

02 (79) - 2025

ISSN 1991-0614
eISSN 2788-8762

MARGULAN
UNIVERSITY

ҚАЗАҚСТАН

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ХАБАРШЫСЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК

КАЗАХСТАНА

PEDAGOGICAL BULLETIN OF

KAZAKHSTAN

ПАВЛОДАР

КеАҚ «Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің»
ғылыми, ақпараттық-талдамалы журналы
Научный информационно-аналитический журнал
НАО «Павлодарский педагогический университет
имени Әлкей Марғұлан»

2004 жылдан шығады
Основан в 2004 году

ҚАЗАҚСТАН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ХАБАРШЫСЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК КАЗАХСТАНА

PEDAGOGICAL BULLETIN OF KAZAKHSTAN

2(79)'2025

ҚАЗАҚСТАН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ХАБАРШЫСЫ
бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы

КУӘЛІК
№9076-Ж

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МӘДЕНИЕТ, АҚПАРАТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ БЕРГЕН
25.05.2008 ж.

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Бас редактор

Матаев Берік Айтбайұлы – Философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан)

Жауапты хатшы

Калимова Асемгүл Джамбуловна – Философия докторы (PhD), аға оқытушы (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан)

Редакциялық алқа мүшелері

Шуджаул Мулк Хан – Философия докторы (PhD), профессор (Каид-и-Азам Исламабад университеті, Исламабад, Пәкістан)

Омер Фарук Сонмез – Философия докторы (PhD), профессор (Газиосманпаша Токат университеті, Токат, Түркия)

Чекалева Надежда Викторовна – Педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Омбы мемлекеттік педагогикалық университеті, Омбы, Ресей)

Дончева Юлия – Философия докторы (PhD), профессор (Русе университеті, Русе, Болгария)

Сейітқазы Перизат Байтешқызы – Педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан)

Шалғынбаева Кадиша Кадыровна – Педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Абай атындағы Қазақ ұлттық университет, Алматы, Қазақстан)

Абильдина Салтанат Куатовна – Педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Е.А. Букетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды, Қазақстан)

Казиев Карас Оржанович – Философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор (Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау, Қазақстан)

Каримова Анара Еркеновна – Тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан)

Асылбаев Руслан Намысович – Философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан)

Асаинова Алмагүл Жаяковна – Педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан)

Абыкенова Дария Болатовна – Философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан)

Дүзелбаева Айтолкын Болатқызы – Философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан)

Техникалық хатшы: Г.С. Салменова

Жиілігі: жылына 4 нөмір
Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде жарияланады.

ISSN 1991-0614
eISSN 2788-8762

© Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК КАЗАХСТАНА

Регистрация в средствах массовой информации

СВИДЕТЕЛЬСТВО

№9076-Ж

ПРЕДОСТАВЛЕНО МИНИСТЕРСТВОМ КУЛЬТУРЫ, ИНФОРМАЦИИ И СПОРТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

25.05.2008 г.

РЕДКОЛЛЕГИЯ

Главный редактор

Матаев Берик Айтбаевич – Доктор философии (PhD), ассоциированный профессор (Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан)

Ответственный секретарь

Калимова Асемгуль Джамбуловна – Доктор философии (PhD), старший преподаватель (Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан)

Члены редколлегии

Шуджаул Мулк Хан – Доктор философии (PhD), ассоциированный профессор (Исламабадский университет Каид-и-Азам, Исламабад, Пакистан)

Омер Фарук Сонмез – Доктор философии (PhD), профессор (Токатский университет Газиосманпаша, Токат, Турция)

Чекалева Надежда Викторовна – Доктор педагогических наук, профессор (Омский государственные педагогический университет, Омск, Россия)

Дончева Юлия – Доктор философии (PhD), профессор (Русенский университет «Ангел Кънчев», Русе, Болгария)

Сейтказы Перизат Байтешқызы – Доктор педагогических наук, профессор (Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан)

Шалгынбаева Кадиша Кадыровна – Доктор педагогических наук, профессор (Казахский национальный университет имени Абая, Алматы, Казахстан)

Абильдина Салтанат Куатовна – Доктор педагогических наук, профессор (Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, Караганды, Казахстан)

Казиев Карас Оржанович – Доктор философии (PhD), ассоциированный профессор (Атырауский университет имени Х. Досмухамедова, Атырау, Казахстан)

Каримова Анара Еркеновна – Кандидат исторических наук, доцент (Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан)

Асылбаев Руслан Намысович – Доктор философии (PhD), ассоциированный профессор (Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан)

Асаинова Алмагуль Жаяковна – Кандидат педагогических наук, профессор (Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан)

Абыкенова Дария Болатовна – Доктор философии (PhD), ассоциированный профессор (Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан)

Дузелбаева Айтолкын Болатовна – Доктор философии (PhD), ассоциированный профессор (Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан)

Технический секретарь: Г.С. Салменова

Периодичность: 4 номера в год

Статьи публикуются на казахском, русском и английском языках.

ISSN 1991-0614

eISSN 2788-8762

© Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлані

PEDAGOGICAL BULLETIN OF KAZAKHSTAN
on registration of mass media
CERTIFICATE
№9076-Ж

PROVIDED BY THE MINISTRY OF CULTURE, INFORMATION AND SPORTS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
25.05.2008.

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief

Matayev Berik Aitbayevich – Philosophiae doctor (PhD), Associate Professor (Pavlodar Pedagogical University named Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan)

Executive Secretary

Kalimova Assemgul Djambulovna – Philosophiae doctor (PhD), Senior lector (Pavlodar Pedagogical University named Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan)

Members of the Editorial Board

Shujaul Mulik Khan – Philosophiae doctor (PhD), Associate Professor (Quaid-i-Azam University, Islamabad, Pakistan)

Omer Faruk Sonmez – Philosophiae doctor (PhD), Professor (Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat, Turkey)

Chekaleva Nadezhda Viktorovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russian)

Doncheva Juliya – Philosophiae doctor (PhD), Professor («Angel Kanchev» university of Ruse, Ruse, Bulgaria)

Seitkazy Perizat Baiteshovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan)

Shalgynbayeva Kadisha Kadyrovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakh National University named Abai, Almaty, Kazakhstan)

Abildina Saltanat Kuatovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (E.A. Buketov Karaganda State University, Karaganda, Kazakhstan)

Kaziev Karas Orzhanovich – Philosophiae doctor (PhD), Associate Professor (Atyrau University named after H. Dosmukhamedov)

Karimova Anara Yerkenovna – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Pavlodar Pedagogical University named Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan)

Assylbayev Ruslan Namysovich – Philosophiae doctor (PhD), Associate Professor (Pavlodar Pedagogical University named Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan)

Assainova Almagul Zhayakovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor (Pavlodar Pedagogical University named Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan)

Abykenova Dariya Bolatovna – Philosophiae doctor (PhD), Associate Professor (Pavlodar Pedagogical University named Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan)

Duzelbayeva Aitolkyn Bolatovna – Philosophiae doctor (PhD), Associate Professor (Pavlodar Pedagogical University named Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan)

Technical secretary: G.S. Salmenova

Frequency: 4 issues per year
Articles are published in Kazakh, Russian and English.

ISSN 1991-0614
eISSN 2788-8762

© Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulani

H. Mertol, M.B. Bolat

Step-by-step integrated learning as a factor of intellectual development
of elementary school students 6

N.V. Chekaleva, A.S. Abugaliyeva

Pedagogical foundations of group work organization in elementary
school 24

D.E. Sheriyazdanova, Muazzam Ali Khan Khattak

Using technology to enhance students' motivation in learning English..... 40

Н.С. Асенова, А.М. Сегизаева

Музыка сабағы арқылы бастауыш сынып оқушыларының
шығармашылық қабілеттерін дамытудың кейбір жолдары..... 56

Я. Гөкбулут, А.А. Тулеутемирова

Бастауыш сынып оқушыларына ұлттық құндылықтар негізінде
адамгершілік тәрбие беру 75

Авторларға арналған ереже

Правила для авторов 92

UDC 373.1
IRSTI 14.25.09

DOI 10.52301/1991-0614-2025-2-6-23

*H. Mertol*¹, *M.B. Bolat*^{2*}

¹ *Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey*

² *Kenes basic comprehensive school, Pavlodar, Kazakhstan
marhabat_1996@mail.ru*

STEP-BY-STEP INTEGRATED LEARNING AS A FACTOR OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS

Annotation. *The present article reveals the problems of integrated learning, which in modern conditions is considered one of the important facts of intellectual development of elementary school students. The research is carried out to establish the influence of stage-by-stage complex approach on intellectual development in elementary school students. The main ideas are defined as follows: existing concepts and models of stage-by-stage complex intellectual development of junior schoolchildren require their development; the study of peculiarities and possibilities of realization of stage-by-stage complex teaching in elementary school will allow to develop recommendations on introduction of innovative pedagogical technologies (model) of stage-by-stage complex teaching aimed at increasing the level of intellectual achievements of students; it is important to experimentally confirm the effectiveness of the proposed recommendations. The study has been carried out. A new model of stage-by-stage teaching is proposed to ensure continuity between the stages of education and equal intellectual development.*

A unique method of diagnostics of intellectual development has been developed, which allows to objectively evaluate the effectiveness of educational technologies. Practical significance of the recommendations on creating conditions for the intellectual development of elementary school children, aimed at teachers and administrators of elementary school.

Keywords: *phased integrated learning, intellectual development, elementary school, schoolchildrens, model.*

Introduction

The relevance of the topic under study is determined by the need to improve the quality of intellectual development of elementary school students through the activities of stage-by-stage integrated learning. This is due to the fact that modern education in its development requires the development of new approaches and methods that contribute to the formation of the following stage-by-stage complex in junior schoolchildren: the development of cognitive activity; the development of creative abilities and critical thinking and other educational skills. Despite the significant interest of teachers and psychologists to the issues of organizing the learning process, the problem of the effective impact of

stage-by-stage complex educational technologies on intellectual development remains insufficiently studied and requires further theoretical and methodological understanding.

The purpose of the study is to identify the impact of a step-by-step integrated approach on intellectual development in elementary school students.

The following objectives were formulated in order to achieve the set goal:

1. To analyze the existing concepts and models of stage-by-stage complex intellectual development of junior schoolchildren.
2. To study the peculiarities and possibilities of realization of stage-by-stage integrated learning in elementary school.
3. To develop recommendations for the implementation of innovative pedagogical technologies (model) of step-by-step integrated learning aimed at increasing the level of intellectual achievement of students.
4. Experimentally test the effectiveness of the proposed recommendations.

The scientific novelty of the study consists in the development of a model of step-by-step integrated learning that provides systematic formation of intellectual competence of elementary school students.

The object of the study is the intellectual development of elementary school students.

The subject of the study is the processes of step-by-step integrated learning used to develop the intelligence of junior high school students.

Despite significant successes in studying the problems of intellectual development of junior schoolchildren, there are serious contradictions and unresolved issues concerning the stages of formation and improvement of methods of teaching intellectual development in junior school. The conflicts in theory and methodology should be called the lack of a unified classification of intellectual development models, as each school offers its own, which makes it difficult to generalize the accumulated knowledge and experience. They also include rather contradictory opinions about the criteria of successful intellectual growth in elementary school: insufficient consistency of the conceptual apparatus; some authors emphasize the development of memory and attention, while others emphasize the importance of creative thinking and the ability to solve non-standard tasks. All this complicates the comparability of research results and available experience.

The following problems of practice should be identified: difficulties in adapting existing teaching methods to the conditions of the modern school program and increased load on elementary school students; insufficiently effective diagnostics of intellectual development levels of schoolchildren, as the tests used at school are usually limited to the assessment of individual indicators of intellectual development, which does not give the opportunity to cover the competencies necessary for primary school age: low level of teachers' training for the use of modern pedagogies

In the preparation of the study, the works of authors reviewing and describing theories and practices in the field of pedagogy and psychology of education on this topic were used, such as S. Kong [1], K. Bozgün [2], S. Zhang [3], E. A. Tsiloni [4], A. Uka [5], M.A. Kholodnaya [6], Y. Wang [7], N. Ahmadi [8] and others, as well as modern publications of Kazakhstani authors, devoted to the problems of elementary education and intellectual development of the child in the younger school age: G. Sakhipova [9], J.E. Sarsekeeva [10], G.A. Kasen [11], A.K. Ersarina, G.K. Kudaibergenova, T.N. Almazova [12], O.B. Samieva [13], R.O. Kenzhetaeva, S.A. Nurzhanova [14], T.O. Karataeva, E. Abilda [15], A.E. Sagymbaeva [16] and others.

The initial hypothesis assumes the possibility of significant improvement in the intellectual performance of elementary school pupils, provided that they will be trained according to a specially designed system of complex step-by-step teaching and educational activities.

Prospects for the development of the research topic are defined as: conducting further study of the mechanisms of step-by-step integrated learning based on the relationship between the intellectual and personal development of students, including the emotional sphere and motivation; developing measures that combine traditional learning with innovative elements; creating standardized tools for the development and assessment of the intellectual potential of younger schoolchildren, allowing to take into account individual differences; formulating recommendations to improve the professional and personal development of students, including the emotional sphere and motivation; developing measures that combine traditional learning with innovative elements; creating standardized tools for the development and assessment of the intellectual potential of younger schoolchildren, allowing to take into account individual differences; formulating recommendations for the improvement of the intellectual potential of younger schoolchildren; and formulating recommendations for the improvement of the professional and personal development of students.

Materials and methods

At the first stage the literature analysis aimed at analyzing the existing concept and model of phased complex intellectual development of junior schoolchildren was carried out. The materials of the research were the above-mentioned sources.

Research methods for the study of the second task, to determine the features and opportunities for the implementation of step-by-step integrated learning in elementary school were:

– theoretical analysis of works of domestic and foreign scientists, covering the problems of step-by-step integrated learning, formation of intellectual qualities, psychological and pedagogical diagnostics and monitoring of junior schoolchildren;

– expert interviews and surveys of teachers working in elementary school about the opportunities and difficulties of implementing the integrated learning system, its impact on the development of intellectual abilities of students.

– Observation of the educational process in elementary school and assessment of the quality of technologies used in practice, as well as identification of shortcomings and prospects for improvement.

Scientific articles and monographs of foreign and domestic authors, as well as Model curricula of the Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan and Recommendations on the implementation of hours of the variable component, developed by order of the Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan, also became the material of the study.

Methodology for conducting surveys of experts and elementary school teachers to assess their opinions on possible ways of implementing a step-by-step integrated teaching system and its impact on the development of intellectual abilities of students. Participants of the research: experts (20 people), educational scientists, psychologists, methodologists; elementary school teachers (20 people) working with pupils of the first-fourth grades for more than five years. Data collection methods: a questionnaire, which included questions about the possibility of implementing a step-by-step integrated teaching system; difficulties in implementing a step-by-step integrated teaching system: the impact of a step-by-step integrated teaching system on the intellectual development of students. A total of eight questions had to be answered.

Methodology for interviewing experts and elementary school teachers, for the same purpose as the survey. Experts: representatives of the education sector who have specialized education and many years of experience in this area. Teachers: current elementary school teachers who regularly face the implementation of constantly introduced new educational programs, provided they have been working for at least five years. A list of questions was prepared in advance and agreed upon with the participants. The main block of questions: opinion about the integrated learning system: possible benefits and risks; what difficulties arise in the implementation of a phased integrated learning system; suggestions for improving the effectiveness of the primary education system.

Methodology and materials used in the development of the model of gradual complex intellectual development of elementary school students. Based on the works of such scientists as L.S. Vygotsky, D.B. Elkonin, V.V. Davydov, J. Piaget, R.S. Bunyatova, J. Davydov we take into account the peculiarities of children's psyche and the laws of formation of higher mental functions. We used the results of empirical studies conducted earlier in educational institutions of various profiles. The main sources were the data confirming the influence of different pedagogical approaches on the dynamics of intellectual development of children of primary school age (materials of dissertations,

scientific articles and monographs devoted to the problems and various aspects of step-by-step teaching and diagnostics of the effectiveness of the technologies used). As a normative-legal basis the normative-legal acts of the state and departmental level regulating the sphere of education and requirements to the quality of the educational process were used (the State Educational Standards of the Republic of Kazakhstan of primary general education, the Orders of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan and separate regulations).

Practical testing of the model takes place within the framework of experimental work organized in Muzafar Alimbayev School in Pavlodar. Preliminary diagnostics of students' intellectual development, monitoring of development dynamics at each stage of model implementation and final diagnostics to fix the results are conducted.

Diagnostics are used to diagnose:

- Raven's test («Progressive Matrices») to measure the level of intellectual development.

- Diagnostics of educational achievements in individual disciplines (Russian language, mathematics, reading).

Observations on the level of initiative, cognitive activity and communication skills.

Two groups of 4th grade students took part in the study: the control group (32 students) and the experimental group (30 students). Monitoring of the development dynamics was conducted at each stage of the model implementation: after each block of activities interim measurements of the level of intellectual development and academic achievements were made. In addition, changes in the behavior and interaction of students were monitored. The final diagnostics was carried out after the completion of the experiment. The Raven's test and the diagnostics of educational achievements were repeated. The results were compared with the preliminary stage to assess the dynamics. Assessment of academic achievement in three subjects, then the average is deduced: less than 60% – unsatisfactory level of standard fulfillment; 60-75% – satisfactory level; 75-90% – good level; 90-100% – excellent. The methodology of calculation of indicators («Initiative», «Cognitive activity», «Communicativeness») are based on subjective assessments of teachers and are presented in the form of arithmetic mean values and standard deviation, according to the 5-ball system. The standard deviation ($\pm$) shows the scatter of values relative to the average score (the smaller the deviation, the closer the results are to the average value).

The working materials were: a program (model) of gradual complex intellectual development, containing descriptions of stages, expected results and recommended pedagogical methods; methodological recommendations for teachers, containing instructions for conducting lessons and sample scripts of lessons; information and reference materials for parents, explaining the goals and objectives of the program, as well as ways to support the child at home.

Statistical analysis of the obtained data, allowing to identify patterns and confirm hypotheses about the influence of the complex of measures on the intellectual development of junior schoolchildren.

Results and discussion

When defining the term «stage-by-stage complex intellectual development», its clear concept and authorship are not established. Staged complex intellectual development is a generalized concept, which is formed from several theoretical sources and pedagogical practices. A number of well-known researchers have made significant contributions to the formulation and understanding of this concept. For example, Y. Wang in his concept of age stages of cognitive development of a child, distinguishes sensorimotor, pre-operational, concrete-operational and formal-logical stages [7, p. 900]. S. Zhang, when introducing the zone of proximal development, pointed out necessity of transition from current levels of understanding to future levels through active interaction with the environment and educational activities [3, p. 2610]. E. Tsiloni proposed a model of learning cycle and spiral, emphasizing repetition, comprehension and knowledge expansion, which should be carried out through the stages of observation, reflection, integration and application [4, p. 341]. The obtained data allow us to give the following definition of the stage-by-stage integrated intellectual development of junior schoolchildren: a child's successive passage through certain phases of learning, each of which gradually develops his/her intellectual abilities such as perception, thinking, memory, imagination and creativity. The key characteristics are consistency, systematicity and interconnectedness of all aspects of cognition.

The key concepts and models of stage-by-stage integrated intellectual development of junior schoolchildren have been identified:

1. J. Piaget's model based on concept of stages of child's cognitive development.
2. Vygotsky's theory, through the zone of nearest development, through interaction with adults and peers, which stimulates intellectual activity.
3. D. Kolb and J. Kolb's cyclic models of learning: concrete experiments → reflection → abstraction → application.
4. Bruner's spiral learning: repeatedly returning to core ideas at different levels of complexity.
5. The Swiss model Fondation de la Pensée Critique (FPC) focuses on the development of critical thinking in junior high school students through problem solving and discussion forms of work.
6. American Project-Based Models (PBL), which are agentic in developing real-world problem-solving skills, creativity, and autonomy.
7. The Finnish model of «Phenomenon-based learning» based on cross-curricular learning and on the integration of science and practical skills [17; 18].

The results of theoretical analysis of works of domestic and foreign scientists covering the problems of step-by-step integrated learning, formation of intellectual qualities, psychological and pedagogical diagnostics and monitoring of junior schoolchildren. Studies of Kazakhstani scientists confirm the effectiveness of a phased integrated approach to teaching junior schoolchildren. The most significant results are reflected in the works of G.A. Kasen, A.K. Mynbayev, Z.M. Sadvakasova who, considering the methodological potential of the theory of gradual formation of intellectual development as mental actions, based on the activity approach, shows the importance of technology based on the possession of ways of intellectual and creative activity [11, p. 50]. K. Yerzhigitova determines for elementary school the most important innovative methods of teaching, assuming the development of differentiated learning, taking into account the unique intellectual abilities of each child [9, p. 351]. Personality-oriented, project and problem-oriented approaches in complex teaching are noted by T.O. Karataeva, E. Abilda [15, p. 586] and G.A. Kasen, A.K. Mynbaeva, Z.M. Sadvakasova [11, p. 60].

Foreign experts: Some Western researchers (Roger Levin, Carol Dweck) [17, p. 10] and others note the importance of combining traditional teaching methods with elements of step-by-step research activities and application of the project method already in junior school, which allows to provide children with a deeper mastery of the material [18, p. 40]. At the same time, R. Levin emphasizes the importance of practical orientation of learning, believing that passive acquisition of knowledge is ineffective. His approach is aimed at involving children in active activities, encouraging independent search for solutions and setting life tasks, which forms a solid foundation for further intellectual development from elementary school. His theory on the formation of a «growth mindset», promotes a positive perception of children, both mistakes and constant attempts to improve their knowledge. Because a child who perceives mistakes as part of the learning process makes greater strides in intellectual development. The work of these scientists confirms that intellectual development of junior schoolchildren is closely connected with active activity, gradual development based on regular exercises and positive attitude to their mistakes.

Model curricula of the Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan [19] contain mandatory elements of educational content, regulating the number of hours for subjects and the goals that the school should achieve. These plans assume the implementation of the principles of step-by-step learning, forming in junior schoolchildren basic knowledge and skills necessary for successful continuation of education. However, the existing curricula require additional filling with methods and technologies that promote full intellectual development, since traditional educational technologies are often insufficiently flexible and poorly adapted to the individual needs of each child.

According to the recommendations approved by the Ministry [20], the hours of the variable component allow including in the program of classes additional modules and

projects aimed at the gradual development of students' creative and intellectual abilities. However, there are no clear mechanisms to confirm the effectiveness of the training modules outlined in these recommendations, which reduces their usefulness

All of these approaches, theories and concepts have become the basis for the development of measures for the step-by-step integrated intellectual development of primary school children

The results of the survey to establish the opinion of experts and elementary school teachers about possible ways of implementing the integrated learning system and its impact on the development of intellectual abilities of elementary school students are reflected in Table 1.

Table 1 – Results of the survey of experts and elementary school teachers, in percentages

Indicators	Experts	Teachers
The realization of a step-by-step integrated training system is possible	75%	60%
Resource requirements for implementation		
– Materials and equipment	90%	85%
– Professional development	85%	75%
Advantages of an integrated system		
– Improved intellectual ability	95%	80%
– Improving learning outcomes	80%	70%
The main difficulties		
– Lack of funding	80%	75%
– Underqualified teachers	60%	55%
Minimizing difficulties		
– Increased funding	90%	85%
– Refresher courses	85%	75%
The effect of a phased integrated system on intellectual development		
– Significant positive effect	80%	65%
– Moderate positive effect	15%	25%
– No effect	5%	10%

The conducted questionnaire survey has shown that experts and teachers agree on the positive aspects of the integrated teaching system and its significant impact on the development of intellectual abilities of junior schoolchildren. At the same time, both groups noted significant difficulties hindering the full realization of this system in general education institutions.

The majority of experts (75%) and a significant proportion of teachers (60%) confirmed positive perceptions of the phased integrated learning system, as such a system is feasible and brings tangible benefits in the development of students' intellectual abilities. Among the benefits, they emphasized the improvement of qualitative characteristics of knowledge, strengthening of motivation to learn, and improvement of overall academic performance.

Almost all participants pointed out the necessary resources for successful implementation of such training: the important role of material base and quality software (experts – 90%, teachers – 85%). I also point out that professional development of teachers is required: noted by the majority of experts (85%) and a significant part of teachers (75%).

The factors hindering the implementation of the integrated system are primarily financial insufficiency (80% of experts and 75% of teachers); it should be noted that this problem is associated with the need to purchase expensive equipment and update teaching materials. Another significant barrier is the low level of teachers' professional readiness (60% of experts and 55% of teachers).

To minimize the existing difficulties, they believe that an effective solution would be additional financing and strengthening of material and technical base (90% of experts and 85% of teachers), as well as additional professional development activities (85% of experts and 75% of teachers) to eliminate the deficit of professional skills among teachers.

The majority of experts (80%) and slightly more than half of teachers (65%) believe that the integrated system has a significant positive effect on the intellectual development of junior schoolchildren. The rest of the respondents assessed the impact as moderately positive (15% of experts and 25% of teachers), with only a few respondents (5% of experts and 10% of teachers) calling it insignificant.

In general, the conducted questionnaire survey confirmed the high value of the integrated teaching system, but at the same time pointed out serious problems related to the lack of funding and professionalism. And pointed out that the elimination of these obstacles would create real conditions for the wide dissemination of the integrated learning system and improving the quality of intellectual development of junior schoolchildren.

Results of interviews with three experts and three teachers. Experts unanimously support the expediency of introducing a phased integrated system of education, but point to the need for improvements in infrastructure and teacher professional development. While elementary school teachers point out obvious advantages regarding the phased integrated approach and are more concerned about the lack of available methodological resources, technical lag of modern elementary school and the role of family in these issues

The model of step-by-step complex intellectual development of elementary school students provides a combination of organizational, content and procedural components

aimed at improving the effectiveness of intellectual development of junior schoolchildren. The main task of the model is to provide a comprehensive approach to the formation of intellectual qualities, combining cognitive and activity aspects of learning, which creates optimal conditions for the disclosure of each child's intellectual potential and gradually develops his intellectual abilities such as perception, thinking, memory, imagination and creativity. The components of the model are:

1. Organizational, based on: the development of an individual educational route for each student; the creation of favorable conditions for learning (material and technical base, microclimate in the team, motivating atmosphere): periodic joint activities that promote socialization and development of intelligence in children;

2. Content, includes: interdisciplinary connecting lines, which ensure the integrity of the perception of educational material by junior schoolchildren; creative, research and project forms of work, which activate the cognitive activity of the child; health-saving technologies that create a physiologically comfortable environment for learning children;

3. Processual, which includes: adopting and maintaining the principle of continuity not only between preschool and primary education, but also between primary and basic school. Since it is necessary to make a gradual transition of children from preschool education to prepare them as elementary school graduates for the requirements of the next stage of education, so that adaptation is easier. The process component also includes a wide range of active learning methods (from role-playing to problem solving, discussion, and simple research). The organization of work is carried out to develop self-realization and cooperation in the form of individual and group sessions.

The model is based on the following psychological and pedagogical conditions of increasing the effectiveness of intellectual development of junior schoolchildren:

1. Diagnostic support: initial (at the entrance), periodic (at the end of the school year and half-year) and final (at the end of the school year) diagnostics of cognitive abilities, level of readiness for learning in primary and then to the main school, personal characteristics and interests of the child.

2. Conscious motivation of learning: formation of children's conscious attitude to learning, desire to learn new things, to improve their competence at the elementary school level.

3. Activation of cognitive activity: inclusion of pupils in active forms of work requiring independent design of situations, information search and decision-making.

4. Application of game-based learning: games in junior school remain the leading method of teaching junior schoolchildren, provided they stimulate their interest and involvement in the process of learning and cognition.

5. Social and communication skills: in elementary school it is important to develop communication skills, mutual assistance, the ability to work in a group, to listen to the opinion of the teacher and classmates.

6. Prioritizing health and ensuring psychological safety: elementary school education is built in an atmosphere of kindness, trust, goodwill, respectfulness and freedom of expression regarding knowledge; maintaining an optimal regime of workloads, constant prevention of fatigue, organization of physical exercises and relaxation.

Stages of complex intellectual development of elementary school students are reflected according to Figure 1.

-I stage (formation of readiness for learning): 1st Grade (September-October)	•-Objective: adaptation to the school program, the beginning of the formation of basic learning activities. Objectives: development of cognitive interests, concentration skills, regulatory activity. Methods: dramatization games, drawing, modeling, music and movement exercises.
-II stage (primary accumulation of knowledge and ways of intellectual activity): 1st grade (second half of the year).	•-Objective: to master the initial knowledge and algorithms of actions. Tasks: formation of writing, reading and counting skills. Methods: traditional, games, problem situations, project tasks, interactive forms of work.
-III stage (assimilation of the way of activity and transferring it to similar tasks): Class: 2nd grade.	•-Purpose - deepening of knowledge, formation of stable intellectual skills. Objectives: development of planning, decision-making and information processing skills. Methods: traditional methods, methods used in the second stage, as well as modeling situations, research, mini-projects.
-IV stage (automatization of ways of activity and development of skills of their application): 3rd grade and the first half of the fourth grade	•-Objective - to complete the formation of skills necessary for the development of intellectual development according to the program of elementary school. Tasks: automation of skills, consolidation of the passed material, development of the ability to apply knowledge in new situations. Methods: additions, competitions, contests, olympiads.
-V stage (consolidation of results and preparation for transition to mainstream school): second half of 4th grade	•-Objective: to consolidate learning outcomes, adaptation to the requirements of basic school. Objectives: to prepare elementary school graduates for entering the secondary level of education. Methods: projects are added, more Olympiads, exhibitions of children's works, organized consultation for parents on the transition to the next stage.

Figure 1 – Stages of comprehensive intellectual development of elementary school students

The following integrated learning activities were carried out as part of the experiment (4th grade, second half of the year)

The purpose of the experiment is to test the effectiveness of the model of integrated learning, which provides quality preparation of 4th grade students for the transition to basic school and consolidation of acquired knowledge and skills.

Key Objectives

1. Formation of an integrated approach to learning, including cross-curricular links and creative activities.

2. Increasing the level of intellectual development of students to the level of transition to basic school.

3. Adapting students to selected instructional technologies in mainstream school.

Duration of the experiment: 5 months (January – May)

January

Introductory diagnostics: Determination of the level of intellectual development, formation of learning skills and motivation of students.

Means: complex diagnostics, including psychodiagnostics and testing of subject knowledge.

A week of integrated learning that combines different subjects.

Example: studying the topic «Natural riches of our country» using Kazakh language (names of natural riches in Kazakh), Russian language (creating essays), mathematics (tables and graphs of natural resources distribution), world knowledge (features of climate and nature).

Outcome: developing a holistic view of knowledge, connecting subject matter to life, and developing cognitive skills.

February.

1. Utilization of cross-curricular labs.

Description: Creating an environment where children are engaged in projects, experiments, and cross-curricular activities.

Example: making a model of the solar system (digital literacy – creating a computer animation of the planets, world knowledge – exploring space, math – calculating the sizes and orbits of the planets).

Result: development of system thinking skills, integration of knowledge from different spheres.

2. Conducting research papers.

Description: kids do small project-based investigations involving different subjects.

Example: researching the flora and fauna of the native land (world knowledge – species of plants and animals, digital literacy – creating a map of the fauna of the region, math – counting the number of species).

Result: development of research skills, cognitive activity, emotional response to the subjects of study.

March.

1. Intellectual marathon. Description: A series of competitions combining knowledge in several subjects. Example: a tournament for solving interdisciplinary problems

combining mathematics, world knowledge, digital literacy and foreign language. Result: increased motivation, creativity, demonstration of multifaceted knowledge.

2. Thematic weeks. Description: a week is devoted to a certain theme, revealing it through the prism of different subjects. Example: thematic week «My family tree»: world knowledge (historical roots of families), Russian language (family legends and surnames), music (songs and folk dances), art (portrait of ancestors). Result: broadening of outlook, vivid associations, development of imagination and fantasy.

April.

1. Joint project work. Description: a group of children work together on a project that requires combining knowledge from different subjects. Example: a group prepares a project «The Beauty of the Native Land», where music (national melodies), art (painting of nature), world knowledge (description of the nature of the region), Russian language (reports on places of interest) are combined. Result: development of teamwork skills, creativity, cognitive activity.

2. Round tables and debates. Description: discussion of interesting topics that unite several subjects. Example: round table «Human Health», where nutrition (man and society), hygiene (medicine), healthy lifestyle (physical education), benefits of sports (mathematics – statistics of sports records) are considered. Result: development of argumentative thinking, ability to listen to and discuss opposing points of view.

May.

1. Creative fairs. Description: pupils prepare exhibitions and activities that bring together knowledge and talents. Example: an exhibition of creative works, where children's drawings are accompanied by messages about famous writers (literary reading), compositions of musical works (music), tables of historical facts (man and society). Result: demonstration of uniqueness and originality of each child, development of aesthetic taste and artistic thinking.

2. Sports and learning about the world. Description: sports activities with a local history bias. Example: weekend hike with elements of local history (learning about the world), collecting herbarium of plants (math – counting collected specimens). Result: physical development and patriotic education at the same time.

3. Preparation for graduation. General class activities symbolizing the end of elementary school and the opening of a new stage.

Final diagnostics to assess the dynamics of intellectual development. Final monitoring of the level of skills and abilities formation.

Comparative analysis of diagnostic results at the beginning and the end of the experiment. The results of testing the level of intellectual development using Raven's test («Progressive Matrices») in both groups are presented in Table 2.

Table 2 – Results of intellectual development testing

Parameter	At the beginning of		At the end of	
	CG (n=32)	EG (n=30)	CG (n=32)	EG (n=30)
Raven's test (IQ score)	102 ± 5	101 ± 6	103 ± 5	107 ± 6
Russian language	78 ± 8	77 ± 9	80 ± 8	85 ± 9
Math	75 ± 7	74 ± 8	77 ± 7	82 ± 8
Reading	80 ± 9	79 ± 10	82 ± 9	88 ± 10
Initiative	4.5 ± 1.2	4.4 ± 1.3	4.6 ± 1.2	5.1 ± 1.3
Cognitive activity	4.6 ± 1.1	4.5 ± 1.2	4.7 ± 1.1	5.2 ± 1.2
Communicativeness	4.7 ± 1.0	4.6 ± 1.1	4.8 ± 1.0	5.3 ± 1.1

As a result of the conducted activities, there is a significant improvement of indicators in the experimental group in all parameters. The difference is especially pronounced in the indicators of intellectual development (Raven's test), the level of educational achievements (especially in Russian language and mathematics), as well as in the manifestation of initiative, cognitive activity and communication. The control group showed moderate positive dynamics, but was noticeably inferior to the experimental group in almost all indicators. The obtained data confirm the hypothesis and the effectiveness of the proposed model.

Conclusion

The section presents a systematization of the obtained results. It gives a brief formulation of the research results, justification of their significance. Describes the scientific novelty of the results, indicates the possible areas of their application, practical and scientific significance. The section should include a forecast of the development of the considered issues, present the prospects for further development of the main research problem.

The majority of interviewed experts and elementary school teachers believe that the stage-by-stage integrated teaching system has a positive impact on pupils' intellectual development, but they note significant difficulties in its implementation, mainly related to financing and teachers' qualification. The majority of respondents note the increase in funding and organization of professional development courses as effective measures to minimize difficulties.

The presented model of step-by-step complex intellectual development of elementary school students is aimed at maximizing the intellectual potential of each child, using diagnostics, interdisciplinary links, play, innovative technologies, cooperation and health saving. Such an approach will ensure the sustainability of intellectual development and allow each student to fully transition to study in the main school.

The results of experimental work confirm the effectiveness of the proposed model of step-by-step integrated learning aimed at the intellectual development of junior schoolchildren. Since there is a significant advantage of students of the experimental group compared to the control group, which confirms the validity of the proposed model.

Contribution of the authors:

H. Mertol – developed the theoretical and conceptual framework of the study, conducted a comprehensive literature review, and provided scientific supervision throughout the research. He also contributed to the formulation of the phased integrated learning model and participated in the design of diagnostic tools for assessing intellectual development.

M. Bolatkyzy – bolat was responsible for organizing and conducting the empirical part of the research, including experimental implementation in schools, data collection, and statistical analysis. She also developed practical recommendations for teachers and participated in drafting the manuscript, especially in the sections on methodology and experimental results.

Both authors collaborated on interpreting the findings and finalizing the manuscript. The contribution of each author is considered equal in terms of intellectual input and preparation of the final version of the article.

References

1. **Kong, S.** Monitoring cognitive development through the assessment of computational thinking practices: A longitudinal intervention on primary school students [Text] // Comput. Hum. Behav. – 2023. – №145. – P. 107749.
2. **Bozgun, K.** The roles of social-emotional development, academic grit and subjective well-being in primary school students' reading-writing motivation [Text] // Reading Psychology. – 2021. – №42. – P. 836-857.
3. **Zhang, S.** Understanding individual differences in computational thinking development of primary school students: A three-wave longitudinal study. [Electronic resource] // J. Comput. Assist. Learn. – 2024. – № 40. – P. 2604-2615. – URL: <https://doi.org/10.1111/jcal.12940>
4. **Tsiloni, E.** A Systematic review of the impact of intergenerational learning on the psychosocial well-being of primary school children and older adults [Text] // European Psychiatry. – 2024. – №67. – P. 340-347.
5. **Uka, A.** The effect of students' experience with the transition from primary to secondary school on self-regulated learning and motivation [Electronic resource] // Sustainability. – 2020. – № 12(20). – P. 8519. – URL: <https://doi.org/10.3390/SU12208519>
6. **Kholodnaya, M.A.** Psychology of conceptual thinking: from conceptual structures to conceptual abilities [Text]. – Moscow, 2012. – 288 p.
7. **Wang, Y.** The development of internalizing and externalizing problems in primary school: contributions of executive function and social competence [Electronic resource] // Child development. – 2020. – №3(92). – P. 889-903. – URL: <https://doi.org/10.1111/cdev.13462>
8. **Ahmadi, N.** Professional readiness level of candidate teachers: a qualitative evaluation [Text] // Journal of Education and Training Studies. – 2015. – №4(3). – P. 72-81.
9. **Sakhipova, G., Zhazykova, M., Zhusupova, Zh.** Scientific and pedagogical conditions of intellectual development of primary school students [Electronic resource] // Bulletin of KazNPU named after

Abai. Series: Pedagogical sciences. – 2023. – №1(80). – P. 346-358. – URL: <https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.79.3.031>

10. **Sarsekeeva, J.E.** Intellectual development of younger schoolchildren in russian language lessons in the context of updating the content of secondary education [Text] // Bulletin of the KarSU. The series «Pedagogy» – 2019. – №3(95). – P. 38-46. [in Russian]

11. **Kasen, G.A.** Personality-oriented, project-based and problem-oriented approaches in teaching: a method. recom. [Text] // – Almaty: Kazakh University, 2013. – 78 p. [in Russian]

12. **Ерсарина, А.К.** Modern methods of diagnosis of disorders of sensorimotor development of preschool children [Text] // KazNU Bulletin. – 2017. – № 3(58). – P. 47-53. [in Russian]

13. **Samieva, O.B.** The phenomenon of pedagogical interaction in philosophical and psychological-pedagogical literature. [Text] // Bulletin of the M. Kozybaev North Kazakhstan State University. – 2016. – №1(30). – P. 145-148. [in Russian]

14. **Kenzhetaeva, R.O.** Evaluation component in the activity of a primary school teacher [Text] // Bulletin of Kazakh National Women's Teacher Training University.– 2019.– №3.– P. 222-227. [in Russian]

15. **Karataeva, T.O.** Features of personal development in primary school age [Text] // Altynsarin Readings 2020: improving the quality of education in the context of social and spiritual modernization of society: proceedings of the international scientific and practical conference. – Arkalyk, 2020. – P. 583-587. [in Russian]

16. **Sagimbayeva, A.E.** The use of information and communication technology in knowledge control [Text] // Bulletin of the L.N. Gumilyov ENU, Pedagogy series. Psychology. Sociology. – 2012. – №3. – P. 357-361. [in Russian]

17. **Murray, J.** Primary school children's beliefs associating extra-curricular provision with non-cognitive skills and academic achievement [Electronic resource] // Education. – 2020. – №48. – P. 37-53. – URL: <https://doi.org/10.1080/03004279.2019.1572769>

18. **Herrera, L.** Academic achievement, self-concept, personality and emotional intelligence in primary education. analysis by gender and cultural group [Electronic resource] // Frontiers in Psychology. – 2020. – №10. – C. 1-13. – URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.03075>

19. Standard curricula of primary, basic secondary, and general secondary education of the Republic of Kazakhstan. Approved by Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated November 8, 2012 No. 500 [Electronic resource]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1200008170> [in Russian]

20. On the specifics of the educational process in secondary education organizations of the Republic of Kazakhstan in the 2022-2023 academic year: instructional and methodological letter [Text]. – Nur Sultan: NAO named after I. Altynsarin, 2022. – 320 c. [in Russian]

Х. Мертол¹, М.Б. Болат²

¹Токат Газисманпаша Университеті, Токат, Түркия

²Кеңес негізгі жалпы білім беру мектебі
Павлодар, Қазақстан

Кезең-кезеңмен кешенді оқыту бастауыш мектеп оқушыларының зияткерлік дамуының факторы ретінде

Аннотация. Бұл мақалада қазіргі жағдайда бастауыш мектеп оқушыларының зияткерлік дамуының маңызды факторларының бірі болып саналатын кезең-кезеңмен кешенді оқыту

мәселелері ашылады. Зерттеу кезең-кезеңмен кешенді тәсілдің бастауыш сынып оқушыларының зияткерлік дамуына әсерін анықтау мақсатында жүргізілді. Негізгі идеялар ретінде анықталғандар: кіші мектеп жасындағы балалардың кезең-кезеңмен кешенді зияткерлік дамуының қолданыстағы тұжырымдамалары мен модельдері дамуды қажет етеді; бастауыш мектепте кезең-кезеңмен кешенді оқытуды жүзеге асыру ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін зерттеу оқушылардың зияткерлік жетістіктерінің деңгейін арттыруға бағытталған кезең-кезеңмен кешенді оқытудың инновациялық педагогикалық технологияларын (модельдерін) енгізу бойынша ұсынымдар әзірлеуге мүмкіндік береді; ұсынылған ұсынымдардың тиімділігін эксперименталды түрде растау маңызды.

Бастауыш мектеп оқушыларының зияткерлік дамуының факторы ретінде кезең-кезеңмен кешенді оқытуды зерттеу педагогикалық ғылым мен практиканың қазіргі бағыттарына құнды қосымша болып табылады, өйткені ол кіші мектеп оқушыларының зияткерлік даму механизмін тереңірек зерттеуге мүмкіндік берді және олардың зияткерлік даму оқытуындағы жоғары нәтижелерге қол жеткізуге ықпал ететін тиімді стратегиялар анықталды. Білім беру сатылары арасындағы сабақтастықты және біркелкі зияткерлік дамуды қамтамасыз ететін кезең-кезеңмен оқытудың жаңа моделі ұсынылған.

Білім беру технологияларының тиімділігін объективті бағалауға мүмкіндік беретін зияткерлік дамуды диагностикалаудың бірегей әдістемесі әзірленді. Бастауыш мектеп жасындағы балалардың зияткерлік дамуы үшін жағдай жасау бойынша ұсынымдардың практикалық маңыздылығы бастауыш мектептің педагогтары мен әкімшілігіне бағытталған.

Кілтті сөздер: кезең-кезеңмен кешенді оқыту, зияткерлік даму, бастауыш мектеп, оқушылар, модель.

Х. Мертол¹, М.Б. Болат²

¹ Университет Газисманпаша, Токат, Турция

² Кенеская основная общеобразовательная школа,
Павлодар, Казахстан

Поэтапное комплексное обучение как фактор интеллектуального развития учащихся начальной школы

Аннотация. В настоящей статье раскрываются проблемы поэтапного комплексного обучения, которое в современных условиях считают одним из важных фактов интеллектуального развития учащихся начальной школы. Исследование проведено с целью установления влияния поэтапного комплексного подхода на интеллектуальное развитие у учащихся начальных классов. Определены основные идеи: существующие концепции и модели поэтапного комплексного интеллектуального развития младших школьников требуют своего развития; изучение особенности и возможности реализации поэтапного комплексного обучения в начальной школе позволит разработать рекомендации по внедрению инновационных педагогических технологий (модели) поэтапного комплексного обучения, направленных на повышение уровня интеллектуальных достижений учащихся; важно экспериментально подтвердить эффективность предложенных рекомендаций. Исследование поэтапного комплексного обучения как фактора интеллектуального развития учащихся начальной школы представляет собой ценное дополнение к современным направлениям педагогической науки и практики, так как позволило глубже изучить механизм интеллектуального развития младших школьников и установить эффективные стратегии, способствующие достижению высоких ре-

зультатов в их интеллектуальном развитии обучении. Предложена новая модель поэтапного обучения, обеспечивающая преемственность между ступенями образования и равномерное интеллектуальное развитие.

Разработана уникальная методика диагностики интеллектуального развития, позволяющая объективно оценить эффективность образовательных технологий. Практическая значимость рекомендации: создание условий для интеллектуального развития детей младшего школьного возраста, направленная на педагогов и администраторов начальной школы.

Ключевые слова: поэтапное комплексное обучение, интеллектуальное развитие, начальная школа, ученики, модель.

Article history:

Received: 09.04.2025

Accepted: 04.06.2025

Information about the authors:

Huseyin Mertol – Philosophy Doctor (PhD), Associated Professor, Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat, Turkey. E-mail: huseyin.mertol@gop.edu.tr; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8048-0814>

Bolat Markhabat Bolatkyzy – the author is for correspondence, primary school teacher, teacher-moderator, Kenes basic comprehensive school, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77058157824. E-mail: marhabat_1996@mail.ru

Авторлар туралы мәлімет:

Хусейн Мертол – философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор, Токат Газиосманпаша Университеті, Токат, Түркия. E-mail: huseyin.mertol@gop.edu.tr; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8048-0814>

Болат Мархабат Болатқызы – хат-хабар үшін автор, бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор, Кеңес негізгі жалпы білім беру мектебі ММ, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77058157824. E-mail: marhabat_1996@mail.ru

Информация об авторах:

Хусейн Мертол – Ассоциированный профессор Университета Токат Газиосманпаша, Токат, Турция. E-mail: huseyin.mertol@gop.edu.tr; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8048-0814>

Болат Мархабат Болатқызы – автор для корреспонденции, учитель начальных классов, педагог-модератор, Кенесская основная общеобразовательная школа, Павлодар, Казахстан. Tel. +77058157824. E-mail: marhabat_1996@mail.ru

UDC 373.1
IRSTI 14.25.09

DOI 10.52301/1991-0614-2025-2-24-39

N.V. Chekaleva¹, A.S. Abugaliyeva^{2}*

¹ Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russian Federation

² Muzafar Alimbaev Secondary Comprehensive School, Pavlodar, Kazakhstan
abugaliyeva@mail.ru

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF GROUP WORK ORGANIZATION IN ELEMENTARY SCHOOL

Annotation. *The present article deals with the problems arising from the psychological-pedagogical foundations of the organization of group work in school. The aim study is to establish the main definitions, principles and approaches that contribute to the successful implementation of effective group work in the learning process of elementary school. The realization of this goal involves the development of psychological and pedagogical techniques aimed at the formation of skills of constructive communication and teamwork, to activate cognition in primary school students. Scientific and practical significance of the work is expressed in the results obtained. The results of observation confirm the necessity of group interaction in junior schoolchildren and emphasize the importance of specially organized work. Questioning of teachers and parents of elementary school children were indicated that the special influence of age psychology of younger schoolchildren on their productivity in the course of joint or group learning activities. The proposed recommendations are aimed at the implementation in practice of the pedagogical principle of the teacher's organization of teamwork in the primary grades, with reliance on the individual-psychological characteristics of students and to create more comfortable conditions for a fuller disclosure of talents and abilities of each child. Experimental application of the technique in practice showed a positive effect in children in the experimental group, as they increased the indicators of motivation, social adaptation, decreased anxiety, improved emotional atmosphere, which confirms the hypothesis of the study and indicates the value of the study in pedagogy and psychology of elementary school.*

Keywords: *group work, elementary school, age features, teacher, motivation, anxiety, psychological atmosphere.*

Introduction

The relevance of the study of problems arising from the psychological and pedagogical foundations of the organization of group work in elementary school is due to the need to form social and communicative competencies in children, successful socialization of junior schoolchildren and their comprehension of the required learning skills. Currently, Kazakhstani elementary schools are increasingly focused on the development of such an important skill in junior schoolchildren as cooperation with classmates, not just for

communication, but in order to jointly solve learning problems in subjects. Since it is such skills that become the basis for the effective functioning of their organized personality, able to live in modern society.

Despite the presence of works of scientists and practitioners in pedagogy and psychology in the field of collective activity, the problem of optimal organization of group work in elementary school remains insufficiently studied. In addition, psychological and pedagogical practice shows that the effectiveness of the educational process in elementary school depends significantly on the successful and competent selection of methods and tools of group work, taking into account the age characteristics and individual differences of junior school students.

The purpose of the study is to identify the main definitions, principles and approaches that contribute to the successful implementation of effective group work in the learning process of elementary school. The realization of this goal involves the development of psychological and pedagogical techniques aimed at the formation of skills of constructive communication and teamwork, to activate cognition in primary school students, and to create conditions for each child regarding personal growth.

Within their framework, the following research objectives were set:

- study of theoretical and methodological definitions and bases on the organization of group work in elementary school;
- identification of the peculiarities of age psychology of younger schoolchildren and their influence on productivity in the course of joint or group learning activities;
- development of practical recommendations on the application of group forms of teaching and education in elementary school and determination of their effectiveness.

The scientific novelty of the study lies in the complex analysis and evaluation of interrelations between the age and individual-psychological characteristics of younger schoolchildren, when organizing group forms of learning interaction for them. The work also puts a special emphasis on the role of the teacher in the process of designing and conducting group classes, which are designed to direct their efforts to create a comfortable team educational environment for primary school children, which will develop children's social skills and communicative competence.

The object of the study is the educational process of elementary school. Subject – organization of group work of junior school students.

The analysis of scientific literature confirms the presence of interest of Kazakhstani and foreign authors to the issues of group interpersonal interaction in educational institutions. However, many issues on this topic remain unresolved and require further comprehension and experimental verification. For example, there is a lack of empirical studies to determine the effectiveness of different kinds of group work models among Kazakhstani and foreign elementary schools.

The present study is based on the generally accepted methods of scientific knowledge, including theoretical analysis of psychological and pedagogical literature, observation, questionnaires, testing, experimental and experimental verification of the proposed methods.

The hypothesis of the study is based on the assumption that if group work is well organized, it will contribute to increasing the level of motivation for learning, improving social adaptation, reducing anxiety and creating a positive emotional environment in the classroom.

The significance of the conducted research is expressed in the development of methods and tools of group work in elementary school. The results obtained in the course of the study are important for improving the pedagogical skills of elementary school teachers, developing innovative methodological aids aimed at educating elementary school students to be harmonious individuals with a developed sense of responsibility to the group, independence and ability to adapt to society.

Materials and methods

The main sources of information in the study of theoretical and methodological definitions and grounds for the organization of group work in elementary school were works on pedagogical theory (textbooks, monographs, scientific articles and dissertations on the problems of the organization of the educational process and educational group work in elementary school) and psychological literature (studies of cognitive and behavioral characteristics of junior schoolchildren and characteristics of group behavior, the influence of the collective on the individual development of the child). And also normative acts of the Republic of Kazakhstan, methodological recommendations of the Ministry of Education of Kazakhstan and similar documents of other countries, focused on the organization of group work within the framework of elementary school. The research methods were theoretical analysis of literature.

Monographs, textbooks, publications, articles and scientific works covering the theory of child psychology, stages of development of a child of primary school age, aspects of social interaction, mechanisms of knowledge assimilation and development of a child's personality also became the materials of the research in revealing the peculiarities of age psychology of junior schoolchildren and their influence on productivity in the course of joint or group learning activities. Documents of state and departmental bodies concerning the content of primary education, goals and objectives of primary school training, and recommendations on the organization of group learning process. Collected primary information, based on the results of questionnaires and observation. Research methods: literature analysis and questionnaire survey. The questionnaire for parents and teachers included seven questions each. Teachers (20 people) and parents (24 people) participated in the survey.

The method of direct observation was used at lessons and extracurricular activities conducted to identify the peculiarities of age psychology of younger schoolchildren and their influence on productivity when using group forms of work in primary grades. Different types of interaction between group participants, their initiative, participation in discussions, presence of conflicts and ways of their resolution, teacher's support and degree of satisfaction with the results of the lesson were recorded. Each dimension was evaluated on a scale from 1 to 5 points: 1 point – low level of manifestation of the trait: 5 points – high level of manifestation of the trait.

The pedagogical experiment was conducted in order to test the assumption (hypothesis) that qualitatively organized group work helps to increase the level of motivation to study, improve social adaptation, reduce anxiety and create a positive emotional environment in the classroom.

Students of the third grade of secondary school took part in the experiment. One experimental group (EG) of 32 people and one control group (CG) of 30 people were organized.

The experiment was organized in three stages:

– the first stage (preliminary), where all participants were tested for the level of motivation to study, social well-being and anxiety level. A standard set of psychological tests suitable for primary school age was used. Diagnostics of motivation to study was carried out according to the Method of diagnostics of internal and external motivation to study, N.V. Yelfimova “Ladder of Motivations” [1], social adaptation assessment was carried out according to the Method of diagnostics of internal and external motivation to study, assessment of social adaptation according to the “Scale of personality adaptability” based on the method of L.M. Shipitsina [2], determination of the level of anxiety according to the children's version of the Phillips anxiety test [3], analysis of the emotional climate in the class according to the questionnaire for determining the emotional climate in the team [4];

– the second stage (experimental). The experimental group participated in the program of group work, built taking into account individual-psychological characteristics of students. The process of organizing teamwork included: formation of small groups (3-5 people) taking into account the compatibility of temperaments and communication style; weekly classes were organized in different subjects with elements of project activities, debates, game exercises and reflection; mandatory inclusion of tasks that develop the skills of cooperation, tolerance and respect for the opinion of another. At this time, the control group continued to study the program in the traditional way, without special emphasis on group work.

– third stage (final): after ten weeks, the students of both groups were retested.

The evaluation indicators were: motivation to study; anxiety; emotional atmosphere in the classroom.

Statistical methods were used for quantitative counts.

Analytical analysis methods were used to determine the conclusions and conclusion on the research topic.

Results and discussion

The results of the analysis on the study of theoretical and methodological definitions and grounds for the organization of group work in elementary school. During the analysis we analyzed the works of leading domestic and foreign authors dealing with didactics, pedagogy and psychology of childhood, which provided in-depth information about the essence and features of the group form of teaching and education. Thus, the definition of the concept of group work as a special form of educational process characterized by the presence of common goals, distribution of roles and functions, cooperation and mutual assistance between group members was established [5; 6].

Different approaches to the classification of types of group work are emphasized in the study of creating positive group experience and the role of the instructor in group projects) [7], group structure S. Ambreen considering structuring cooperative group work in classrooms [8] and organizational forms describing cooperative learning in relation to theory and practice) [9].

The organization of group work, as noted by C. Lai [10] is based on the achievements of humanistic pedagogy, sociology, developmental psychology and age psychology. T. Lintner [11] points out that regarding the organization of group work in elementary school, special attention should be paid by the teacher to the issues of interpersonal interaction, leadership, group structure and positive dynamics of development of intergroup relations.

The analysis of Kazakhstani literature has shown a variety of methods of group work organization, such as role-playing games, project activities, discussions, brainstorming and cooperative learning. N.S. Zhumasheva [12] and A. Kuralbaeva [13] in their group work shared their experience of using group work in the international school of the country's capital, presented examples of tasks that help to develop teamwork skills, solve conflicts and cooperate in a multicultural environment. And also the author emphasized the need to take into account cultural differences when organizing group work. It is noted by other authors E. Pylli [14], J. Forsell [15], J. Guy [16] both advantages and disadvantages of each approach and it is pointed out that their use depends on the goals of the lesson and specifics of age and preparedness of students [17].

Studies of other Kazakhstani researchers note concerning group work the age specifics of junior schoolchildren: they are inclined to cooperate; have difficulties in coordinating joint efforts and decision-making and others [18]. An important factor in the

organization of group work in elementary school is considered to be the consideration of individual characteristics of each child and the organization of groups taking into account these characteristics [19].

Normative acts of the Republic of Kazakhstan (the Law on Education of the Republic of Kazakhstan) [20] and the state educational standard of education in elementary school (SESE RK) [21], determine the rights and responsibilities of participants of the educational process, regulate the procedure for organizing group work and establish criteria for the effectiveness of such activities. The Ministry of Education of Kazakhstan offers various methodological recommendations that include practical advice on the organization of group work, organization of space and conflict management [22]. It should be noted that similar information is presented in the materials of international organizations.

In general, the analysis has shown that the organization of group work in Kazakhstani elementary school requires a comprehensive approach, which should combine knowledge of basic pedagogical and psychological theories and approaches, with the teacher's ability to take into account the age and individual characteristics of elementary school students, as well as the teacher's willingness to follow the recommendations of normative documents and methodological materials.

The results of questionnaire survey of teachers and parents of elementary school children to determine the specifics of the influence of age psychology of junior schoolchildren on their productivity in the course of joint or group learning activities are shown in Table 1.

Table 1 – Results of questionnaire survey of teachers and parents of elementary school children

	Indicator	Parents (%)	Teachers (%)
1	Learners prefer the group	67	80
2	Learners are active participants	58	50
3	Difficulties are rare	50	60
4	Child is more often the leader	30	50
5	Motivation of interest in tasks	63	70
6	Group has a positive influence	63	75
7	More comfortable working with friends	50	70

The obtained data allow us to note that the majority of respondents from both groups confirmed the positive attitude of elementary school pupils to group education. This is especially strong among teachers (80%), while parents are less categorical in this respect, only 67%. It is likely that teachers, from a professional point of view, have a deeper understanding of the benefits of group work for children's acquisition of important skills such as communication and coordination of efforts to achieve the desired result.

More parents consider their children to be active participants of the group (58%), while teachers only 50%. Such indicators are probably connected with different criteria for assessing pupils' activity, as this is usually understood as the child's external readiness to respond, while teachers – as internal readiness to make decisions and argue their opinions and positions. Half of the surveyed parents noted the absence of serious obstacles in the interaction of pupils in the group, while teachers (60%) see frequent difficulties in the process of integrating children into teamwork. This indicator emphasizes the need to improve the methods of forming both homogeneous and multilevel groups in the course of education. Only a smaller share of parents (30%) see their child as a leader in group work, while the other opinion prevails among teachers (50% or half). Here we see subjectivism and fear of parents for their child when assessing the role of their child and other children in the team, unlike a professional who points to real situations, as all children are different. Interest in group tasks as the main motivation of children is noted by 63% of parents and 70% of teachers, which confirms the idea that properly selected exciting tasks can mobilize children's energy and stimulate group work. The majority of respondents are convinced that group work is beneficial to the child (63% of parents and 75% of teachers), confirming the widespread recognition of the benefits of cooperation for personal and cognitive development. Only half of parents believe that children enjoy studying with buddies, while nearly three-quarters of teachers support this view. The findings point to the role of friendships in enhancing the productivity of group or collaborative work.

The results of observation of the peculiarities of interaction between group participants, teacher and individual pupils in group work based on their age peculiarities are reflected in Table 2.

Table 2 – Results of observation of first and fourth grade pupils in group work

Parameters	First class	Second class	Third class	Fourth grade
Degree of initiative in the group	2	3	4	5
Participation in discussions	2	3	4	5
Presence of conflicts	3	2	1	1
Quality of conflict resolution	2	3	4	5
Level of mutual support	3	4	5	5
Manifestations of leadership	2	3	4	5
Cooperation and coherence	2	3	4	5
Teacher support	4	4	4	4
Students' self-esteem	2	3	4	5
Awareness and responsibility	2	3	4	5
Creative activity	2	3	4	5
Effectiveness of group work outcomes	2	3	4	5

The obtained data show a gradual increase in the level of initiative, involvement, self-organization and creative activity among elementary school pupils as they grow older. Thus, as early as in the second grade pupils begin to show greater willingness to participate in groups to discuss issues under study, to take the initiative, although they still have minor conflicts in the group. In the third grade, we note a significant decrease in conflicts and a significant increase in mutual assistance, and they begin to recognize responsibility for the results of the whole group. Fourth graders show a higher degree of maturity regarding their role in the group, their position as a leader, their desire to negotiate with other team members, and they resolve conflicts or disagreements more quickly. Pupils of the 4th grade are more consciously approaching group tasks and begin to evaluate not only their own contribution, but also the work of their comrades. All these data show that group work should be introduced in elementary school, but it should be done gradually as children grow up. It is also established that in group work much depends on how the teacher manages to organize it. As he should have skills of correct organization of team work, both from the pedagogical and psychological point of view, taking into account the peculiarities of primary school age.

On these conditions we have developed methodological recommendations for conducting group work, based on the individual-psychological characteristics of elementary school students

The main principles of forming groups of students in elementary school when conducting training are defined as follows:

Before starting the organization of group work it is necessary to carry out preliminary diagnostics of individual-psychological peculiarities of pupils in the class:

- when forming groups it is necessary to take into account such characteristics: introversion/extroversion; temperament (choleric, sanguine, phlegmatic or melancholic); leadership qualities; communication skills; level of cognitive abilities; conflict; anxiety and others.

- recommended group sizes in elementary school: from two to five people. It is desirable to mix children in groups according to the principle of combining opposite characteristics (for example, combining active and quiet children). This approach will allow for a variety of interaction styles, avoid conflict and fill in each other's missing skills.

It is always necessary to prepare the rules of group work. Before starting work it is necessary to acquaint children with the organizational aspects of group work and with the rules of interaction. The latter include: respect for each other; tolerance of other people's mistakes; active listening to the other's opinion and support of comrades.

Ways of organizing group work in elementary school:

1. The main way is a game. It is better to use a role-playing game in team work. For this purpose it is necessary to offer pupils prepared role-play scenarios that reflect real life

or natural situations (e.g. at school, in the store, at the zoo, in the forest, on the road, etc.). At the same time it is possible to offer children to choose a role corresponding to their interests and possibilities, and also the teacher himself to distribute the roles, explaining why this or that child will perform it. Thus, the task of forming flexibility of thinking and overcoming fears of communication and acquiring skills of first public speaking is solved.

2. Holding group discussions or debates. For this purpose, the class is divided into two or three groups, each of which should receive an instruction (explanation) as to what position on the issue under study they will defend or decide. In the process of debates, children prepare their arguments, exchange ideas with each other and engage in a dialog. In this form, they begin to develop skills of persuasion and critical thinking.

3. Organizing joint projects: for this purpose, children are divided into mini-teams (either by choice or at the teacher's discretion). It is suggested to fulfill project tasks (creating a picture, wall newspaper, conducting a small research, showing a fragment from a story, fairy tale, etc.). During the work it is important to observe the nature of children's interaction, the distribution of roles and communication style, as these indicators largely determine the outcome of the project.

4. Inclusion of various kinds of game exercises in the lessons, as the game form makes even the most shy children get involved in the learning process. Such forms can be games – competitions in rows, in pairs. For example, you can use such games as “Associations”, “Who is the most attentive?”, pair physical exercises and so on. Such games are aimed at training concentration, reaction speed, to reduce anxiety and develop a sense of humor.

Features of the teacher's work in organizing teamwork in elementary school:

- the special role of the teacher is to create a safe educational environment, which directly contributes to the discovery of the inner potential of each student;

- the main task of an elementary school teacher is to direct the educational process in groups so that children could master the basic principles of group interaction and feel the joy of joint educational activity;

- specific duties of the elementary school teacher in organizing group work:

- 1) explaining to children the aims and objectives of group work.

- 2) organizing regular monitoring of students' progress.

- 3) resolving conflict situations that arise.

- 4) coordinating the activities of subgroups and individual participants.

- 5) giving feedback and directing the work in the right direction.

Possible results of group work in elementary school children should be considered as: increased motivation and interest in learning due to the fact that there is an opportunity to express oneself in a team; development of interaction and cooperation skills; improvement

of communication skills, oral speech and argumentation ability; faster learning of the material due to active involvement; increased level of discipline and responsibility and others.

An example of a specific activity within the framework of the proposed recommendations can be the following teamwork for elementary grades organized by consideration:

Name of the team activity: Project “My favorite book”

Form of the activity: Mini-project.

Duration: Two lessons (approximately 1.5 hours).

Content of work:

Children are divided into groups of 4-5 people.

Each group is given a common task – to prepare a presentation of their favorite book.

Children choose one book that all members of the group know, discuss its plot, characters, and main idea.

Then they come up with a script for the presentation, draw illustrations, and write a story.

After completing their work, the groups present their projects to the whole class.

The result of such teamwork: children enjoyed the creative process; improved their skills in discussing and presenting their thoughts; got to know each other better; formed business communication and leadership skills.

The results of the pedagogical experiment are summarized, counted in the experimental and control groups, at the beginning and end of the experiment and reflected in Table 3.

The obtained data show that the experimental and control groups initially had low motivation (40% of children had a low level), but by the end of the experiment the situation in the experimental group changed significantly: the share of children with low motivation halved (from 40 to 20%), and the share of highly motivated students increased by 25% (from 10% to 35%). In the control group there were no significant changes, as the share of low-motivated students remained high (33%).

Social adaptation in EG: increased high from 16% to 30%, while the share of poorly adapted children fell by half or from 40% to 20%. In KG there were insignificant changes: the share of highly socially adapted children went up slightly by only 3%, while the share of weakly adapted children remained at 8%, which is 12% less than in EG.

The level of anxiety in EG decreased sharply: the share of low-anxious children became larger (20% to 41% growth), and the share of highly anxious pupils decreased from 30% to 16%, almost twofold.

Table 3 – Results of assessment of students' level of motivation, social adaptation, anxiety and emotional atmosphere, in percent

Evaluation indicators	At the beginning, level			Upon completion, the level		
	High	Medium	Low	High	Medium	Low
Experimental group						
Motivation to learn	10	50	40	35	45	20
Social adaptation	16	44	40	30	50	20
Anxiety level	30	50	20	16	43	41
Positive emotional atmosphere	25	50	25	41	45	14
Control group						
Motivation to study	10	50	40	12	55	33
Social adaptation	15	45	40	18	50	32
Anxiety level	30	50	20	28	50	22
Positive emotional atmosphere	25	50	25	27	50	23

In KG, the level of anxiety changed insignificantly: the number of children with low anxiety increased from 20% to 22%, while the rest of the indicators remained close to the initial ones.

Positive emotional atmosphere in EG also underwent significant changes: high positive atmosphere increased from 25% to 41%, while the number of pupils considering the atmosphere in the class negative decreased from 25% to 14%. In KG the attitude towards positive atmosphere improved insignificantly (by 2%, up to 27%), while the share of those who consider it negative remained still significant (23%), decreasing only by 2%.

Thus, the use of the methodology that takes into account individual-psychological characteristics of children and the role of the teacher in the organization of teamwork, gave according to the results of the experiment quite tangible positive effect in the experimental group for all indicators. As the indicators of motivation, social adaptation, emotional atmosphere improved and anxiety decreased in comparison with the control group. The obtained results confirm the hypothesis of the study and indicate the effectiveness of the applied methodology.

Conclusion

The results of the observation confirm the necessity of group interaction in junior schoolchildren and emphasize the importance of specially organized work on the development of necessary communication and cooperation skills during the whole period of primary education.

Based on the results of questionnaire survey of teachers and parents of elementary school children, important data were obtained showing the peculiarities of the influence of age psychology of elementary school children on their productivity in the course of joint or group learning activities. They confirmed the general tendencies according to which elementary school children predominantly like to work together, especially when it comes to interesting tasks and friendly environment. However, some contradictory views were revealed, which are related to different methods of assessing activity and discomfort levels in children's teams. These results provide a basis for further development and adjustments of training programs that take into account the age characteristics and preferences of elementary school students.

The proposed recommendations are aimed at putting into practice the pedagogical principle of organizing teamwork in elementary schools, based on the individual-psychological characteristics of students, and at creating more comfortable conditions for a fuller disclosure of talents and abilities of each child.

Application of the method in practice, as taking into account individual-psychological characteristics of children and the role of the teacher, according to the results of the pedagogical experiment showed a positive effect in children in the experimental group. As their motivation, social adaptation, anxiety decreased, emotional atmosphere improved. While in the control group such changes were absent, which confirms the hypothesis of the study

Significance of the study is characterized by the possibility of application in practice and scientific novelty of the results obtained. Practical significance of the study consists in providing psychological and pedagogical practice with specific new tools for effective organization of lessons based on group interaction, which leads to improved academic performance, stress reduction and growth of general well-being of elementary school children. The scientific significance lies in deepening the understanding of the mechanisms of group interaction and individual preferences of elementary school children, which enriches the theory of age psychology and pedagogy of elementary school.

Possible areas of application of the research results: in educational institutions to improve pedagogical technologies and build an effective system of group work, focused on the individual needs of younger students; in the development of school programs aimed at increasing motivation, reducing anxiety and improving the social adaptation of students through group work; in the training of elementary school teachers or in the professional development of elementary school teachers. Further study of the problems under consideration involves expanding the sample and conducting experiments in different regions of the country and evaluating the effectiveness of specialized trainings and seminars for teachers and school psychologists working with young children.

Contribution of the authors:

Professor Nadezhda Viktorovna Chekaleva was responsible for developing the theoretical and conceptual framework of the study, conducting a comprehensive analysis of scientific literature, and formulating the methodological basis. She contributed to the interpretation of results and provided academic supervision throughout the research process.

Aliya Serikkyzy Abugaliyeva conducted the empirical part of the research, including organizing classroom observations, carrying out the pedagogical experiment, collecting data from teachers and parents, and performing statistical analysis. She drafted the practical recommendations section and participated in the preparation of the manuscript, especially the methodology and results sections.

Both authors jointly contributed to discussing the findings, shaping the conclusions, and preparing the final version of the manuscript. The authors equally share responsibility for the scientific content of the article.

References

1. **Gedamu, A.** Teachers' beliefs and practices of cooperative group work assessment: selected secondary school teachers in focus [Text] // Australian Journal of Teacher Education. – 2020. – №10. – P. 19-29.
2. **Han, J., Park, D., Hua, M., & Childs, P.** Is group work beneficial for producing creative designs in STEM design education? [Text] // International Journal of Technology and Design Education. – 2021. – №32. – P. 2801-2826.
3. **Rosfiani, O., Hermawan, C., Maisaroh, S., Romannada, L., Mawartika, N., & Ramadhan, A.** Collaboration on involvement in improving science learning outcomes through group investigation [Text] // Journal of Physics: Conference Series. – 2021. – №1764. – P. 1-7.
4. **Yoon, J., Jo, T., & Kang, S.** A study on the possibility of the relationship among group creativity, empathy, and scientific inquiry ability of elementary school students [Text] // International Journal of Science Education. – 2020. – №42. – P. 2113-2125.
5. **Sorokataya, E.A.** The content and types of group learning activities of students [Text] // Young scientist. – 2015. – №6(86). – P. 686-689. [in Russian]
6. **Acar-Erdol, T., Ongoren, S.** Structuring process and evaluation of group work by prospective pre-school teachers [Text] // International Online Journal of Education and Teaching. – 2020. – №7. – P. 722-742.
7. **Prysiashniuk, L. Gusak, L. Prokopchuk, V.** Training primary school teachers to organize collective forms of work in small rural schools [Text] // Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. – 2021. – №2(13) – P. 147-166.
8. **Ambreen, S.** Children's perspectives toward ability-based group work in a primary classroom [text] // journal of research in childhood education. – 2020. – №35. – P. 651-665.
9. **Veldman, M., Doolaard, S., Bosker, R., Snijders, T.** Young children working together. Cooperative learning effects on group work of children in Grade 1 of primary education [Text] // Learning and Instruction. – 2020. – №67. – P. 101308.
10. **Lai, C., Wen, Y., Gao, T., Lin, C.** Mechanisms of the learning impact of teacher-organized online schoolwork sharing among primary school students [Text] // Journal of Educational Computing Research. – 2020. – №58. – P. 978-1002.

11. **Lintner, T. Diviak, T., Nekardova, B.** Interaction dynamics in classroom group work [Text] // Social Networks. – 2024. – №79. – P. 14-24.
12. **Zhumasheva, N.S., Sundetova, Zh.T.** Psychological and pedagogical conditions for organizing managerial activities in primary schools based on management [Text] // Bulletin of KazNPU named after Abai. Series: Psychology. – 2021. – №4(65) – P. 59-63. [in Russian]
13. **Kuralbayeva, A., Pilten G., Dikhanbayeva G.N., Zhunisova, A.Sh.** Evaluation of reading interest and habits of prospective primary school teachers: the case of Kazakhstan [Text] // Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. – 2024. – №1. – P. 231-240.
14. **Pylli, E., Karasaliu, A.** The role of group work techniques for children with special needs in primary education [Text] // Balkan Journal of Interdisciplinary Research. – 2024. – №3(10) – P. 30-41.
15. **Forsell, J., Frykedal, F., Chiriac, E.** Group work assessment: assessing social skills at group level [Text] // Small Group Research. – 2020. – №51. – P. 87-124.
16. **Guy, J., Williams, J., Shore, B.** High and otherwise-achieving students' expectations of classroom group work: an exploratory empirical study [Text] // Roeper Review. – 2019. – №41. – P. 166-184.
17. **Beatson, R., Quach J., Canterford, L.** Improving primary to secondary school transitions: A systematic review of school-based interventions to prepare and support student social-emotional and educational outcomes [Text] // Educational Research Review. – 2023. – №40. – P. 10553.
18. **Rakisheva, G.B., Kenenbayeva, M.A.** The importance of feedback in the learning process in primary school [Text] // Bulletin of KazNPU named after Abai. Series: Pedagogical Sciences. – 2020. – № 64(1) – P. 401-408. [in Russian]
19. **Arenova, A., Zhunusbekova, A.** Innovative approaches in education: the role of micro- and nano-learning as a mechanism for achieving flexibility in primary school [Text] // Scientific and pedagogical journal «Bilim-Obrazovanie» of the I. Altynsarin National Academy of Education. – 2024. – №111(4). – P. 70-89. [in Russian]
20. The Law «On Education» of the Republic of Kazakhstan dated July 27, 2007 №319-III [Electronic resource]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319> [in Kazakh]
21. Standard curricula of primary, basic secondary, and general secondary education of the Republic of Kazakhstan. Approved by Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated November 8, 2012 No. 500 [Electronic resource]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1200008170> [in Russian]
22. On the specifics of the educational process in secondary education organizations of the Republic of Kazakhstan in the 2022-2023 academic year: instructional and methodological letter [Text]. – Nur Sultan: NAO named after I. Altynsarin, 2022. – 320 c. [in Russian]

Н.В. Чекалева¹, А.С. Абугалиева²

¹ Омбы мемлекеттік педагогикалық университеті, Омбы, Ресей

² Мұзафар Әлімбаев атындағы жалпы орта мектебі, Павлодар, Қазақстан

Бастауыш мектепте топтық жұмысты ұйымдастырудың педагогикалық негіздері

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш мектепте топтық жұмысты ұйымдастырудың психологиялық-педагогикалық негіздеріне байланысты туындайтын мәселелер қарастырылады. Зерттеудің мақсаты бастауыш мектептің оқу процесіне тиімді топтық жұмысты сәтті енгізуге ықпал

ететін негізгі анықтамаларды, принциптер мен тәсілдерді белгілеу болып табылады. Бұл мақсатты іске асыру сындарлы қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға және командада жұмыс істеуге, бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған психологиялық-педагогикалық технологияларды әзірлеуді қамтиды. Жұмыстың ғылыми және практикалық маңыздылығы алынған нәтижелерде көрінеді. Осылайша бақылау нәтижелері бастауыш сынып оқушыларының топтық өзара әрекеттесу қажеттілігін растайды және арнайы ұйымдастырылған жұмыстың маңыздылығын көрсетеді. Бастауыш мектеп жасындағы балалардың мұғалімдері мен ата-аналарының сауалнамасы бастауыш сынып оқушыларының жас психологиясының бірлескен немесе топтық оқу іс-әрекеті процесінде олардың өнімділігіне ерекше әсерін көрсетті. Ұсынылған ұсыныстар мұғалімнің бастауыш сыныптарда оқушылардың жеке психологиялық ерекшеліктеріне сүйене отырып, ұжымдық жұмысты ұйымдастырудың педагогикалық принципін іс жүзінде жүзеге асыруға және әр баланың таланттары мен қабілеттерін толық ашу үшін қолайлы жағдай жасауға бағытталған. Әдістемені тәжірибеде эксперименттік қолдану эксперименттік топтың балаларында оң нәтиже көрсетті, өйткені олардың мотивация, әлеуметтік бейімделу көрсеткіштері жоғарылап, мазасыздық төмендеді, эмоционалды атмосфера жақсарды, бұл зерттеу гипотезасын растайды және бастауыш мектептің педагогикасы мен психологиясындағы зерттеудің құндылығын көрсетеді.

Кілтті сөздер: бастауыш мектеп, жас ерекшеліктері, мұғалім, топтық жұмыс, мотивация, мазасыздық, психологиялық атмосфера.

Н.В. Чекалева¹, А.С. Аbugалиева²

¹ Омский государственный педагогический университет, Омск, Россия

² Средняя общеобразовательная школа имени Музафара Алимбаева, Павлодар, Казахстан

Педагогические основы организации групповой работы в начальной школе

Аннотация. В данной статье рассматриваются проблемы, возникающие в связи с психолого-педагогическими основами организации групповой работы в начальной школе. Целью исследования является установление основных определений, принципов и подходов, способствующих успешному внедрению эффективной групповой работы в учебный процесс начальной школы. Реализация данной цели предполагает разработку психолого-педагогических технологий, направленных на формирование навыков конструктивного общения и работы в команде, на активизацию познавательной деятельности у учащихся начальной школы. Научная и практическая значимость работы выражается в полученных результатах. Так, результаты наблюдения подтверждают необходимость группового взаимодействия у младших школьников и подчеркивают важность специально организованной работы. Анкетирование учителей и родителей детей младшего школьного возраста указало на особое влияние возрастной психологии младших школьников на их продуктивность в процессе совместной или групповой учебной деятельности. Предлагаемые рекомендации направлены на реализацию на практике педагогического принципа организации учителем коллективной работы в начальных классах с опорой на индивидуально-психологические особенности учащихся и на создание более комфортных условий для более полного раскрытия талантов и способностей каждого ребенка. Экспериментальное применение методики на практике показало положительный эффект у детей экспериментальной группы, так как у них повысились показатели мотивации, социальной адап-

тации, снизилась тревожность, улучшилась эмоциональная атмосфера, что подтверждает гипотезу исследования и указывает на ценность исследования в педагогике и психологии начальной школы.

Ключевые слова: начальная школа, возрастные особенности, учитель, групповая работа, мотивация, тревожность, психологическая атмосфера.

Article history:

Received: 25.03.2025

Accepted: 04.06.2025

Information about the authors:

Chekaleva Nadezhda Viktorovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russian. E-mail: nchekaleva@ya.ru ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4772-1676>

Abugaliyeva Aliya Serikkyzy – the author is for correspondence, primary school teacher, Muzaфар Alimbaev Secondary Comprehensive School, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. 87774610191. E-mail: aliya-abugaliyeva@mail.ru

Авторлар туралы мәлімет:

Чекалева Надежда Викторовна – педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Омбы мемлекеттік педагогикалық университеті, Омбы, Ресей. E-mail: nchekaleva@ya.ru ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4772-1676>

Абугалиева Алия Сериккызы – хат-хабар үшін автор, Мұзафар Әлімбаев атындағы жалпы орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі, Павлодар, Қазақстан. Tel. 87774610191. E-mail: aliya-abugaliyeva@mail.ru

Информация об авторах:

Чекалева Надежда Викторовна – доктор педагогических наук, профессор, Омский государственный педагогический университет, Омск, Россия. E-mail: nchekaleva@ya.ru ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4772-1676>

Абугалиева Алия Сериккызы – автор для корреспонденции, учитель начальных классов, Средняя общеобразовательная школа имени Музафара Алимбаева, Павлодар, Казахстан. Tel. 87774610191. E-mail: aliya-abugaliyeva@mail.ru

UDC 372.881.111.1
IRSTI 14.35.09

DOI 10.52301/1991-0614-2025-2-40-55

D.E. Sheriyazdanova*¹, Muazzam Ali Khan Khattak²

*¹ Pavlodar Pedagogical University named after Alkei Margulan,
Pavlodar, Kazakhstan*

*² Quaid-i-Azam University, Islamabad, Pakistan
d.sheriyazdanova@gmail.com*

USING TECHNOLOGY TO ENHANCE STUDENTS' MOTIVATION IN LEARNING ENGLISH

Annotation. *This article examines the integration of media technology into English language teaching in higher education, driven by the need to enhance student motivation amid the declining effectiveness of traditional methods. The research aims to explore how digital tools such as interactive platforms (Wordwall, LearningApps), gamification and AI – driven resources (ChatGPT, Grammap) can improve motivation, participation and learning outcomes among university students. The study focuses on blended learning models of teaching that combine innovative technologies with established traditional pedagogical approaches. Its scientific and practical significance lies in developing effective strategies to create authentic language environments, support diverse learning styles and foster collaborative skills. The study proposes a localized model for applying media technologies in the Kazakhstani context, based on experimental data from Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan. The research's contribution includes providing empirically grounded recommendations for creating inclusive and motivating educational environments, advancing language education modernization in Kazakhstan and beyond.*

Keywords. *Media technology, blended learning, AI-driven resources, students' motivation, digital tools, English language teaching.*

Introduction

The advancement of digital technologies has profoundly transformed educational settings around the world. Traditional teaching approaches, once regarded as effective, are increasingly less captivating for today's learners, who are acclimatized to colorful, quick and bite – sized content, provided by digital entertainments. Many English educators who previously excelled in settings where textbooks and teacher – centered lessons were the main instructional recourses now observe a significant shift in how students interact with educational content. These methods fail to sustain students' attention and drive. The constant stream of notifications makes students struggle to stay engaged in lessons that require deep focus and patience. With the proliferation of digital media, learners are deeply embedded in tech – driven environment, leading them to expect interactive

content, instant access to information and visually stimulating materials. The volume of content consumed by youth via videos, applications and social media renders conventional techniques obsolete and monotonous. Confronted with disengagement and waning enthusiasm, educators recognize the need to adapt strategies to meet evolving student needs. In the context of Republic of Kazakhstan, where educational reforms point out the integration of media technology to enhance learning process and outcomes, the need to adapt pedagogical strategies to align with global waves and local needs is peculiarly demanding.

Integrating media technology into teaching is revitalizing education. This shift allows teachers to craft dynamic, interactive lessons aligned with modern demands. Such innovations not only boost classroom participation but also accommodate diverse learning styles, transforming English education into a more engaging and enjoyable process. This method is notable for its potential to improve language skills, alongside for its ability to address diverse preferences among students.

The incorporation of media technology into language education has been shown to enrich the learning experience by providing authentic languages exposure through various digital tools. They act as a medium through which students can engage with target language by accessing such matters like films, news, tv shows, books and social media. Not to mention, gamification and collaborative online tools cultivate a more participatory atmosphere, encouraging learners to implement their language skills in supportive surroundings. On the other hand, it is noteworthy that the introduction of media technology into the process of learning a language is not without controversy. While the perks of these innovative methods are significant, they are often tempered by challenges such as disparities in access to technology and the need for digital competence among both teachers and students [1].

To reverse this trend, educator must adapt technology by redefining how it is used in the classroom settings. As Nurbekova Zh. et al highlight the importance of adapting higher and postgraduate education to meet the needs of the digital generation, emphasizing the integration of technology to support student – centered learning while preserving the teacher's central role [2]. In addition, concerns remain about the balance between innovative and traditional teaching methods, as educators strive for technology to enhance rather than replace basic interpersonal interaction in the classroom.

The object of this study is the process of English language teaching and learning at the higher level, while the subject is the integration of media resources, such as interactive platforms, games, to enhance students' engagement. The relevance of this research lies in addressing the gap between traditional teaching methods and the expectations of digital – native students, who are immersed in a world of instant information access, multimedia content. By leveraging media technologies, educators can create authentic

language exposure, accommodate diverse learning styles and promote collaborative learning, thereby transforming the process of learning foreign language into a more engaging and effective procedure.

The degree of exploration of this topic reveals both global and local research efforts. Internationally, scholars like Weng Y. et al [1, p. 213] have displayed the effectiveness of immersive learning technologies in K-12 English as a second language context, emphasizing their role in enhancing motivation through authentic language use. Similarly, Wang S. et al [3] conducted a meta-analysis demonstrating the positive impact of social media as a learning environment in language education. In Kazakhstan, researchers such as Vasich B. et al [4] have explored the integration of digital tools in higher education, noting their potential to support student-centered learning in alignment with national educational reforms. However, significant research gap exists in the systematic application of media technologies in Kazakhstani University settings, particularly in English Language Teaching, where students often focused on general technology adoption rather than specific tools like gamification or AI-driven platforms. Moreover, the lack of empirical evidence addressing the balance between innovative and traditional methods to ensure equitable access and effective learning outcomes.

The scientific novelty of the study lies in its focus on the experimental implementation of a blended learning model that integrates specific media technologies, for example, like Worldwall, LearningApps, ChatGPT, Padlet and Grammap in English language classrooms at Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan. Unlike previous studies which often examine technology use in isolation, this research investigates the combined effect of interactive platforms, game applications, and AI-driven tools on students' motivation, offering a localized perspective within the Kazakhstani educational context.

The hypothesis posits that the integration of media technologies into English Language Teaching significantly enhances students' motivation, participation and task completion compared to traditional methods, while also addressing challenges such as digital divides and overreliance on technology.

The aim of the study is to explore how media technology can be effectively integrated into language teaching of English to improve student motivation, participation, and learning outcomes. The research addresses the following objectives:

- 1) to evaluate the impact of interactive platforms and AI-driven resources on students' motivation in English Language Teaching settings;
- 2) to compare the effectiveness of technology, enhance learning center approaches with traditional teacher centered methods;
- 3) to identify challenges, associated with media technology integration and propose strategies to mitigate them;

4) to provide evidence-based recommendations for creating inclusive and engaging learning environment in Kazakhstan universities.

This study contributes to the field of language, education by offering practical insights into the application of media technologies in English language teaching, addressing both global trends and local educational priorities. By examining the interplay between innovative and traditional methods, the research seeks to breach existing gaps and provide the foundation for further exploration of technology, driven pedagogy in Kazakhstan and beyond.

Materials and methods

The introduction of computers and the internet opened new avenues for educators to incorporate a variety of media to create more engaging and immersive language learning experiences. In the early 21st century, educational theorists started to emphasize the usefulness of innovative teaching methods, where Vygotsky proposed socio – constructivist principles which highlighted the need for learning to occur within cultural frameworks, suggesting that interaction and communication are essential to understanding and knowledge construction. The incorporation of artificial intelligence into language education represents the latest point in this historical progression. Such tools as AI-driven platforms have personalized the learning experience, catering to individual student needs and enabling them practice language skills in real – world context [5].

Considering positive aspects of using said tools, it is capable to bring to the forefront many more advantages.

First of all, the integration of digital media facilitates authentic language use, providing learners with exposure to real – world contexts, which in turn enhances their learning experience. For instance, they can watch any film or read any passage, elevating their comprehension and communicative skills [6]. Unlike traditional textbooks, digital media provide unfiltered examples of how target language is used in everyday life. By engaging with it, learners develop a deeper understanding of vocabulary, idioms, phrases and grammar in a context, which is also improves their listening skills and pronunciation. This approach not only makes students engage in meaningful learning experience to improve their skills but also fosters cultural awareness.

Moreover, digital media empowers learners to make independent choices about their learning by allowing them to explore materials that align with their interests. It addresses the essentiality of the facilitation of personalized learning. By utilizing it, educators can tailor educational content to suit individual learning styles and progress levels. Platforms like «Knewton» and «Smart Sparrow» analyze the learner's performance data to adjust the difficulty and type of content presented. Mentioned earlier gamification – incorporation game – like elements such as points and leaderboards – creates a motivating environment that encourages regular practice and deeper engagement with the material [7]. Features

that it offers align with the preferences of digital natives, who are accustomed to interactive content and seek immediate feedback on their learning progress. So, this kind of language learning platforms allow users to stay engaged and be appropriately challenged.

To support what was stated, it is to mention that method of using digital tools offer unique opportunities for interactivity that traditional one may lack. Online platforms let students to practice their four types of skills at their own pace. They provide unparalleled flexibility and accessibility, so that those who receive education can do it at their own schedule, anytime and anywhere, thus making the process more inclusive. While studying, digital instruments allow real – time feedback and platform – specific analytics to track motivation levels. This is helpful in both teaching practices and student learning outcomes. This data – driven objectives effectively, ensuring that the educational experience remains relevant and impactful.

Despite the advantages of integrating media tools, there are undeniably some drawbacks which must be addressed so that teachers maximize the benefits while minimizing its adverse impacts on learning outcomes and student development.

One of the most significant concerns is the reduction of attention spans among students. Continuous exposure to digital screen can diminish focus, making it challenging for learners to engage deeply with course material [8]. The constant influx of notifications and updates from devices contributes to overstimulation, further complicating students' abilities to relax and concentrate on their studies.

This leads to the next drawback which is information overload. The vast volume of information available through digital instruments can make it difficult for students to process and filter incoming data effectively, leading to challenges in maintaining sustained attention on single tasks [8, p. 21]. Concentrating is a difficult aspect in such terms since studies show that heavy digital media users and early users tend to pay more attention in the short – term situations and it is harder to sustain it in long – term environment. This phenomenon is explained as the “thrill of the new”, where it is more exciting to go through some new subjects than to focus on a single thing at a time. Otherwise, people lose interest. Consequently, the learning experience can be fragmented, as students struggle to fully engage with the material at hand. Studies have shown that multitasking will be performed worse on multitasks by heavy multimedia users because it requires focused attention and filtering out irrelevant information. This trend can significantly undermine the effectiveness of language learning activities, which often depend on sustained attention and engagement.

The shift towards digital interaction can adversely affect personal skills of students. Firstly, notwithstanding the fact that, technology can give a hand in completing assignments, students may become overly dependent on technological aids, thereby hindering their ability to solve problems autonomously. Overreliance on technology shows to diminish

critical analytical skills, since students prefer quick searches for answers over engaging in thoughtful exploration of concepts [9]. With this being stated, digital interaction in educational settings additionally affects interpersonal skills. Increased usage of such devices may lead to a decline in face – to – face interactions, creating difficulties for students in forging relationships and ultimately contributing to feelings of loneliness and social isolation [10].

The final aspect to consider is a potential for academic dishonesty. The accessibility of information through digital devices raises concerns about academic integrity, as students may be tempted to engage in corrupt practices such as cheating and plagiarism. The ease of accessing unauthorized resources during assessments can undermine the educational process and diminish the value of academic achievements [11].

As it was stated earlier, the integration of digital technology into education has blended with traditional teaching methods, making the process more inclusive. These reflections lead us to uncover what methods or approaches an educator can implement to make the learning process effective with minimal challenges. These approaches encompass blended learning, personalized instruction and collaborative learning, each offering distinct benefits in classroom settings.

Blended learning is a combination of face-to-face teaching and online teaching to create a seamless and complementary learning experience. This approach is about optimizing learning through a carefully structured balance of both methods. The key moment is to select the right blended learning model. Some popular models include:

1) Flipped classroom model. Students watch instructional videos or read given materials before class, allowing more time for discussions and activities in the classroom. Incorporating materials relevant to the curriculum can help students better understand cultural contexts while improving their listening and comprehension skills.

2) Rotation model. Students rotate between different stations, which could include teacher-led instructions, online activities and group discussions. Implementing such model to facilitate collaborative learning can promote teamwork and communication among students. Tools like discussion forums, collaborative documents and online learning platforms enable students to work together on projects, exchange ideas, share resources and provide feedback to one another, which aligns with the principles of collaborative learning.

3) Flex model. A self – paced approach where students primarily learn online but at the same time have in – person support from a teacher. Such method requires continuous monitoring from teachers and adaptation of teaching methods based on student's feedback. This responsiveness allows them to refine their approaches and ensure that the instructional materials remain effective and relevant [12].

The last aspect introduces to us personalized instructions, where content, pacing and teaching methods are adapted to match each student's unique needs, preferences and interests. This approach not only aids them for academic growth, but also fashions them for lifelong success.

This study was designed to investigate the impact of integrating media technologies into English Language Teaching on student engagement and participation at Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan. A mixed-methods approach was employed to combine quantitative data from structured assessments with qualitative insights from student feedback, aligning with contemporary educational research methodologies [13]. Research was conducted in three distinct stages: pre-experiment preparation, experimental intervention, and post experiment evaluation. This section outlines their participants, digital tools, data, collection, instruments and procedures used to ensure a robust and replicable study.

Study involved for English language learners aged 19-20, all enrolled in the second year of the foreign language education program at Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan. Participants were divided into two groups of approximately 20 students each: Group A (control group) and Group B (experimental group). Both groups had similar language proficiency levels (B1-B2 according to the CEFR), ensuring that differences in outcomes could be attributed to instructional methods rather than prior language ability. The selection of participants was based on the following criteria:

1. Digital literacy: as representatives of the digital native generation, participants demonstrated proficiency in using digital devices and online platforms, which was critical for engaging with media technologies.

2. Access to technology: all participants had access to personal devices, such as laptops or smartphones, and reliable Internet connectivity, ensuring the feasibility of the experimental intervention.

3. Homogeneity: selecting students from the same academic program, minimize variations in educational background and ensure a consistent baseline for comparison. [14, p. 34]

The experimental group utilized range of media tech technologies selected for their ability to enhance interactivity, collaboration, and authentic language exposure. The following tools were employed:

Wordwall: an interactive platform for creating quizzes, matching games and board games to activate prior knowledge and rainforest vocabulary and grandma skills.

LearningApps: two for design, designing interactive, exercise exercises, such as crosswords and clothes, tests to support personalized practice and immediate feedback.

ChatGPT: an AI-driving conversational tool used to stimulate real-world, language, interactions, enabling students to practice, speaking and writing in contextual scenarios.

Padlet: the collaborative online board for group project, allowing students to share ideas, resources and feedback in real time.

Grammapp: A mobile application created by D.E. Sheriyazdanova [14, p. 46] focused on grammar exercise exercises, providing tasks tailored to enhancing student performance.

Mixed method experimental design was adopted to compare the effectiveness of traditional and technology enhanced teaching approaches. The studies spent four weeks and was structured as followed:

1. Pre-experiment stage. Both groups attended three English lessons using traditional methods (text books, lectures, and paper-based exercises) to establish a baseline for engagement. Structured assessment rubric (Table 1) was used to evaluate voluntary participation, group work, attention, task completion, and self-reported engagement. Data was collected through teacher observations and student self-assessments.

2. Experimental stage. Group A continued with traditional methods, including reading passages, grammar drills and face-to-face group activities with delayed feedback. Group B's lessons incorporated media technologies for at least 50% of instructional time, following a blended learning model. Lessons began with digital warm-up activities (e.g., quizzes on Wordwall), followed by video or audio materials and digital readings to provide authentic language input. Collaborative tasks were managed via Padlet. AI-driven tools like ChatGPT were used for conversational practice. Teachers facilitated technology use, monitored progress through platform analytics and provided real-time feedback.

The primary tool for assessed motivation was a structured rubric (Table 1), which evaluated five criteria: voluntary participation, group/pair work, attention/focus, task completion and self- motivation. Each criterion was scored on a scale from 1 to 4, except for attention/focus and self- motivation, which used a 1 – not motivated – to 5 – highly motivated scale. As completion was calculated as a percentage of completed exercise exercises. Observations were supplemented by platform specific analytics (e.g., completion rates on Wordwall, interaction logs on Padlet) student service to gather qualitative feedback on motivation and perceived effectiveness of the tools.

Quantitative data from the rubric were averaged per student and a cross groups for each stage. Participation events (e.g., raising hands, contributing to discussions) were recorded during lessons. Qualitative data from service were analyzed automatically to identify patterns in student perceptions. Statistical comparisons between groups were conducted to determine the significance of differences and engagement levels, using descriptive statistics to present collected findings.

This methodology insured a comprehensive evaluation of media technology integration, balancing tentative matrix with qualitative insights to provide a holistic understanding of its impact on student engagement in English Language Teaching.

Table 1 – Rubric for Assessing students' motivation and participation

Criteria	Excellent (4)	Good (3)	Satisfactory (2)	Needs improvement (1)
Voluntary participation (per lesson)	Actively contributes multiple times without prompting; initiates discussions and asks questions.	Participates voluntarily several times; responds to prompts interest.	Participates occasionally when prompted; limited contributions.	Rarely or never participates voluntarily; mostly passive during the lesson.
Group/pair work (per lesson)	Constantly engaged in group activities; collaborate effectively and encourages peers.	Participate, actively in group work; cooperates well with others.	Participate in group work when assigned; limited initiative in collaboration.	Avoids group work; little corporation with peers.
Attention/ focus (scale 1-5)	Completes all assigned tasks on time with high-quality; often exceeds expectations	Completes most tasks on time with satisfactory quality.	Completes some tasks, but occasionally late or incomplete.	Frequently fails to complete tasks or submits poor-quality work.
Task completion (%)	Maintain full attention through throughout lessons; highly engaged with the content.	Usually focused during lessons; minor distractions that do not affect overall motivation.	Sometimes distracted; needs reminders to stay on task.	Frequently distracted; struggles to maintain focus.
Self-motivation	Reports feeling very engaged, interested and motivated during lessons consistently.	Generally, feels engaged and interested most of the time.	Occasionally feels engaged; motivation varies throughout lesson.	Rarely feels engaged or motivated; expresses disinterested in learning activities.

Results and discussion

The experiment aimed to test the hypothesis that integrated immediate technologies into English language teaching enhances students' motivation participation in task completion, compared to traditional methods. Conducted over four weeks at the Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan, the study compared to groups of second year students: Group A (control, traditional methods) and Group B (experimental, media-enhanced methods). The results presented in Tables 2 and 3 demonstrate significant improvements in motivation metrics for the experimental group supporting the hypothesis and aligning with prior research on technology enhanced learning. This section, analyzes, quantitative and qualitative findings, highlighting the impact of media technologies in the impractical implications.

The pre-experiment data in Table 2 established the baseline, showing similar motivation levels for both groups on the traditional instruction. Group A averaged 1.6

voluntary participation per lesson, 1.6 in group/pair work, 78% task completion, 2.8 attention/focus on the 1-5 scale and 2.8 self- motivation. Group B's scores were comparable (1.7, 1.5, 79%, 2.7 and 2.9, respectively), confirming no significant initial differences.

Table 2 – Pre experiment data

Criteria	Group A	Group B
Voluntary participation (per lesson)	1.6	1.7
Group/pair work (per lesson)	1.6	1.5
Attention/focus (scale 1-5)	78%	79%
Task completion (%)	2.8	2.7
Self- motivation	2.8	2.9

The goal of the Second stage was to examine how the usage of digital tools at the English classroom would influence student motivation and participation. Instructional time at this stage preferred blended approach. For at least 50% of each lesson, students from Group B (experimental) were occupied by interactive digital tools specifically chosen to enhance interaction, collaboration and authentic language exposure. The remaining time of the lesson followed traditional methods.

Each lesson of Group B for warm – up tasks began with a digital quiz to activate prior knowledge and set the context of the lesson. Lessons were incorporated with video materials, audio clips and digital readings to foster authentic language input and stimulate discussions. Group works were managed through online platforms where students were assigned roles and deadlines, mirroring real – world teamwork. Teacher acted as a guide, facilitating students in using technology, troubleshooting technological issues and encouraging active participation. They monitored progress in real time through both observation and digital analytics.

As for control group classroom activities included reading passages, grammar drills and oral question and answer tasks without the help of digital media. Group projects were conducted face to face and they received feedback verbally or in writing, often with a delay.

Post experiment data shown in Table 3 revealed substantial improvement in Group B. Voluntary participation increased to 4.5 (a 164% improvement), group/pair work to 4.2 (180% improvement), task comp completion to 96% (23% improvement), attention/focus to 4.4 (57% improvement), and self- motivation to 4.5 (55% improvement). In contrast, Group A showed modest gains: voluntary participation rose to 2.0 (25%), group/pay work to 2.0 (25%), task completion to 80% (2.6%), attention/focus to 3.0 (7%) and self-

motivation to 3.0 (7%). These differences suggest that media technologies significantly enhance engagement with group B out performing group across all criteria.

Table 3 – Post experiment data

Criteria	Group A	Group B
Voluntary participation (per lesson)	2	4.5
Group/pair work (per lesson)	2	4.2
Attention/focus (scale 1-5)	80%	96%
Task completion (%)	3	4.4
Self- motivation	3	4.5

Qualitative data from student service provided deeper insights into the experimental groups experience. Thematic analysis identifies three key themes:

1) Increased motivation. Student students in Group B described lessons as interactive and fun, noting that to like Wordwall and ChatGPT made learning “more engaging” and “relevant to real life”. For example, one student commented “Using ChatGPT to practice conversations felt like talking to a real person, which motivated me to speak more”.

2) Collaborative learning. Padlet’s collaborative board encouraged teamwork with student students reporting “working together online was easier because we could share ideas instantly”. These alliance with research on collaborative digital tools enhancing peer interactions. [13]

3) Personalized learning. Tools like grammar and learning arts allow students to progress at their own pace, with adaptive exercises, addressing individual needs. Students appreciate the immediate feedback, stating “I could see my mistakes right away and fix them”.

In contrast, Group A students reported lower motivation, often describing lessons as “repetitive” and “less exciting”. These findings, collaborate the quantitative data, highlighting the emotional and cognitive benefits of media-enhanced instruction.

The results confirmed the hypothesis that immediate technologies enhance motivation in English language teaching. The significant improvement in Group B’s metrics align with expected outcomes at digital tools, provide provided authentic language, exposure, interactivity and immediate feedback consistent with prior studies. The near complete task completion (96%) in Group B suggest that media technology is not only motivated students, but also facilitated effective learning processes. However, Group A’s modest improvements indicate that traditional method still contributes to progress, though at a slower rate, consistent with natural learning progression overtime.

The findings have significant implications for English language teaching. Scientifically the study contributes the growing body of research on blended learning

by demonstrating the efficacy of specific tools (Wordwall, LearningApps, ChatGPT, Padlet, Grammapp) in a university context, addressing a gap in localized empirical studies. Practically the results of evidence-based strategies for integrating media technologies to enhance motivation. For instance, using Padlet for collaborative projects can foster teamwork, while AI-driven tools like ChatGPT can stimulate real-world language use. These strategies can be adopted in other universities as well.

Conclusion

The post – study results clearly demonstrate that integrating media technology into English language environment significantly enhances students' motivation, participation and task completion. Students of Group B doubled their voluntary contributions, indicating increased willingness to be more active in lessons. Collaboration was more dynamic in experimental group since students showed enthusiasm and consistent involvement, additionally by demonstrating near – complete task completion. Students also described lessons as “more interactive” and reported significantly higher interest, affirming the positive emotional impact of digital tools. While control group showed only modest improvements, consistent with matter – of – course progression over time.

While some may express concern that digital tools could reduce student interaction, collaborative learning ensures active engagement remains integral to the lesson. This article has demonstrated that digital technology is no longer optional but essential for creating engaging learning environments. Thoughtful integration of it transforms education into a personalized, collaborative and dynamic learning experience. As education continues to evolve, embracing these methods will prepare students for a tech – driven future while ensuring inclusivity and accessibility in classrooms worldwide.

Contribution of the authors:

Sheriyazdanova Dana – was responsible for the conceptualization and experimental design of the study. She conducted the pedagogical experiment at Pavlodar Pedagogical University named after A.Margulan, integrated in media technologies, such as Wordwall, LearningApps, CHatGPT and Padlet into English language teaching. She self-developed and tested the mobile application Grammapp for grammar exercises, tailored to enhance students' motivation. Sheriyazdanova coordinated data collection, analyzed qualitative feedback and contributed to the interpretation of results. She also drafted the manuscript, focusing on the localized implementation of blended learning models within the Kazakhstani educational context.

Muazzam Ali Khan Khattak – provided theoretical guidance and expertise in media technology integration. He contributed to the research framework, ensuring alignment with global trends in digital pedagogy and edge computing. Khattak supervised the statistical analysis of quantitative data, validated the methodological approach and supported the interpretation of AI-driven tools' impact on students' motivation. As Director of ICESCO Chair for Data analytics and Edge computing, he facilitated access to advanced technological resources and ensured

ethical compliance. His contributions also included critical revisions of the manuscript and recommendations for scaling the findings to international contexts.

References

1. **Weng, Y., Schmidt, M., Huang, W., Hao, Y.** The effectiveness of immersive learning technologies in K–12 English as second language learning: A systematic review [Text] // *ReCALL*. – 2024. – №36. – P. 210-229.
2. **Nurbekova, Zh., Nurbekov, B.** Digitalization of the education system in Kazakhstan: experience, problems, and perspectives [Text] // *Strategies for Policy in Science and Education*. – 2023. – №4s(31). – P. 218-226.
3. **Wang, S., Chen, Y.** Social media as a learning environment in language education: A meta-analysis [Text] // *Educational Technology Research and Development*. – 2019. – №67. – P. 1423-1444.
4. **Vasic, B., Sardarova, Zh.I., Kismetova, G.N.** Digital transformation of higher education: challenges of the time [Text] // *KazNU: Journal of Educational Sciences*. – 2024. – №4(81). – P. 54-64. [in Russian]
5. **The Future of Technology in ESL Teaching** [Electronic resource] // *International TEFL and Training (ITTT)*. – 2024. <https://www.tesolonline.com/pillars/tefl-student-engagement/incorporating-technology-in-tefl-classes/the-future-of-technology-in-esl-teaching/>
6. **EFL Cafe.** Using film and media to teach English [Electronic resource] // *EFLCafe.net*. – 2024. <https://eflcafe.net/using-film-and-media-to-teach-english/>
7. **EFL Cafe.** Teaching EFL/ESL through digital media [Electronic resource] // *EFLCafe.net*. – 2024. <https://eflcafe.net/teaching-efl-esl-through-digital-media/>
8. **Gausby, A.** Microsoft attention spans [Text] // *Canada: Microsoft Canada*. – 2015. – 52 p.
9. **Technology distractions in the classroom** [Electronic resource] // *Centre for Teaching, Learning and Technology, The University of British Columbia*. – 2020. <https://ctl.ubc.ca/2020/01/30/technology-distractions-in-the-classroom/>
10. **Qureshi, M.** 12 negative effects of technology on education and individual well-being [Electronic resource] // *EazyResearch*. – 2025. <https://eazyresearch.com/blog/12-negative-effects-of-technology-on-education-and-individual-wellbeing/>
11. **Rogach, O.** Academic honesty of students as a Media Educational Problem of Higher Education. *Media Education* [Text] // *Cherkas Global University Press*. – 2024. – №4(20). – P. 635-642.
12. **Rahmati J., Izadpanah S., Shahnava A.** A meta-analysis on educational technology in English language teaching [Text] // *Language testing in Asia*. – 2021. – №11. – P. 7-20.
13. **Shoukat, R., Ismayil, I., Huang, Q., Oubibi, M., Younas, M., Munir, R.** A comparative analysis of blended learning and traditional instructions: effects on academic motivation and learning outcomes [Text] // *PLoS ONE*. – 2024. – №3(19). – P. 18-28.
14. **Sheriyazdanova, D.E.** The use of mobile applications in the formation of future teachers' digital competence of a foreign language [Text]. Master's ... diss. 7M01730: Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan. – Pavlodar, 2024. – 75 p. [In Russian]

Д.Е. Шериязданова*¹, Муаззам Али Хан Хаттак²

¹ Ө. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан

² Куаид-және-Азам университеті, Исламабад, Пәкістан

Ағылшын тілін оқыту барысында технологияларды студенттердің ынтасын арттыру үшін пайдалану

Аннотация. Бұл мақалада жоғары білім берудегі ағылшын тілін оқытуда технологияларды интеграциялау зерттеленеді. Дәстүрлі әдістердің тиімділігінің төмендеу әсерінен студенттердің ынтасын арттыру қажеттілігі зерттеудің негізгі қозғаушы күші болып табылады. Зерттеудің мақсаты – интерактивті платформаларды (Wordwall, LearningApps), геймификация мен жасанды интеллектке негізделген ресурстарды (ChatGPT, Grammarly) және де цифрлық құралдардың университет студенттерінің қызығушылығын, белсенділігін және оқу нәтижелерін жақсартудағы рөлін ашу. Бұл зерттеу инновациялық технологиялар мен дәстүрлі педагогикалық тәсілдерді біріктіретін аралас оқыту модельдеріне назар аударады. Мақаланың ғылыми және тәжірибелік маңыздылығы – тілдік органы нақтыландыратын, әртүрлі оқу стильдерін қолдайтын және ынтымақтастық дағдыларды дамытатын тиімдік стратегияларды жасауда. Зерттеу Ө.Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің тәжірибелік деректеріне сүйене отырып, Қазақстан контекстіне бейімделген медиа технологияларды қолданудың жергілікті моделін ұсынады. Зерттеудің ғылыми үлесі – инклюзивті және ынталандыратын білім беру ортасын құруға эмпирикалық тәсілдерге негізделген ұсыныстарды әзірліп қана қоймай, Қазақстанда және одан тыс мемлекеттерде тілдік білім беруді жаңартуға ықпал ету. Алынған нәтижелер студенттердің өздігінен жұмыс жасай алу деңгейін көтеріп, цифрлық педагогиканы дамытуға мүмкіндік береді. Ұсынылған тәсіл цифрлық педагогиканы дамытуға, тілдік құзыреттілікті тереңдетуге әрі білім беру сапасын көтеруге мүмкіндік береді.

Кілтті сөздер. Медиа технологиялар, аралас оқыту, жасанды интеллектке негізілден ресурстар, студенттердің ынтасы, сандық құралдар, ағылшын тілін оқыту.

Д.Е. Шериязданова*¹, Муаззам Али Хан Хаттак²

¹ Павлодарский педагогический университет имени Ө. Марғұлан,
Павлодар, Казахстан

² Университет Куаид-и-Азам, Исламабад, Пакистан

Использование технологий для повышения мотивации студентов при изучении английского языка

Аннотация. В условиях стремительного развития цифровых технологий и трансформации образовательной среды возрастает необходимость модернизации методов преподавания иностранных языков, в частности, английского языка, в высших учебных заведениях. В данной статье рассматривается интеграция медийных технологий в преподавание английского языка как средство повышения мотивации студентов и преодоления ограничений традиционных методик. Целью исследования является анализ эффективности использования цифровых ресурсов, включая интерактивные платформы (Wordwall, LearningApps), элементы геймификации и интеллектуальные инструменты на базе искусственного интеллекта, такие как ChatGPT, Grammarly, в формировании устойчивой

мотивации, в развитии коммуникативных навыков и улучшении образовательных результатов студентов. В центре внимания – модели смешанного обучения, сочетающие традиционные педагогические подходы с инновационными технологиями. Практическая значимость работы заключается в разработке стратегии, адаптированной к казахстанскому контексту, на основе эмпирических данных, собранных в Павлодарском педагогическом университете имени Ә. Марғұлан. Предлагаемая модель способствует созданию инклюзивной и мотивирующей языковой среды, учитывающей разнообразные стили обучения и стимулирующей сотрудничество. Результаты исследования направлены на модернизацию языкового образования как в Казахстане, так и в международной практике.

Ключевые слова. Медиа технологии, смешанное обучение, ресурсы, управляемые ИИ, мотивация студентов, цифровые инструменты, преподавание английского языка.

Article history:

Received: 15.04.2025

Accepted: 04.06.2025

Information about the authors:

Sheriyazdanova Dana Erlanovna – the author is for correspondence, Master of pedagogical sciences, School of humanities, Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: d.sheriyazdanova@gmail.com. Tel. +77085221472. ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0824-8721>

Muazzam Ali Khan Khattak – Philosophy Doctor (PhD), Professor (Tenured), Director of Science and Technology, Quaid-i-Azam University (QAU), Director of SCESCO Chair for Data Analytics and Edge Computing, Department of Computer Science, Quaid-i-Azam University, Islamabad, Pakistan. E-mail: muazzam.khattak@qau.edu.pk. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6140-1201>

Авторлар туралы мәлімет:

Шериязданова Дана Ерлановна – хат-хабар үшін автор, педагогика ғылымдарының магистрі, гуманитарлық ғылымдар жоғары мектебінің оқытушысы, Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: d.sheriyazdanova@gmail.com. Tel. +77085221472. ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0824-8721>

Муаззам Али Хан Хаттак – Философия докторы (PhD), профессор, ғылым және технологиялар бойынша директор, Куаид-және-Азам университеті (QAU), ICESCO Chair деректерді талдау және перифериялық есептеулер бойынша директор, компьютерлік ғылымдар кафедрасы, Куаид-және-Азам университеті, Исламабад, Пәкістан. E-mail: muazzam.khattak@qau.edu.pk. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6140-1201>

Информация об авторах:

Шериязданова Дана Ерлановна – автор для корреспонденции, магистр педагогических наук, Преподаватель высшей школы гуманитарных наук, Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: d.sheriyazdanova@gmail.com. Tel. +77085221472. ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0824-8721>

Муаззам Али Хан Хаттак – Доктор философии (PhD), профессор, директор по науке и технологиям университета Куаид-и-Азам (QAU), директор ICESCO Chair по анализу данных и периферийным вычислениям, кафедра компьютерных наук, университет Куаид-и-Азам, Исламабад, Пакистан. E-mail: muazzam.khattak@qau.edu.pk. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6140-1201>

ӨОЖ 373.31
FTAMP 14.25.09

DOI 10.52301/1991-0614-2025-2-56-74

*Н.С. Асенова, А.М. Сегизаева**

*Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан
ais.segizaeva@mail.ru*

МУЗЫКА САБАҒЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДЫҢ КЕЙБІР ЖОЛДАРЫ

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін музыка сабағы арқылы дамытудың кейбір жолдары қарастырылған. Музыкалық іс-әрекеттердің оқушылардың эстетикалық және тұлғалық дамуына әсері сипатталып, тиімді әдіс-тәсілдері ұсынылды. Музыка сабағы – бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытудың тиімді құралы. Музыкалық іс-әрекеттер балалардың қиялын, эмоциялық сезімін, көркемдік талғамын қалыптастырып, олардың эстетикалық және тұлғалық дамуына ықпал етті. Мақалада оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда қолданылатын әдіс-тәсілдерге талдау жасалды. Атап айтқанда, ән айту, музыка тыңдау, музыкалық импровизация, ырғақтық қимылдар мен музыка арқылы көркем бейне жасау сияқты жұмыс түрлері ұсынылды. Сонымен қатар шығармашылық тапсырмалар арқылы оқушылардың өзіндік ойлауына, дербес шешім қабылдауына және эмоцияларын еркін жеткізуіне мүмкіндік беретін оқу ортасын ұйымдастырудың маңыздылығы қарастырылды. Музыка сабағында әр оқушының даралығын ескере отырып, шығармашылық қабілетін ашуға жағдай жасаудың педагогикалық шарттары көрсетілді. Мақалада ұсынылған тәсілдер оқу үдерісін жандандырып, оқушылардың өнерге деген қызығушылығын арттырды. Зерттеу барысында музыкалық іс-әрекеттердің балалардың қиялы мен ойлау қабілетін, эмоциялық сезімі мен эстетикалық талғамын қалыптастырудағы маңызы анықталды. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың дербестігін, өз ойын еркін жеткізуін және өнерге деген қызығушылығын арттыратын шығармашылық орта ұйымдастырылды.

Кілтті сөздер: шығармашылық қабілет, музыка сабағы, бастауыш сынып, музыкалық іс-әрекет, педагогикалық әдістер.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту – басты бағыттардың бірі болып отыр. Әсіресе, бастауыш сыныпта музыка сабағында оқушылардың бойындағы шығармашылық қабілетті дамыту – балалардың музыкалық іс-әрекеттерге белсенді қатысуы арқылы жүзеге асады.

Осы орайда, оқушыларға ән айту, тыңдау, музыкалық шығармаларға талдау жасау, ритмдік жаттығулар, аспапта ойнау, музыкаға байланысты бейнелеу немесе қимыл-қозғалыс арқылы өз ойын білдіру ұсынылды.

Шығармашылық қабілеттің негізгі компоненттері – елестету, қиялдау, эмоциялық әсерлену және өзіндік идеялар ұсыну болып табылады. Сол себепті мұғалімдер бұл бағытта түрлі әдістер мен тәсілдерді қолдануы тиіс: ойын технологиялары, импровизация, топтық жұмыс, жобалық әдістер және көрнекі құралдар.

Сонымен қатар оқушының жас ерекшеліктеріне сай жеке даму деңгейін ескеру қажет. Музыкалық ойындар мен сахналық қойылымдар балалардың шығармашылық белсенділігін арттырады. Осы арқылы оқушылар тек музыкалық қабілеттерін дамытып қана қоймай, ынтымақтастық, өзін-өзі көрсету және эстетикалық талғам қалыптастырады. Абілеттерді дер кезінде анықтап, дамыту маңызды. Музыка сабағы – шығармашылықты, эстетикалық талғамды, музыкалық есту мен қиялды қалыптастыратын негізгі пәндердің бірі.

Материалдар мен әдістер

Ерте балалық шақтан бастап өнер жалпы баланың дүниетанымын, оның эстетикалық және моральдық мәнін қалыптастыру құралы ретінде қызмет ететіні, бейнелі ойлауды дамытатыны анық. Музыкада бала өзінің шығармашылық қабілеттерін дамытады. Шығармашылық қызмет тәжірибесін алады, өзінің жеке басын қалыптастырады [1].

Практикалық іс-әрекетте балалардың өнімді шығармашылығын талдай отырып, біз баланың қасиеттерін, оның бейімділігін, қызығушылықтарын, қабілеттерінің әртүрлілігін бағалай аламыз. Шығармашылық белсенділік баланың жеке басына трансформациялық әсер ете алады.

Музыкалық шығармашылықтың қайнар көзі – өмірлік құбылыстар, музыканың өзі, баланың игерген музыкалық тәжірибесі.

Ұлы Абай поэзия мен музыканың өмір шындығын бейнелеудегі маңызын терең түсініп, көркем шығармашылықтағы әсемдік, биік мұраттар, орындаушылық дәстүрлер мен шеберліктің рөлін жоғары бағалаған. Ол эстетикалық тәрбиенің негізгі өлшемдеріне ғылыми тұрғыда талдау жасап, өнердің адам болмысын тәрбиелеудегі орнын айқындап берді [2].

Ғұлама ғалым Әбу Насыр әл-Фараби де музыканың тәрбиелік мәнін ерекше атап көрсетіп, музыкалық қабілетті дамыту үшін көп тыңдау, жүйелі жаттығу, әуен мен тон ерекшеліктерін талдай білу қажеттігін алға тартты. Оның пайымдауынша, музыка тек есту арқылы емес, тәжірибе жинақтау мен талдау арқылы меңгеріледі [3].

Осы идеялар бастауыш сынып оқушыларына музыкалық білім беру үдерісінде де өзекті. Музыка сабағында оқушылар көркем туындыларды тыңдау, салысты-

ру, талдау арқылы эстетикалық әсер алады. Олар өз ойларын жолдастарының пікірлерімен салыстырып, шығармашылық көзқарасын қалыптастырады. Шығармаларды әңгімелеу, көркемдік құралдарын талдау оқушының ой-өрісін кеңейтіп, сөздік қорын байытады. Мұндай тәсілдер балалардың музыкалық шығармашылық қабілеттерін дамытуға, эмоционалдық сезімін тереңдетуге және көркемдік талғамын қалыптастыруға зор ықпал етеді [4].

Борис Михайлович Теплов балаларды шығармашылық қызметке ерте тарту жалпы даму үшін пайдалы екенін, баланың қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне толық жауап беретінін атап өтті.

Шығармашылық – бұл жаңашыл ойлау қабілетіне, қиял мен елестетуге, жоғары психикалық функциялардың дамуына негізделген, тұлғаның іс-әрекетінде, мінез-құлқында, қарым-қатынасында және қоршаған ортамен байланысында көрініс табатын жеке қасиет.

Музыка сабағында баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту музыкалық білім берудің өзекті міндеттерінің бірі болып қала береді. Сыныпта проблемалық жағдайлардың туындауы өнерді шығармашылық қабылдауға ынталандыруы мүмкін.

Дмитрий Борисович Кабалевский балалар шығармашылығының көрінісі ретінде олардың жауаптарының ерекшелігін, мұғалімге өз бетінше сұрақ қоюға деген талпынысын, музыкалық шығарманы орындаудағы өзіндік көзқарасы мен болжамдарын, сондай-ақ есту қабілетінің сезімталдығын атап көрсеткен [5].

Музыка сабағындағы музыкалық іс-әрекеттің түрлерін анықтай отырып, мыналарды жатқыздық:

1. Музыканы қабылдау.
2. Хормен ән айту.
3. Музыкалық және ырғақты қозғалыстар.
4. Балалардың музыкалық аспаптарда ойнауы.
5. Оқушылардың шығармашылығы.

Музыканы қабылдау – бұл музыкалық шығарманың мазмұнын тұтас, қиялмен және эмоциямен саналы түрде түсіну процесі. Бұл үрдіс оқушының музыкалық талғамы мен есту қабілетін дамытып, шығармашылықтың негізін қалайды.

Хормен ән айту – вокалдық және хорлық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар ұжыммен жұмыс істеу, жауапкершілік пен өзара түсіністік сияқты адами қасиеттерді дамытатын музыкалық әрекеттің маңызды түрі.

Ырғақты қозғалыс – музыканың эмоционалды әсерін терең сезінуге көмектесіп, музыкалық материалды моторлы және пластикалық қозғалыстар арқылы меңгеруге жағдай жасайды. Бұл тәсіл оқушылардың дене мен музыканы үйлесімді түрде қабылдауына ықпал етеді.

Аспаптарда ойнау – оқушылардың орындаушылық қабілетін арттырып, көркемдік тәжірибесін байытады. Аспаптық орындау арқылы оқушы музыкалық мәтінді тереңірек түсінуге және өзіндік шығармашылыққа қадам жасауға мүмкіндік алады.

Музыкалық шығармашылық – бұл музыкалық және есту қабілеттеріне сүйене отырып, алған білім мен дағдыларды жаңа жағдайларда қолдануға негізделген өзіндік іс-әрекет. Мұндай шығармашылық іс-әрекет оқушының тұлғалық дамуына әсер етеді.

Алайда музыка сабағында әрекеттердің көптігі міндетті түрде сапалы нәтиже береді деген сөз емес. Сабақтың құрылымы, тақырыппен байланысы және мақсатты бағыттылығы маңызды рөл атқарады. Оқушылардың музыкалық дамуын қамтамасыз ету үшін кешенді, жүйелі, мақсатқа бағытталған әдістеме қажет.

Музыкалық белсенділік тек музыкалық емес, жалпы шығармашылықты дамытуға да ықпал етеді. Бұл үрдісте ойлау, эмоция, қиял, ерік-жігер, зейін сияқты психикалық процестер жетіледі. Баланың шығармашылық әлеуетін ашуда жеке ерекшеліктері мен қызығушылықтарын ескеру маңызды.

Музыка – тек рухани құндылықтарды жеткізуші құрал емес, сонымен қатар меңгеруді талап ететін рухани қарым-қатынас тілі. Бұл тіл музыкалық образды түсінуде, интонация мен орындаушылықта көрініс табады.

Ғалымдар шығармашылықты дамытуда екі негізгі шартты атап көрсетті: психологиялық және әлеуметтік-психологиялық жағдайлар.

Д.Б. Эльконин тұлғаның дамуы әлеуметтік жағдайдағы іс-әрекет арқылы жүзеге асады деп есептеді. Ал В.С. Юркевич танымдық қажеттіліктің үш деңгейін атап көрсетті:

1. Ерте балалық шақтағы әсер алу қажеттілігі;
2. Жасөспірім кезеңіндегі мақсатты, бірақ стихиялық танымдық белсенділік;
3. Жаңа білімге деген тұрақты, саналы ұмтылыс.

Л.С. Выготскийдің пікірінше, шығармашылық – бұл қайта құруды қажет ететін, жаңа идеялар мен шешімдерді ойлап табу үрдісі, ал қиял – эмоционалды және интеллектуалды өмірмен байланысты маңызды функция болып табылады [6].

Бастауыш сынып оқушылары табиғатынан шығармашылыққа бейім келгендіктен, бұл жастағы балалар сұлулықты қабылдауға ашық, ал музыка олардың ішкі жан дүниесін қалыптастыратын эстетикалық және адамгершілік тәрбиенің қуатты құралы ретінде қызмет етуде.

Ғылыми зерттеушілердің пікірінше, баланың мектепте болған алғашқы күндерінен бастап музыкалық шығармашылығын дамытуға, музыкалық мәдениеттің негіздерін қалыптастыруға баулу қажет.

Қазіргі ғылыми зерттеулер музыкалық дамудың баланың жалпы дамуына зор ықпал ететінін көрсетті. Осы арқылы балада эмоционалды сала қалыптасып, қабылдау күшейеді, қиял мен ерік дамиды, ойлау процесі белсендіріледі. Бастауыш сынып оқушылары үшін оқу, ойын, қарым-қатынас және еңбек сияқты әрекеттердің мәні ерекше. Бұл кезеңде шығармашылық қабілеттердің дамуына қолайлы орта құру – басты педагогикалық міндеттердің бірі.

Зерттеушілердің пікірінше, шығармашылық қабілеттерді тиімді дамыту үшін келесі жағдайлар маңызды болып келеді:

- баланың қызығушылығы мен еркін таңдауына жағдай жасау;
- психологиялық қолдау мен ересектердің мейірімді көмегі;
- отбасындағы және оқу ортасындағы жылы, достық атмосфера.

Музыкалық білім беру осы шарттарды орындау арқылы тұлғаның үйлесімді дамуына ықпал етті. В.А. Сухомлинскийдің айтуынша, «музыкалық білімсіз адамның толыққанды психикалық дамуы мүмкін емес».

Британдық ғалым Хиггинс композиция, тыңдау немесе әуенді орындау болсын, музыкалық тәжірибенің орталық бөлігі шығармашылық қабілеттің дамуымен байланысты деп есептеген. Мектептердегі музыкалық шығармашылық тыңдау, орындау, импровизация және композиторлық сияқты әртүрлі жұмыстарда орын алуы мүмкін. Композиция мен импровизация негізінен музыкалық шығармашылыққа қатысты жаңа идеяларды құрудың негізгі қызметі ретінде қабылданады [7].

XXI ғасырда музыканы жақсы оқыту туралы ойламас бұрын, алдымен оқушылардың қиялын ояту үшін мұғалімдер басқа не істей алу керек екенін қарастыруымыз керек. Тағы бір ескеретін аспект – баланың тұтас дамуы үшін шығармашылықтың маңыздылығы. Өзінің зерттеуінде эволюциялық психолог Пол Харрис бастауыш сынып жасындағы балалардың қиялы біз ойлағандай ұйымдаспаған екенін айтты.

Харристің мәлімдемесі мектептердегі балалардың қиялын ескеру және бағалау қаншалықты маңызды екенін көрсетуі мүмкін. Тиісінше, мұғалімдердің музыкалық білім берудегі қиял мен шығармашылық қабілетке деген көзқарастары мен тәжірибелерін терең зерттеу қажет [8].

Америкалық зерттеуші Вебстер адамдардың музыкалық мінез-құлқының үш негізгі әдісін сипаттайды. Біріншіден, ең көп тарағаны – тыңдау, екіншіден, музыка жазу, бұл ең аз типтік мінез-құлық, үшіншіден, орындау. Музыканы жақсы оқыту әдетте мінез-құлықтың барлық үш түрін қамтиды.

Теориялық тұрғыдан алғанда, шығармашылық процесс қиялдан басталады, содан кейін импровизацияға көшеді және ақырында түпнұсқа өнімді, ерекше және жаңа нәрсені жасайды. Мұғалімдердің қиял туралы кейбір мәлімдемелері осы тұрғыда өнімге бағытталған. Мысалы, музыка сабақтарында оқушылардың

шығармашылық қабілеттерін ескеру және әртүрлі ойлауға баса назар аудару бұрын-соңды әзірленбеген жаңа өнімдерге әкелуі мүмкін. Сонымен қатар егер мұғалім оқу процесінде музыканың шығармашылық жағын сыныпта қолдануға мүмкіндік беретін кейбір компоненттерді қосса, олар оқудың тиімділігін арттыра алады. Мұғалімдер импровизацияны қиялмен байланыстырды, музыкалық белсенділік әңгімелер мен ертегілерге байланысты ойдан шығарылған музыка жасау, сондай-ақ эксперимент – музыканы табиғат пен қоршаған ортаның дыбыстарымен зерттеу ретінде сипаттады. Бұл импровизациялық педагогиканың бөлігі болуы мүмкін. Бұл педагогика мектеп контекстіне қиял тұрғысынан жаңа идеяларды нақты енгізуді қамтамасыз ету үшін айтарлықтай қайта құрылуы және дамуы керек. Бұл зерттеудегі мұғалімдердің көзқарастары бастауыш мектепте музыканы оқытуда қиялды іс жүзінде қолданудың маңыздылығын растайтын сияқты. Екінші жағынан, зерттеу нәтижелеріне сәйкес, мұғалімдер шығармашылықты стандартты емес ойлаумен, сыни ойлау қабілетін дамытумен және балаларға өз бетінше жұмыс істеуге мүмкіндік берумен байланыстырады.

Музыка педагогикасы саласындағы танымал америкалық зерттеушілер Хики мен Вебстер шығармашылық процесті «адам шығармашылық өнімді жасауды жоспарлаған кезде пайда болатын ойлау процесі» деп сипаттады. Музыкадағы шығармашылық ойлаудың Вебстер жасаған моделіне сәйкес күрделі шығармашылық процесс идеядан немесе дизайннан басталып, шығармашылық өнімді жасаумен аяқталатынын атап өтті [9].

Креативті ойлау – бұл шығармашылықпен ойлау және ескі идеялардың орнына жаңа және ерекше музыкалық идеялар жасау қабілеті.

Мектептер инновациялық және шығармашылық тәжірибе бағаланатын болашаққа дайындалу үшін оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен көзқарастарын дамытуда шешуші рөл атқарады. Шын мәнінде, мұғалімдердің міндеті – оқушыларға өмірден ләззат алу, әлемге үмітке толы көзбен қарау және бәрі өзгеруі мүмкін деп сену қажеттілігін ояту болып табылады.

Австралиялық музыка педагогы Люси Бейнджердің бақылаулары ынтымақтастық пен қолдау атмосферасы болған кезде мұғалімдердің оқушыларымен музыка сабақтарына белсенді қатысуға деген ұмтылысы арта түсетінін және бұл балалардың білім сапасын, шығармашылық қабілеттерін арттыруға айтарлықтай үлес қосатынын көрсетті.

Шығармашылық – бастауыш сынып оқушыларының оқу дағдыларын, сондай-ақ қиялын дамыту үшін қажет. Бастауыш сынып мұғалімдерінің көпшілігі, соның ішінде біз шығармашылықты жеке және әлеуметтік дамудың маңызды аспектісі деп санаймыз. Бұл құбылысты сипаттай отырып, біз оқушылардың му-

зыка сабағындағы шығармашылық қабілеттерін зерттедік. Мысалы, әңгімелер негізінде ән жасау немесе керісінше.

Шығармашылық өзіндік ерекшелікті қажет етеді. Тиісінше, музыка шығармашылық қабілетті байыта алады, өйткені ол жаңа және әртүрлі көзқарастарды дамытуды, сезімдер мен ойларды білдіруді қамтиды. Осылайша бастауыш сынып оқушылары білім беру барысында әрдайым әртүрлі ойлау қабілеттеріне ие болады. Музыка сабағындағы шығармашылық оқушылардың оқу үдерісіндегі ерекшеліктеріне, тәжірибесіне және таңдауына қарай өзгеруі мүмкін.

Музыка сабағында біз бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуға деген ұмтылыстары мен тілектерін қанағаттандыруымыз керек.

Шығармашылық біздің қиялымыздың байлығына байланысты, сіз неғұрлым көп елестетсеңіз, музыкадағы шығармашылық қабілеттеріңіз соғұрлым айқын болады. Музыкалық білім беруде біз бұл шығармашылық қабілетті сұрақтар мен жауаптар емес, ойындар мен билер арқылы аша аламыз.

Мұғалімдер бастауыш сыныптың музыка сабағындағы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, эмоцияларын қимылдар – би және ұрмалы аспаптармен импровизациялау арқылы білдіру ретінде қабылдады. Негізінен бұл мәлімдемелер нәтижеге емес, процеске қатысты болды [10].

Мұғалімдерге оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттыру үшін шығармашылық үдерісті, өнімді, жеке тұлғаны және қоршаған орта факторларын нақты түсіну қажет.

Музыкалық белсенділік тек музыкалық емес, жалпы шығармашылық дамуға әсер ететіндіктен, мұндай белсенділік – бастауыш сынып оқушылары үшін шығармашылық әлеуетін ашуға арналған тиімді құрал. Музыка сабағында қолданылатын әрекеттер – тыңдау, ән айту, қимылдар, импровизация – олардың эстетикалық талғамын, қиялын және эмоционалды жауапкершілігін дамытады.

Импровизация – шығармашылық ізденістің көрінісі болғандықтан, ол музыкалық идеяларды еркін білдіруге, өз бетінше шешім қабылдауға үйретеді. Мұғалімнің міндеті – балаларды еркін шығармашылыққа жетелейтін жағдай жасау. Импровизация кезінде балалар өз сезімін, ой-толғанысын музыка тілі арқылы жеткізуге тырысады.

Қиял бастауыш сыныпта музыкалық шығармашылықты дамытудың негізгі құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады [11].

Бастауыш сынып және музыка пәні мұғалімдері оқушылардың шығармашылық қабілеті мен қиялының дамуы туралы түсініктерін зерттеу және олардың осы құбылыстарды қалай бастан кешіретінін түсіну маңызды болып табылады. Біз мұғалімдердің балаларға өз идеялары мен қиялдарын әртүрлі

тәсілдермен жеткізуге мүмкіндік беру үшін негізгі музыка сабақтарын қалай қалыптастыратынын түсінуге қол жеткізе алуымыз қажет. Осы орайда, келесі зерттеу сұрақтарын қарастырдық:

1. Бастауыш музыкалық білім берудегі сынып және музыка мұғалімдерінің қиял мен шығармашылықты қабылдауы қандай?

2. Мұғалімдер оқушылардың қиялын және музыкалық шығармашылығын дамыту үшін сыныптағы жақсы тәжірибені қалай дамытады және жүзеге асырады?

3. Мұғалімдердің пікірінше, оқушыларды қиялшыл және креативті ойшыл ретінде дайындау үшін бастауыш музыкалық оқу бағдарламасына қандай өзгерістер енгізу қажет?

Бірінші сұрақ мұғалімдердің шығармашылық қабілет пен қиял ұғымдарын қалай түсінетінін, олардың маңызын қалай бағалайтынын және бұл түсініктердің олардың оқыту тәжірибесіне қалай ықпал ететінін анықтауға мүмкіндік береді.

Екінші сұрақ арқылы мұғалімдердің оқушылар қиялын дамытуға бағытталған нақты әдістері мен сабақтағы табысты тәжірибелері талданады.

Үшінші сұрақ мұғалімдердің оқу бағдарламасына қандай өзгерістер енгізуді қолдайтынын және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін қандай оқу мазмұны немесе әдістемелер қажет екенін анықтауға бағытталған.

Бастауыш музыкалық білім беру саласында мұғалімдердің шығармашылық қабілет пен қиялды қабылдауы, оны дамыту жолындағы тәжірибелері мен ұсыныстары – оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашуда шешуші рөл атқарады.

Музыка сабағында оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыру мұғалімнің әдістемелік шеберлігі мен оқу мазмұнына байланысты. Сабақ ойын түрінде ұйымдастырылып, балалар өз бетінше шығармашылық тапсырмаларды орындай алуы қажет.

Музыкалық білім беру үрдісінде:

1. Музыка әр оқушы үшін жеке қабылданатын өнер ретінде қарастырылады.

2. Музыка – қозғалыспен тығыз байланысты, баланың ішкі жан дүниесіне бағытталады.

3. Музыканы қабылдау – есту, көру, сөйлеу және қозғалыс тәжірибесінің бірлігінде жүзеге асады.

4. Бастауыш жастағы балалардың табиғи дарындылығы мен сұлулыққа деген сезімталдығы – шығармашылықты дамытудың басты алғышарттары [12].

Музыка балалардың шығармашылық әлеуетін оятып, дамуына ықпал етеді. Эмоционалды қабылдау, қиял және шығармашылық ойлау бір-бірімен тығыз бай-

ланысты. Музыкалық-шығармашылық іс-әрекет – бұл оқушының өнер арқылы рухани құндылықтар жасауға бағытталған әрекеті.

Музыка сабағында шығармашылық қабілеттерді тиімді дамыту үшін келесі шарттарды анықтадық:

- кіші жастағы оқушылардың шығармашылық белсенділігі мен әлеуетін арттыру;
- шығармашылық жұмыстарды белгілі бір жүйе бойынша ұйымдастыру;
- оқу мотивациясын ескеру.

Сабақ дайындау кезінде мұғалім қандай сыныппен жұмыс істейтінін, олардың жас ерекшеліктерін және музыкалық дайындық деңгейін нақты білуі тиіс.

Музыкалық іс-әрекет түрлеріне негізделген шығармашылық тапсырмалар арқылы оқушылардың музыкалық естуі, ырғақты сезімі, көркем ойлау қабілеті дамитыны анық. Сондықтан мұндай тапсырмалар өзгермелі, “жаңалық әсерін” тудыратын, жас ерекшеліктеріне сай, көрнекілік принципіне негізделген және ұжымдық жұмысқа бейімделген болуы керек.

Музыка сабағы арқылы бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытудың кейбір жолдарын қарастыра отырып, осындай тапсырмалар үлгілерін ұсынамыз:

1. *«Баспалдақ»*

Мақсаты: әуен бағытын анықтау, дыбыстардың биіктігін ажырату.

Құрал-жабдық: металлофон, ноталық сызықтары бар карточкалар.

Мазмұны: Мұғалім әуен орындайды, оқушылар шеңберлерді ноталық сызықтарға орналастырады.

2. *«Би билеуді үйрен»*

Мақсаты: ырғақты үлгілерді дұрыс жеткізу.

Құрал-жабдық: ұя салатын қуыршақтар.

Мазмұны: Мұғалім ұсынған ырғақты қимылдарды оқушылар қуыршақтар арқылы қайталайды.

3. *«Гүл шоқтары»*

Мақсаты: дыбыстың ұзақтығын (қысқа–ұзақ) ажырата білу.

Құрал-жабдық: барабан, екі түрлі гүл макеті.

Мазмұны: Ұзақ дыбыстарға – ромашкалар, қысқа дыбыстарға – көк гүлдер жауап береді.

4. *«Әуенді тап»*

Мақсаты: танымал телехабарларға арналған музыкалық фрагменттерді ажырату.

Мазмұны: Қатысушылар әуен арқылы телебағдарламаның атауын табуы керек.

5. «Ұлы адамдар»

Мақсаты: композиторларды музыкасы арқылы тану.

Мазмұны: Әуен орындалады, оқушылар композитордың атын көрсетеді.

6. «Музыкалық қылқалам»

Мақсаты: музыкалық есту мен қиялды дамыту.

Мазмұны: Ф. Мендельсонның әуені тыңдалып, оқушылар оны қиялдағы кеңістікте «қылқаламмен» бейнелейді.

Музыка сабағында түрлі музыкалық іс-әрекеттерді қолдана отырып, бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуға қолайлы жағдай жасай отырып, импровизация процесінде музыкалық есту, есте сақтау, қиял және ойлау қабілеттерінің қарқынды дамуына үлес қостық.

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін музыка сабағы арқылы дамытудың кейбір жолдары тақырыбын қарастыра отырып, Павлодар қаласындағы «Мұзафар Әлімбаев атындағы жалпы орта білім беру мектебінің» 3 «А» (бақылау) және 3 «Ә» (эксперименталды) сыныптарында музыка пәні бойынша тәжірибе жүргіздік. Жалпы зерттеуге 40 оқушы қатысты (әр сыныпта 20 оқушыдан). Зерттеудің алғашқы кезеңінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерінің бастапқы деңгейін анықтау мақсатында арнайы тапсырмалар мен сауалнама сұрақтарын қолдандық. Сонымен қатар оқушылардың музыкалық білім деңгейін бағалау үшін дәстүрлі диагностикалық әдістер, соның ішінде тестілеу, бақылау және шығармашылық тапсырмаларды орындау сияқты әдістерді пайдаландық.

Анықтау кезеңінде 3 «А» сыныбы бақылау тобы ретінде алынып, онда музыка сабағын дәстүрлі әдістер арқылы өткіздік. Яғни оқушылармен негізінен ән айту, музыка тыңдау, қарапайым теориялық мәліметтермен жұмыс жасау секілді сабақ үлгілерін қолдандық.

Анықтау кезеңінде келесідей сауалнама сұрақтарын пайдаландық:

1. Саған музыка сабағы ұнай ма?
2. Қиялыңды қолдануды ұнатасың ба?
3. Музыкамен сурет салған, билеген немесе өлең шығарған ұнай ма?
4. Бір әуен естігенде сенің көзіңе не елестейді?
5. Ән, әуен немесе ритм ойлап тапқың келе ме?

Оқушылар шығармашылық диагностикаға байланысты осындай тапсырмалары орындады:

1. Әуенге байланысты сурет салды.
 - Мұғалім «Табиғат тынысы» атты баяу классикалық әуенді қойды.
 - Оқушылар сол әуеннен алған әсері бойынша сурет салды.

2. Ән мәтінін құрастырды.

– «Көңілді күн» тақырыбында 2–3 жолдық шумақ ойлап табылды.

“Таң атты, күн күлімдеді,

Құстар ұшты тербеліп.

Балалар мәз, күнмен бірге,

Күледі олар жүгіріп.”

3. Музыкалық қимыл (пантомима)

– Әуен қосылды (қуанышты, қайғылы немесе жай әуен), оқушы сол музыкаға сай қимылмен бейнеледі.

Нәтиже және талқылау

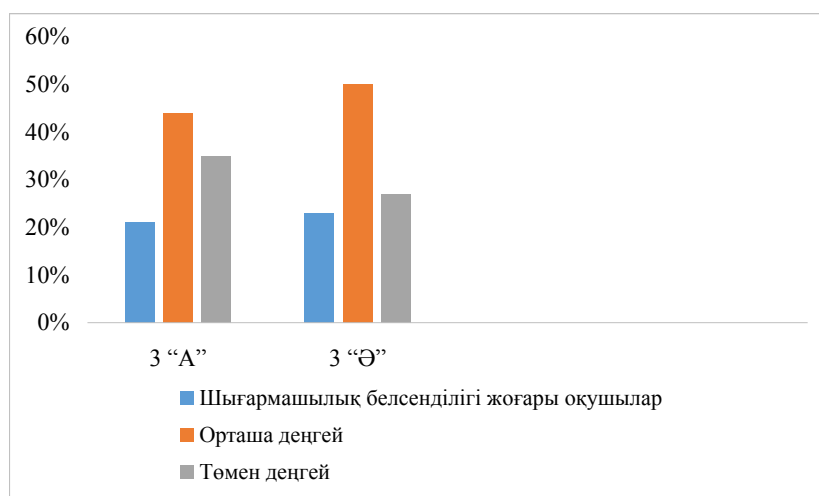
Оқушылар музыка арқылы өз қиялдарын, эмоционалдық күйін білдіруге мүмкіндік алды. Сурет салу, ән құрастыру, қимыл-қозғалыс арқылы бейнелеу сияқты шығармашылық тапсырмалар олардың қиялын, көркемдік-эстетикалық талғамын және өзіндік идеяларын жеткізу қабілетін дамытуға ықпал етті. Музыкалық шығарманы сезіну, оның мазмұнын түрлі тәсілдермен жеткізу әрекеттері балалардың эмоцияны қабылдау, музыкалық есту, ырғақты сезіну, образды және ассоциативті ойлау сияқты қабілеттерін жетілдірді. Сонымен қатар оқушылардың шығармашылық белсенділігі мен қызығушылығы артып, өз ойын еркін жеткізу, дербес шешім қабылдау, тың идея ұсыну дағдылары дами түсті. Музыкалық импровизация элементтері мен шығармашылық тапсырмалар бастауыш сынып оқушыларының ішкі әлеуетін ашуға, өзін-өзі танытуына және сабаққа деген танымдық қызығушылығын арттыруға жағдай жасады.

3 «А» және 3 «Ә» сынып оқушыларының шығармашылық белсенділік деңгейлері (жоғары, орташа, төмен) мен сыныптар бойынша үлестері 1-кестеде көрсетілген.

1-кесте – Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық белсенділігінің даму деңгейінің бақылау және эксперименталды топтағы көрсеткіштері

Сынып	Шығармашылық белсенділігі жоғары оқушылар	Орташа деңгей	Төмен деңгей
3 А	21%	44%	35%
3 Ә	23%	50%	27%

Оқушылардың шығармашылық белсенділігінің деңгейлері бойынша сыныптар арасындағы айырмашылықтар 1-суретте диаграмма арқылы бейнеленген.

1-сурет – Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық белсенділігінің даму деңгейінің бақылау және эксперименталды топтағы көрсеткіштері

Оқушылардың шығармашылық белсенділік деңгейін бағалау нәтижелері мынадай көрініс берді. Деректерге сүйенсек, 3 «А» және 3 «Ә» сыныптарында шығармашылық белсенділік деңгейі әртүрлі екені байқалады. Екі сыныпта да оқушылардың басым бөлігі орташа деңгейде. 3 «А» сыныбында шығармашылық белсенділігі жоғары оқушылардың үлесі – 21%, ал 3 «Ә» сыныбында – 23%. Сонымен қатар 3 «А» сыныбында төмен деңгейдегі оқушылар саны 35%-ды құрап, салыстырмалы түрде көбірек екені анықталды. Бұл мәліметтер шығармашылық тапсырмаларды жүйелі қолданудың маңызын көрсетіп, алдағы жұмыс бағыттарын нақты айқындауға негіз болды.

Ал 3 «Ә» сыныбын – эксперименттік топ ретінде алып, онда шығармашылық қабілетті дамытуға бағытталған әдістемелік тәсілдерді жүйелі түрде енгіздік.

Оқушыларға келесідей тапсырмаларды ұсындық:

1. Музыкалық импровизация. Балалар қарапайым соқпалы аспаптар арқылы өз ритмін ойлап тапты.

2. Сюжеттік қойылым. «Музыкалық ертегі» әдісі: оқушылар «Ормандағы достық» атты қысқа көрініс құрып, сүйемелдеу ретінде әр түрлі музыка қолданды.

3. Музыка мен сурет біріктіру. Әр оқушы «Қыс» композициясын тыңдай отырып, ақ қар, боран, терезедегі үлгі сияқты сурет салды.

4. Топтық шығармашылық тапсырма. 3-4 оқушыдан құралған топ бір әуен ойлап тапты – біреуі ырғақ, екіншісі әуен, үшіншісі қимыл қосты.

5. Табиғат дыбыстарынан шабыт. Табиғат дыбыстары жазылған аудио тыңдатылды. Балалар сол дыбыстарды музыкалық тәсілмен бейнеледі.

Бақылау және эксперименттік топтағы шығармашылық белсенділік деңгейінің салыстырмалы нәтижелері 2-кестеде берілген.

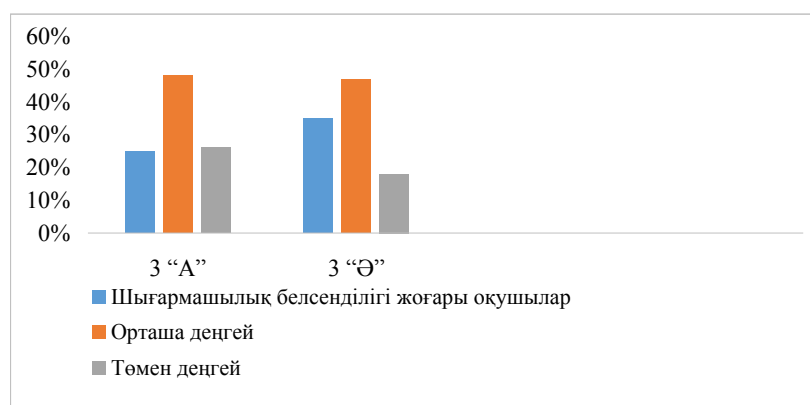
2-кесте – Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық белсенділігінің қалыптасу деңгейінің бақылау және эксперименталды топтағы көрсеткіштері

Сынып	Шығармашылық белсенділігі жоғары оқушылар	Орташа деңгей	Төмен деңгей
3 А	25%	48%	26%
3 Ә	35%	47%	18%

Теориялық бөлімде қарастырылған ғылыми тұжырымдарға сүйене отырып, тәжірибелік зерттеу барысында 3-сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында түрлі әдістер қолданылды.

Жүргізілген жұмыстың нәтижесінде, оқушылардың шығармашылық белсенділігі едәуір артты. Эксперименталды сыныптағы оқушылардың басым бөлігі музыкалық туындыларды сезініп қабылдауда, қиялмен жұмыс жасауда жоғары белсенділік танытты. 3 «Ә» сыныбында шығармашылық белсенділігі жоғары оқушылардың үлесі 35%-ға жетіп, орташа деңгейдегі оқушылар – 47%, төмен деңгей – 18% болды. Бұл көрсеткіштер оқушылардың шығармашылық әлеуеті жүйелі жұмыстар арқылы дамитынын дәлелдеді.

Оқушылардың шығармашылық белсенділігі бойынша өзгерістер 2-суреттегі диаграммада айқын көрсетілген.

2-сурет – Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық белсенділігінің қалыптасу деңгейінің бақылау және эксперименталды топтағы көрсеткіштері

Теориялық бөлімде қарастырылған ғылыми тұжырымдарға сүйене отырып, тәжірибелік зерттеу барысында 3-сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында түрлі әдістерді қолдандық. Зерттеудің бастапқы кезеңінде оқушылар шығармашылық белсенділіктері мен музыкалық қиялының төмен даму деңгейін көрсетті.

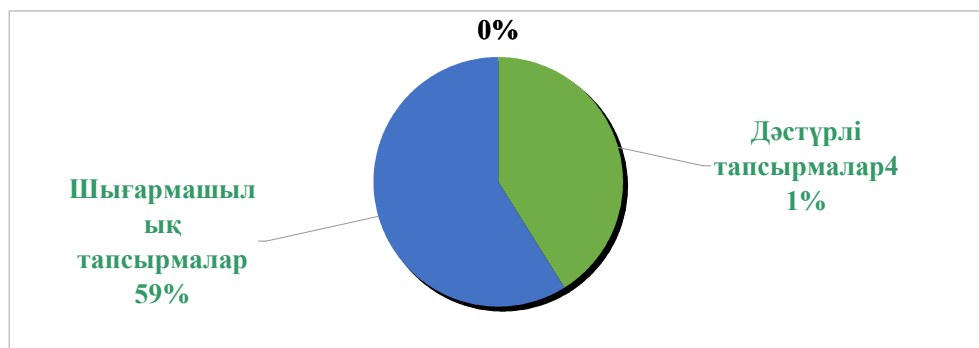
Алайда эксперименттік кезеңде енгізілген шығармашылық бағыттағы тапсырмалар мен әдістердің арқасында қалыптастыру кезеңінде оқушылардың шығармашылық қабілеттері едәуір жоғарылады. Әсіресе, музыкалық импровизация, музыкамен сурет салу, қойылымдар жасау сияқты жаттығулар оқушылардың өз ойын еркін жеткізуіне, эмоциясын музыка арқылы білдіруіне ықпал етті.

Сабақ соңында оқушылармен сауалнама жүргіздік. Сауалнама мақсаты – қай тапсырма түрінің олар үшін қызықты әрі әсерлі болғанын анықтау және олардың сабаққа деген мотивация деңгейін бағалау болатын.

Сауалнамаға келесі сұрақтарды қолдандық:

1. Саған музыка сабағында шығармашылық тапсырмаларды орындау ұнады ма?
2. Қай тапсырма саған ерекше қызықты болды?
3. Өз ойыңнан музыка шығару немесе топпен жұмыс істеу қиын болды ма?
4. Музыка сабағынан кейін өзіңді шығармашыл адам ретінде сезіндің бе?
5. Мұндай тапсырмалар келесі сабақтарда да қайталанса, саған ұнай ма?

Оқушылардың жауаптары негізінде алынған сауалнама нәтижелері 3-суретте бейнеленген.

3 сурет – Оқушылардан алынған сауалнама нәтижесі

Зерттеу нәтижелері эксперименталды сыныпта шығармашылық белсенділігі жоғары оқушылардың үлесі 23%-дан 35%-ға дейін өсіп, 12%-ға артуы – музыка сабағында шығармашылыққа бағытталған әдістердің тиімділігін дәлелдеді. Сонымен қатар төмен деңгейдегі оқушылар саны 27%-дан 18%-ға дейін азайды. Бұл

өзгерістер оқушылардың шығармашылық қабілеттерінің айтарлықтай дамығанын көрсетеді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, эксперименталды сыныпта шығармашылық белсенділігі жоғары оқушылардың үлесі 23%-дан 35%-ға дейін өсіп, 12%-ға артуы – музыка сабағында шығармашылыққа бағытталған әдістердің тиімділігін дәлелдеді. Сонымен қатар төмен деңгейдегі оқушылар саны 27%-дан 18%-ға дейін азайды. Бұл – оқушылардың шығармашылық қабілеттерінің айтарлықтай дамығанын көрсетті.

Ал бақылау сыныбында шығармашылық деңгейінің өзгерісі айтарлықтай болмағанымен, дәстүрлі әдістермен өткізілген сабақтардың оқушылардың шығармашылық дамуына шектеулі ықпал ететінін байқадық.

Қорытынды

Қорыта келе, тәжірибе барысында қолданылған импровизация, музыкалық қойылымдар, суретпен жұмыс, топтық ырғақ құрастыру, қиялмен жұмыс – бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуда тиімді құрал бола алатынын анықтадық.

Осылайша музыка сабақтары бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқаратынын байқадық. Музыкалық әрекеттер – ән айту, аспапта ойнау, қимыл-қозғалыс – баланың өмірлік тәжірибесімен ұштасып, оның музыканы терең түсініп, сезінуіне ықпал етеді.

Музыкалық қабілеттер кезең-кезеңімен дамиды және өзара байланысты. Сондықтан мұғалім сабақта шығармашылық орта қалыптастырып, оқушының қиялы мен өзіндік ойын дамытуға жағдай жасауы қажет. Бұл оқушының тұлғалық, эстетикалық және мәдени дамуына негіз болады.

Тәжірибе нәтижесінде музыка сабақтарының бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңыздылығы айқындалды. Музыкалық әрекеттер – ән айту, аспапта ойнау, қимыл-қозғалыс элементтері – баланың өмірлік тәжірибесімен ұштасып, оның музыканы терең сезінуіне және түсінуіне оң ықпал еткені дәлелденді. Сонымен қатар музыка сабағында түрлі көркемдік образдарды қабылдау және қайта бейнелеу арқылы оқушылардың қиялы, эмоционалдық сезімталдығы және эстетикалық талғамы дамығаны байқалды.

Зерттеу барысында музыкалық қабілеттердің біртіндеп және өзара байланыста дамитыны анықталды. Осыған байланысты мұғалімнің сабақта шығармашылық орта қалыптастыруының маңызы ерекше екені расталды. Сабақ барысында оқушылардың қиялын ынталандыру, өзіндік ой-пікірін білдіруге жағдай жасау олардың тек шығармашылық әлеуетін ғана емес, сонымен бірге тұлғалық, эмоционалдық және мәдени дамуын қамтамасыз еткен.

Алынған нәтижелер музыка сабақтарының оқушылардың эстетикалық тәрбиесіне, көркемдік ойлауының қалыптасуына және өзіндік шығармашылық қабілеттерінің ашылуына ықпал ететінін көрсетті. Бұл өз кезегінде бастауыш сынып оқушыларының жалпы дамуында маңызды рөл атқаратынын және болашақта олардың жеке тұлғалық ерекшеліктерін қалыптастыруға негіз болатынын дәлелдеді.

Жүргізілген тәжірибе бастауыш сыныптағы музыка сабақтарының оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуда үлкен әлеуетке ие екенін және бұл бағыттағы жұмыстың жүйелі түрде жүргізілуі қажеттігін көрсетті.

Мақала авторларының қосқан үлестері:

Асенова Н.С. – бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін музыка сабағы арқылы дамытудың педагогикалық шарттарын, психологиялық және әлеуметтік-педагогикалық алғышарттарын негіздеп, зерттеу нәтижелеріне ғылыми талдау жүргізуге жетекшілік етті. Сонымен қатар автор педагогикалық интерпретация, тұжырым және қорытындылау процесіне белсенді атсалысты.

Сегизаева А.М. – зерттеудің теориялық-әдіснамалық негіздерін айқындап, музыкалық білім беру мен шығармашылық қабілетті дамытуға қатысты тұжырымдамалық шеңберді қалыптастырды. Мақалада ұсынылған зерттеудің эмпирикалық бөлігін орындап, тәжірибелік жұмысты ұйымдастыру мен өткізуге тікелей жауапты болды. Ол Павлодар қаласындағы мектепте 3-сынып оқушыларымен тәжірибе жүргізіп, шығармашылық қабілетті арттыруға бағытталған әдістемелік тәсілдерді әзірлеп, эксперименттік тапсырмаларды орындады. Сондай-ақ сауалнама, бақылау, тестілеу сынды диагностика әдістерін қолданып, алынған деректерді талдау және қорытындылау жұмыстарын жүзеге асырды. Мақала мәтінін құрастыру, эмпирикалық нәтижелерді сипаттау және визуалды материалдарды (кестелер, диаграммалар) дайындау міндеттері де осы авторға тиесілі болды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. **Досмамбетова, Ш.Б.** Оқу-тәрбие үрдісінде шығармашыл тұлғаны қалыптастыру мәселелері [Мәтін] // Жас ғалым. – 2015. – №1(81). – Б. 98-100.
2. **Жетпісбаева, Б.А.** Музыка сабағында оқушылардың шығармашылығын дамыту. [Мәтін] // «Білім» журналы. – 2015. – №3. – Б. 45–48.
3. **Әбу Насыр әл-Фараби.** Музыка туралы үлкен кітап. Ауд.: Ж. Сандыбаев. [Мәтін]. – Алматы: Колор, 2008. – 751 б.
4. **Нұғманов, А.Е.** Музыкалық білім беру әдістемесі. [Мәтін]. – Алматы: Қазақ университеті, 2012. – 240 б.
5. **Әлкебаева, Ж.М.** Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары. [Мәтін]. – Алматы: Қазақ университеті, 2007. – 176 б.
6. **Әбдіғапбарова, Ұ.Б.** Педагогика және психология негіздері. [Мәтін]. – Шымкент: Әлем, 2010. – 280 б.

7. **Fitzgerald, R., Nielsen, T.W.** Imaginative Practice, Imaginative Inquiry: Proceedings of the Sixth International Conference on Imagination and Education. [Text]. – Canberra: University of Canberra Press, 2008. – 364 p.
8. **Сарыбекова, Г.К.** Бастауыш сынып оқушыларының өнер арқылы шығармашылығын дамыту [Мәтін]. – Астана: Фолиант, 2016. – 210 б.
9. **Hallam, S., Cross, I., Thaut, M.** The Oxford Handbook of Music Psychology [Text]. – New York: Oxford University Press, 2009. – 421 p.
10. **Смирнова, Е.О.** Развитие творческих способностей младших школьников на уроках музыки [Текст]. – Алматы: Білім, 2008. – 192 с.
11. **Массол, Л.М., Гайдамак, О.В.** Методика обучения искусству в начальной школе [Текст]. – Харьков: Генеза, 2012. – 144 с.
12. **Қоянбаев, Ж.Б., Қоянбаев, Р.М.** Педагогика [Мәтін]. – Алматы: «Print-S», 2014. – 350 б.

References

1. **Dosmambetova, Sh.B.** Oqu-tarbie urdisinde shygarmashyly tulgany kalyptastyru meseleleri [Issues of forming a creative personality in the educational process] [Text] // Zhas galym. – 2015. – №1(81). – P. 98-100. [In Kazakh]
2. **Zhetpisbaeva, B.A.** Muzyka sabagynda okushylardyn shygarmashylygyn damytu [Development of students' creativity in music lessons] [Text] // Bilim. – 2015. – №3. – P. 45–48. [In Kazakh]
3. **Abu Nasyr al-Farabi.** Muzyka turaly ulken kitap [The Great Book on Music] [Text] transl. Zh. Sandybaev. – Almaty: Kolor, 2008. – 751 p. [In Kazakh]
4. **Nugmanov, A.E.** Muzykalyk bilim beru adistemesi [Methods of music education] [Text] – Almaty: Qazaq universiteti, 2012. – 240 p. [In Kazakh]
5. **Alkebaeva, Zh.M.** Bastauysh synyp okuhylarynyn shygarmashylyq qabileterin damytu zholdary [Ways to develop creative abilities of primary school students] [Text] – Almaty: Qazaq universiteti, 2007. – 176 p. [In Kazakh]
6. **Abdigapbarova, U.B.** Pedagogika zhane psikhologiya negizderi [Fundamentals of pedagogy and psychology] [Text] – Shymkent: Alem, 2010. – 280 p. [In Kazakh]
7. **Fitzgerald, R., Nielsen, T.W.** Imaginative Practice, Imaginative Inquiry: Proceedings of the Sixth International Conference on Imagination and Education. [Text]. – Canberra: University of Canberra Press, 2008. – 364 p.
8. **Sarybekova, G.K.** Bastauysh synyp okushylarynyn oner arqyly shygarmashylygyn damytu [Development of creativity of primary school students through art] [Text] – Astana: Foliant, 2016. – 210 p. [In Kazakh]
9. **Hallam, S., Cross, I., Thaut, M.** The Oxford Handbook of Music Psychology [Text]. – New York: Oxford University Press, 2009. – 421 p.
10. **Smirnova, E.O.** Razvitie tvorcheskikh sposobnostei mladshikh shkolnikov na urokakh muzyki [Development of creative abilities of younger schoolchildren in music lessons] [Text] – Almaty: Bilim, 2008. – 192 p. [In Russian]
11. **Massol, L.M., Gaidamak, O.V., Belkina, E.V.** Metodika obucheniya iskusstvu v nachal'noi shkole [Methods of teaching art in primary school]. – Kharkiv: Geneza, 2012. – 144 p. [In Russian]
12. **Koyanbayev, Zh.B., Koyanbayev, R.M.** Pedagogika [Pedagogy] [Text] – Almaty: Print-S, 2014. – 350 p. [In Kazakh]

Н.С. Асенова, А.М. Сегизаева*

Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан
Казахстан, Павлодар**Некоторые способы развития творческих способностей
младших школьников через уроки музыки**

Аннотация. В этой статье рассматриваются некоторые способы развития творческих способностей младших школьников через уроки музыки. Охарактеризовано влияние музыкальной деятельности на эстетическое и личностное развитие учащихся, предложены эффективные методы и приемы. Урок музыки – эффективное средство развития творческих способностей младших школьников. Музыкальная деятельность сформировала у детей воображение, эмоциональные чувства, художественный вкус, способствовала их эстетическому и личностному развитию. В статье проведен анализ методов и приемов, используемых в развитии творческих способностей учащихся. В частности, были предложены такие виды работ, как пение, прослушивание музыки, музыкальная импровизация, создание художественного образа с помощью ритмических движений и музыки. Кроме того, была рассмотрена важность организации учебной среды, которая позволяет учащимся мыслить самостоятельно, принимать самостоятельные решения и свободно выражать свои эмоции с помощью творческих заданий. На уроках музыки были продемонстрированы педагогические условия создания условий для раскрытия творческих способностей с учетом индивидуальности каждого ученика. Предложенные в статье подходы активизировали учебный процесс, повысили интерес учащихся к искусству. В ходе исследования было выявлено значение музыкальной деятельности в формировании у детей воображения и мышления, эмоционального чувства и эстетического вкуса. С учетом индивидуальных особенностей учащихся была организована творческая среда, способствующая их самостоятельности, свободному самовыражению и интересу к искусству.

Ключевые слова: творческие способности, уроки музыки, начальный класс, музыкальная деятельность, педагогические методы.

N.S. Asenova, A.M. Segizayeva*

Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan
Kazakhstan, Pavlodar**Some ways to develop the creative abilities
of younger students through music lessons**

Annotation. This article discusses some ways to develop the creative abilities of younger students through music lessons. The influence of musical activity on the aesthetic and personal development of students is characterized, effective methods and techniques are proposed. A music lesson is an effective means of developing the creative abilities of younger students. Musical activity has shaped children's imagination, emotional feelings, artistic taste, and contributed to their aesthetic and personal development. The article analyzes the methods and techniques used in the development of students' creative abilities. In particular, such types of work as singing, listening to music, musical improvisation, creating an artistic image using rhythmic movements and music were offered. In addition, the importance of organizing a learning environment that allows students to think independently, make independent decisions, and

freely express their emotions through creative tasks was considered. The music lessons demonstrated the pedagogical conditions for creating conditions for the disclosure of creative abilities, taking into account the individuality of each student. The approaches proposed in the article have intensified the educational process and increased students' interest in art. The study revealed the importance of musical activity in the formation of children's imagination and thinking, emotional feelings and aesthetic taste. Taking into account the individual characteristics of the students, a creative environment was organized that promotes their independence, free expression and interest in art.

Keywords: creativity, music lessons, elementary school, musical activity, pedagogical methods.

Мақала тарихы:

Алынған күні: 19.04.2025

Қабылданды: 04.06.2025

Авторлар туралы мәлімет:

Асенова Назымгул Сабыровна – педагогика ғылымдарының кандидаты, Педагогика жоғары мектебінің профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: asenovans@mail.ru.

Сегизаева Айсара Мухамедьяровна – хат-хабар үшін автор, магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77763268605. E-mail: ais.segizaeva@mail.ru,

Information about the authors:

Asenova Nazymgul Sabyrovna – candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: asenovans@mail.ru.

Segizayeva Aisara Mukhamedyarovna – the author is for correspondence, master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77763268605. E-mail: ais.segizaeva@mail.ru,

Информация об авторах:

Асенова Назымгул Сабыровна – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: asenovans@mail.ru.

Сегизаева Айсара Мухамедьяровна – автор для корреспонденции, магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77763268605. E-mail: ais.segizaeva@mail.ru,

Я. Гөкбулут¹, А.А. Тулеутемирова^{2*}

¹ *Токат Газиосманпаша Университеті, Токат, Түркия.*

² *Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан
alina_makhanova@mail.ru*

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ БЕРУ

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларына адамгершілік тәрбие беруде ұлттық құндылықтардың алатын ерекше орны мен терең маңызы жан-жақты қарастырылады. Ұлттық құндылықтардың мәні тереңінен ашылып, олардың жас буынның моральдық қалыптасуы мен рухани өсуіне тигізер ықпалы кеңінен талданады. Сонымен қатар бастауыш сынып оқушыларын ұлттық құндылықтарды сіңіру арқылы ізгілікке баулудың тиімді жолдары зерделенеді. Бұл процесте отбасының, мектептің және қоғамдық ұйымдардың өзара тығыз байланыста жұмыс істеуінің аса маңыздылығы нақты мысалдармен көрсетіледі. Мақалада ұлттық әдебиеттің бай мұрасы, ұлттық өнердің эстетикалық әсері, ұлттық ойындардың тәрбиелік мәні және шығармашылық жұмыстардың оқушылардың тұлғалық дамуындағы орасан зор рөлі айқындалады. Ұлттық құндылықтарды терең меңгерген, рухани бай, адамгершілігі жоғары ұрпақ тәрбиелеудің қазіргі қоғамдағы өзектілігі мен маңыздылығы ғылыми тұрғыда дәлелденеді. Бастауыш сынып оқушыларын ұлттық құндылықтар арқылы адамгершілікке тәрбиелеу жолдары, отбасымен, мектеппен және қоғамдық ұйымдармен бірлескен жұмыстың маңызы көрсетіледі. Ұлттық әдебиет, өнер, ұлттық ойындар мен шығармашылық жұмыстардың оқушылардың тұлғалық дамуындағы ролі анықталады. Мақала ұлттық құндылықтарды негізге ала отырып, балаларды жақсы азамат етіп тәрбиелеудің маңызды аспектілерін ашады.

Кілт сөздер: ұлттық құндылықтар, адамгершілік тәрбие, бастауыш сынып, оқыту әдістері, тәрбиелік құралдар.

Кіріспе

Ұлттық құндылықтар – ұлттың тарихи тәжірибесінен бастау алатын, оның мәдениеті мен тұрмыс-салтында көрініс тапқан әрі ұрпақтар арасындағы рухани байланысты сақтауға қызмет ететін маңызды қағидаттар жиынтығы. Олар адамның дүниетанымы мен рухани дамуына ықпал етіп, тұлғаның адамгершілік қасиеттерін қалыптастырады. Бастауыш сынып оқушыларын адамгершілікке

тәрбиелеуде ұлттық құндылықтарды пайдалану олардың қоғамдық өмірге белсенді қатысатын, саналы азамат болып қалыптасуына негіз қалайды.

Оқушылардың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіру үшін мектеп пен отбасының бірлескен жұмысы, мұғалімнің жеке үлгісі және ұлттық мазмұндағы білім беру ортасының болуы маңызды шарт болып табылады. Алдағы уақытта ұлттық құндылықтарға негізделген арнайы әдістемелік құралдар әзірлеп, оқыту бағдарламасына енгізу жұмыстары жалғасуы тиіс.

Білім алушылардың рухани-адамгершілік тәрбиелеу мәні мемлекеттік нормативтік құжаттарда көрсетілген, мұнда білім берудің басты міндеті «ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде тұлғаны қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби қалыптастыруға бағытталған сапалы білім алу үшін жағдайлар жасау» болып табылады [1].

Ғалымдар соңғы жылдары құндылықтарды тәрбиелеу аясында өткізілген зерттеулер санының ұлғайғандығын атап өтуде, бұл аталмыш салаға қызығушылықтың өскендігін және құндылықтарды тәрбиелеу маңыздылығы саналы сезілетіндігін көрсетеді [2].

Білім алушылардың рухани-адамгершілік тәрбиелеу мәселелерін зерттеуге С.В. Видов, Л.О. Володина, Н.Н. Гатилов, Ю.В. Головин, Т.И. Зверев, Л.А. Зелевская, И.М. Коняев, және т.б. жұмыстары арналған. Педагогикалық тәжірибе рухани-адамгершілік тәрбиелеу тиімділігі белгілі бір жас кезеңдерінде жоғары екендігін атап өтеді. Бастауыш мектеп жасындағы кезеңде білім алушылардың білімі мен білік негіздері қаланып қана қоймайды, сондай-ақ өмір бойынша білім алушының мінез-құлқының негізіне айналатын құндылықтар қалыптасады.

Ұлттық құндылықтар әрбір халықтың мәдениеті, дәстүрлері, рухани дүниесі, дүниетанымы мен өмір сүру салтына негізделеді. Қазақ халқының ұлттық құндылықтарына отбасы мен ата-ананы құрметтеу, үлкендерді сыйлау, қонақ-жайлылық, адалдық, шыншылдық, достық пен ынтымақ, табиғатты қорғау, ерлік пен батырлық сияқты қасиеттер жатады. Осы құндылықтар адамзаттың моральдық құндылықтарын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, оларды бала тәрбиесінде қолдану – қоғамның болашақ мүшелерінің дұрыс тәрбиеленуіне септігін тигізеді. Әсіресе, бастауыш сынып оқушылары үшін ұлттық құндылықтарды ерте жастан меңгеру өте маңызды, себебі осы кезеңде тұлғаның адамгершілік сипаттары, моральдық ұстанымдары мен дүниетанымы қалыптасады.

Ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде пайдалану

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып, ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде қолданудың бірнеше жолы бар.

1. Әдебиет және өнер арқылы тәрбие беру

Қазақ әдебиеті мен өнері ұлттық құндылықтарды дәріптеу мен адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруда маңызды құрал болып табылады. Мысалы, Абай Құнанбайұлының шығармалары, халық ертегілері, мақал-мәтелдер мен батырлық жырлар, аңыздар, хикаялар, тұрмыс-сал жырлары сияқты халық ауыз әдебиеті үлгілері балаларға жақсы мен жаманды, шындық пен жалғандықты, адалдық пен әділеттілікті үйретеді. Осы шығармалар арқылы бала тек сөзбен ғана емес, іс-әрекетпен де жақсылыққа, адамгершілікке тәрбиеленеді.

2. Отбасы мен мектептің бірлескен жұмысы

Бастауыш сынып оқушыларының тәрбиесінде отбасының рөлі ерекше. Баланың алғаш рет қоғаммен танысуы, оның ұлттық құндылықтарды меңгеруі көбінесе отбасында қалыптасады. Мектеп пен отбасының бірлескен жұмысы арқылы оқушылар ұлттық құндылықтарды үйреніп, оларды күнделікті өмірде қолдануға үйренеді. Бұл тұрғыда мектепте өткізілетін ұлттық салт-дәстүрлерге арналған мерекелер, сабақтар, көріністер мен ойындар үлкен маңызға ие.

3. Қоғамдық іс-шаралар мен жобалар

Оқушылардың ұлттық құндылықтарды тереңірек түсінуі үшін түрлі қоғамдық іс-шаралар ұйымдастыру маңызды. Мысалы, «Ұлттық тағамдар күні», «Көрісу күні», «Атамның ақылы», «Ең әдемі киім – ұлттық киім», «Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен» секілді жобалар арқылы балалар өз халқының салт-дәстүрлерін үйреніп, табиғатқа деген қамқорлықты, ұлтқа деген құрметті сезіне алады. Бұл шаралар оқушыларға рухани байлық, патриотизм, ұлтжандылық пен адамгершілікке тәрбиелейді.

4. Ұлттық ойындар мен шығармашылық жұмыстар

Ұлттық ойындар балаларға үлкен сабақ береді. Олар арқылы балалар сабырлылықты, ынтымақтастықты, әділдік пен жеңіске деген ұмтылысты үйренеді. «Бес асық», «Сақа», «Асық ату», «Тоғызқұмалақ» сияқты ойындар балалардың қызығушылығын тудырып, ұлттық ойын түрлеріне, қазақ халқының мәдени құндылықтарына назар аударып, олардан рухани тәрбие алуға түрткі болады. Шығармашылық жұмыстар мен ұлттық қолөнер өнеріне қызығушылық та баланың адамгершілік тұлғасын дамытуға ықпал етеді. Балалар өздерінің ұлттық өнеріне деген қызығушылықтары арқылы өз халқының бай мәдениетімен танысып, ұлт тарихын әрі салт-дәстүрлерін тереңірек ұғына алады.

5. Пәнаралық байланыс арқылы ұлттық құндылықтарды сіңіру

Бастауыш сыныптағы пәндердің барлығы дерлік – ұлттық құндылықтарды таныту мен адамгершілік тәрбиені қамтуға мүмкіндік беретін орта. Мысалы, «Дүниетану» пәнінде туған өлкенің табиғаты мен тарихы туралы айта отырып, оқушыларды туған жерді сүюге, оны қорғауға баулу жүзеге асады. «Көркем еңбек»

сабағында ұлттық өрнектер мен дәстүрлі қолөнер түрлерін қолдана отырып, балаларды еңбекке баулу мен ұлт мұрасын қадірлеуге тәрбиелеу жүргізіледі. Ал «Музыка» сабағында ұлттық әуендер мен күйлер арқылы оқушылардың эстетикалық талғамы мен рухани дүниесі байып, ұлттық өнерге деген сүйіспеншілігі артады.

6. Мұғалімнің жеке үлгісі

Ұлттық құндылықтарды бала бойына сіңіруде мұғалімнің жеке тұлғалық бейнесі мен әрекеті аса маңызды. Мұғалім өзі де ұлттық құндылықтарды құрметтеп, соны өмірінде көрсете білсе, оқушылар үшін ол үлгі бола алады. Мысалы, мұғалім оқушылармен сәлемдескенде, сөйлеген сөзінде, киім киісінде, қарым-қатынасында ұлттық әдеп пен мәдениетті ұстанса, бұл балалардың бойына сіңеді. Яғни мұғалімнің әрбір сөзі мен ісі – адамгершілікке баулудың нақты үлгісі.

Осылайша ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде қолдану – тек білім берудің ғана емес, жас ұрпақтың рухани дүниесін қалыптастырудың, олардың болашақ азамат ретінде дамуының негізі. Бұл бағытта мектеп, отбасы және қоғамның өзара үйлесімді әрекеті арқылы ғана шынайы нәтижеге қол жеткізуге болады.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу жұмысы бастауыш сынып оқушыларының ұлттық құндылықтар арқылы адамгершілік тәрбиесін қалыптастыру ерекшеліктерін анықтауға бағытталды. Зерттеу барысында сапалық және сандық әдістер кешені қолданылды.

Сапалық зерттеу әдісі ретінде бақылау, сұхбат және мазмұнды талдау әдістері пайдаланылды. Бастауыш сынып оқушыларының тәрбие сабақтарына қатысу барысында ұлттық құндылықтардың сабақ мазмұнына енгізілу деңгейі мен оқушылардың оған деген қызығушылығы бақылау арқылы зерделенді. Сонымен қатар оқушылармен және олардың ата-аналарымен жүргізілген сұхбаттар арқылы ұлттық тәрбиенің отбасындағы рөлі мен мектеппен байланысы анықталды.

Сандық әдіс ретінде сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға жалпы саны 50 бастауыш сынып оқушысы және 10 бастауыш сынып мұғалімі қатысты. Сауалнама сұрақтары оқушылардың ұлттық құндылықтарға деген қатынасын, адамгершілік қасиеттерді түсіну деңгейін және оларды күнделікті өмірде қолдану тәжірибесін бағалауға бағытталды. Мұғалімдерге арналған сауалнамада ұлттық құндылықтарды оқу процесіне енгізудің жолдары, қиындықтары және тиімді әдістері туралы сұрақтар қамтылды.

Зерттеу барысында алынған мәліметтер салыстырмалы түрде талданып, мазмұндық-көрнекі диаграммалар арқылы сипатталды. Алынған нәтижелер оқушылардың ұлттық тәрбие элементтеріне деген қызығушылығы жоғары екенін, және мұндай тәрбие әдістерінің адамгершілік қасиеттерді дамытуда маңызды орын алатынын көрсетті.

Зерттеу барысында қосымша бірнеше әдістер қолданылды:

1. Әдебиетке шолу. Бұл әдіс арқылы ұлттық құндылықтар мен адамгершілік тәрбиесінің мәні мен маңызы туралы ғылыми еңбектер, мақалалар мен кітаптар қарастырылды. Әдебиетке шолу жасау арқылы біз ұлттық құндылықтардың бастауыш сынып оқушыларына арналған адамгершілік тәрбие беруде қандай рөл атқаратынын анықтадық.

2. Сауалнама. Бастауыш сынып мұғалімдері мен оқушыларға қатысты сауалнама жүргізілді. Бұл сауалнама оқушылардың ұлттық құндылықтарды қалай түсінетіндігі және оларды күнделікті өмірде қаншалықты қолданатыны туралы ақпарат алуға мүмкіндік берді.

3. Тәжірибелік зерттеу. Бастауыш сыныпта ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде қолданудың тиімділігін зерттеу үшін бірнеше сабақтар мен тәрбие сағаттары өткізілді. Осы сабақтар барысында оқушыларға ұлттық құндылықтар негізінде адамгершілік нормаларын қалыптастыруға бағытталған арнайы тапсырмалар ұсынылды.

4. Мазмұндық талдау. Ұлттық құндылықтар мен адамгершілік тәрбие туралы ғылыми еңбектерді талдай отырып, біз ұлттық құндылықтардың оқушылардың жеке тұлғалық қасиеттеріне әсерін зерттедік.

Негізгі әдебиеттерде жеке тұлғаның адамгершілігін зерттеуге байланысты бірыңғай тәсіл айқындалған жоқ. Бірақ адамгершілікке ғылыми көзқарастардың әртүрлілігі адамның жаһандық өмірі мәселесіне қызығушылық туралы айтуға болады. Ғалымдар осы ұғымның түрлі жағдайларын қозғайды: эмоционалды сезімдер (В.И. Ксенофонов), адамның шығармашылық дамуына бағытталған шындықты үнемі іздеу (В.С. Соловьев, өнермен байланыс ретінде (В.Д. Диденко), эстетикалық және адамгершілік бірлігі (А.И. Фортова), Н.А. Бердяев, П.А. Флоренский) [3].

Сол себепті тұлғаның жан-жағына шығып қарастыратын болсақ, онда жалпы қоғамның мәдени, әлеуметтік құбылысы ретінде пайда болғанын көреміз. Солайша рухани жаһандық – бұл үнемі өзгерісте болатын жағдайлардың алдында оның тәуелсіздігі жүзеге асырылатын ішкі әлемді құру қабілеті.

Негізгі адамгершілік тәрбиенің нәтижесі екендігі зерттелген. Мысалы В.А. Сластениннің пайымдауынша, адамгершілік дегеніміз – адамның өз мінез-құлқын басқаратын мейірімділік, әділеттілік, еңбекқорлық, тәртіптілік, ұжымшылдық сияқты қасиеттердің жиынтығы болып табылады [4].

Ұлттық құндылықтар – бұл ұлттың мәдени, рухани және моральдық негіздеріне сүйенген тәрбиелік жүйе. Олар халықтың тарихы, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарымен тығыз байланысты болып, ұрпақтан-ұрпаққа беріледі. Қазақ халқының ұлттық құндылықтарына отбасы мен ата-ананы құрметтеу, үлкендерді

сыйлау, қонақжайлылық, адалдық, шыншылдық, достық пен ынтымақ, табиғатты қорғау, ерлік пен батырлық сияқты қасиеттер жатады. Бұл құндылықтар балалардың дүниетанымын қалыптастыруда және олардың адамгершілік қасиеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады.

Осы ұлттық құндылықтар бастауыш сынып оқушыларының бойында адамгершілік қасиеттерді қалыптастырудың негізіне айналады. Себебі бұл жас кезең – тұлғаның мінезі мен құндылықтық бағдарлары қалыптасатын ең жауапты кезең. Балалар осы кезде көргенін, естігенін тез қабылдап, соған еліктеуге бейім болады. Сол себепті оларды ұлттық рухта тәрбиелеу, өмірлік бағыт-бағдарын ұлттық сана-сезіммен ұштастыру – болашақта елжанды, әділетті, жауапты азамат қалыптастырудың кепілі.

Ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген бала тек рухани бай адам ғана емес, сонымен қатар айналасына жанашырлықпен, ізгі ниетпен қарайтын тұлға болып өседі. Ол үлкенді сыйлап, кішіге қамқор болуды, қоғамда әділ болуды, өз отбасын қадірлеуді үйренеді. Сонымен қатар ұлттық құндылықтар – баланың туған жеріне, халқына, мемлекеттік тілі мен мәдениетіне деген құрметін оятатын қуатты құрал.

Сондықтан ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде тиімді пайдалану арқылы біз өскелең ұрпақтың бойында жоғары моральдық қасиеттерді қалыптастырып, рухани бай, ұлттық болмысын жоғалтпаған азаматтарды тәрбиелей аламыз. Бұл – білім беру жүйесінің ғана емес, тұтас қоғамның ортақ мақсаты болуы тиіс.

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сәйкес, ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде қолданудың бірнеше тиімді жолдары бар:

1. Ұлттық әдебиет пен өнер арқылы тәрбие беру

Қазақ әдебиеті мен өнері оқушыларға адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру үшін маңызды құрал болып табылады. Абай Құнанбайұлының шығармалары, халық ертегілері, батырлық жырлар мен мақал-мәтелдер балаларды адалдыққа, шыншылдыққа, достыққа тәрбиелейді. Мысалы, Абайдың «Адам болам десеңіз...» өлеңі балаларды адамгершілікке, дұрыс жолды таңдауға бағыттайды. Бұл шығармалар балалардың рухани дамуына оң әсер етеді.

2. Ұлттық ойындар мен дәстүрлер

Қазақ халқының ұлттық ойындары балаларға жақсы мен жаманды, дұрыс пен бұрысты ажырата білуге көмектеседі. «Ақсүйек», «Тоғызқұмалақ», «Қыз қуу» секілді ойындар балаларға әділдік, ынтымақтастық, шыдамдылық және төзімділік қасиеттерін үйретеді. Сонымен қатар ұлттық салт-дәстүрлер мен мейрамдар балаларға ұлттық құндылықтарды меңгертуге ықпал етеді. Мысалы, Наурыз мей-

рамында балаларға қонақжайлылық, достық, бірлік сияқты құндылықтар туралы түсінік беріледі.

3. Сабақтар мен тәрбие сағаттарында ұлттық құндылықтарды қолдану

Ұлттық құндылықтарды мектептегі сабақтарда пайдалану өте тиімді. Мысалы, «Өзін-өзі тану» пәнінде ұлттық құндылықтар мен адамгершілік қасиеттерді ашатын тақырыптар мен тапсырмалар қолдануға болады. Бұл сабақтар барысында балалар ұлттық дәстүрлерді, адалдықты, шыншылдықты, үлкендерге құрмет көрсетуді үйренеді [5].

4. Ойын арқылы оқыту әдісін қолдану

Бастауыш сынып оқушылары үшін таным процесі көбінесе ойын арқылы жүзеге асады. Сондықтан ұлттық мазмұндағы ойын элементтерін оқу мен тәрбиелеу үрдісіне енгізу – олардың қызығушылығын оятып, тәрбиелік мақсатқа оң ықпал етеді. Мысалы, сабақ барысында «Кім жылдам?», «Мақал-мәтелді жалғастыр», «Даналық сөздер», «Қара жорға», «Ыстық орындық», «Миға шабуыл», «Бес қалпақ» сияқты ойын элементтерін пайдалану арқылы оқушылар ұлттық рухани мұраны бойына сіңіріп, ұжыммен жұмыс істеуді, бірін-бірі сыйлауды үйренеді. Мұндай ойындар баланың эмоционалдық, әлеуметтік және адамгершілік тұрғыдан дамуына әсер етеді.

5. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы ұлттық құндылықтарды сіңіру

Оқушыларды шығарма жазуға, сурет салуға, көрініс қоюға баулу арқылы ұлттық құндылықтар мен адамгершілік нормаларды меңгертуге болады. Мысалы, балалардан «Менің отбасымдағы салт-дәстүр», «Мен сыйлайтын адам», «Менің арманым – елге қызмет ету», «Менің болашақ мамандығым» тақырыптарында эссе жаздыру олардың өзіндік пікірін қалыптастырып қана қоймай, ұлттық болмысқа бетбұрыс жасауына жол ашады. Сонымен қатар халық ертегілерін сахналау, ұлттық киімдермен таныстыру сияқты әрекеттер арқылы балалар ұлттық мәдениетке жақындай түседі.

6. Мектеп пен ата-ананың бірлескен іс-әрекеті

Ұлттық құндылықтарды бала санасына сіңіруде ата-анамен тығыз байланыс орнату маңызды. Мектепте ата-аналармен бірге өтетін ашық тәрбие сағаттары, ұлттық мерекелер мен шеберлік сағаттары оқушылардың отбасындағы ұлттық тәрбие мен мектептегі тәрбие арасындағы байланысты нығайтады. Мұндай іс-шаралар ата-аналарды да ұлттық құндылықтарды баланың тәрбиесінде белсенді қолдануға итермелейді. Сонымен қатар ата-аналар өз баласының бойындағы жақсы қасиеттерді қалыптастыруда мектеппен бірге жұмыс істеуге мүмкіндік алады.

Осылайша бастауыш сыныпта ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде қолдану жан-жақты жүргізілгенде ғана толық нәтиже береді.

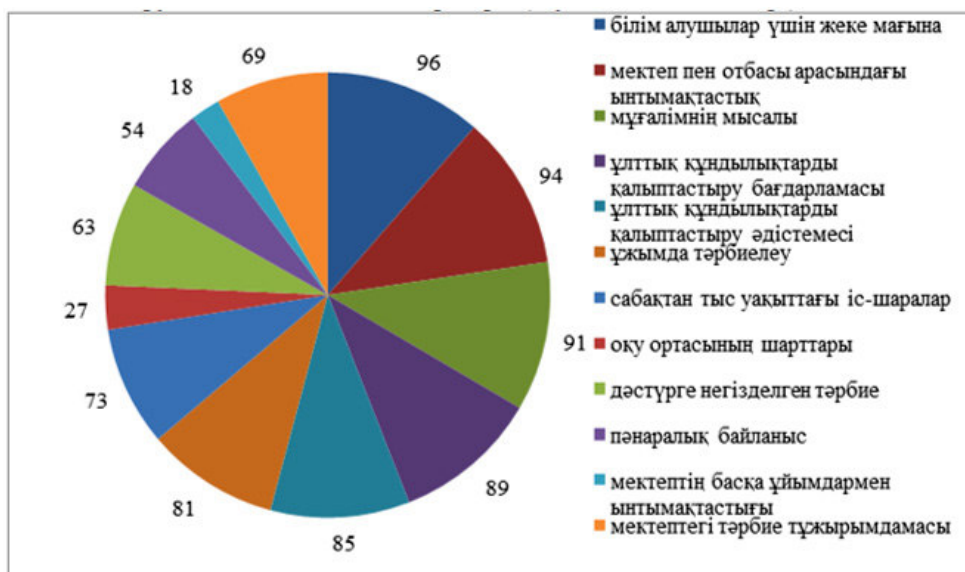
Нәтижелер және талқылау

Зерттеу барысында жүргізілген сауалнама мен тәжірибелік зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ұлттық құндылықтар бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік тәрбие алуында маңызды рөл атқарады. Оқушылардың көпшілігі ұлттық дәстүрлер мен салттарды жақсы біледі, бірақ оларды күнделікті өмірде қолдануда кейбір қиындықтар кездеседі. Бұл балаларға ұлттық құндылықтар мен адамгершілік нормаларын нақты түрде үйретуді талап етеді.

Сауалнама нәтижесі бойынша мұғалімдер оқушылардың ұлттық құндылықтар туралы әркез хабар болуының жеткілікті деңгейін атайды. Ұстаздардың тек 10%-ы ғана сабақта ұлттық құндылықтар ұғымдарын толық түсінбейтін айқындады. Педагогтердің 70%-ы болса, білім алушылардың көбі ұлттық құндылықтар ұғымдарының мәнін толық түсінетіндігін атады. Екіншіден, мұғалімдер өз оқушыларының ұлттық құндылықтарға деген жеке көзқарасы туралы айтты. Ұстаздар қауымының 80%-ы болса, білім алушылардың басым көпшілігі ұлттық құндылықтарға қатысты тек қана жағымды эмоциялар көрсететініне пікір білдірді. Сонымен қоса сауалнамаға қатысқан ұстаздардың бірнеше пайызы сыныпта ұлттық құндылықтарға бейтарап қарамайтын оқушылар, яғни 10%-ы бар деп есептейді.

Барша педагогтар қауымы болашақ ұрпақтың адамгершілік тәрбиенің дағдарысын 100%-ы, бастауыш сынып балалардың ұлттық құндылықтарды қалыптастыру қажеттілігін 95%-ы атап өтті.

Ұстаздар ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың педагогикалық шарттарына, ең алдымен, білім алушылар үшін жеке мағынаны, мектеп пен отбасының ынтымақтастығын жатқызады. Сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің бір бөлігі білім алушыларда ұлттық құндылықтарды қалыптастыру бағдарламасы, бастауыш сынып оқушыларының ұлттық құндылықтарын қалыптастыру әдістемесі, ұжымда тәрбиелеу, сабақтан тыс уақыттағы іс-шаралар, өзін-өзі тәрбиелеу, оқу ортасының шарттары, дәстүрлер негізінде тәрбиелеу, әртүрлі пәндердің мүмкіндіктерін пайдалану қажет екенін атап өтеді. Бұдан өзге мұғалімдер өз нұсқаларын қосты: басқа ұйымдармен ынтымақтастық, мектептегі тәрбие тұжырымдамасы және мұғалімнің үлгісі. Іс жүзінде барлық педагогтар бастауыш сынып оқушыларының ұлттық құндылықтарын қалыптастыру үшін мектеп пен отбасы ынтымақтастығының қажеттілігін атап өтті. Мұғалімдердің жауаптарының арақатынасы 1-сызбада көрсетілген.

1-сурет – Бастауыш сынып оқушыларына ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың педагогикалық шарттары (сауалнама нәтижелері)

Сауалнама нәтижелері бойынша ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың педагогикалық шарттарына педагогтердің көпшілігі бірінші кезекте білім алушылар үшін жеке мағынаны (96%), бастауыш сынып оқушыларының ұлттық құндылықтарын қалыптастыру үшін мектеп пен отбасының ынтымақтастығы қажеттілігін (94%) атап өтеді.

Сауалнамаға қатысқан педагогтардың бір бөлігі білім алушыларда ұлттық құндылықтарды қалыптастыру бағдарламасының (89%), бастауыш сынып оқушыларында ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың белгілі бір әдістемесінің (85%) болуына байланысты бірқатар шарттарды көрсетті. Сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің бір бөлігі ұжымда ұлттық құндылықтарды қалыптастыру үдерісін іске асырумен (81%), сабақтан тыс уақытта іс-шараларды өткізумен (73%), оқу ортасының жағдайымен (27%), дәстүр негізінде тәрбиелеуді жүзеге асырумен (63%), пәнаралық байланыспен (54%) байланысты бірқатар шарттарды бөліп көрсетті. Сонымен қатар мұғалімдер өз нұсқаларын қосты: басқа ұйымдармен ынтымақтастық (18%), мектептегі тәрбие тұжырымдамасы (69%) және мұғалімнің үлгісі (91%)

Сондай-ақ ұлттық құндылықтардың адамгершілік тәрбие құралы ретінде қолданылуы оқушылардың тұлғалық дамуында оң нәтиже береді. Балалар ұлттық әдебиет пен өнер арқылы өз халқының мәдениетін, тарихын жақсырақ түсініп, оларды өз өмірінде қолдануға ұмтылады. Ұлттық ойындар мен дәстүрлер балаларға

адалдық, әділдік, қонақжайлылық, бірлік және басқа да адамгершілік қасиеттерді үйретеді [6].

Осы нәтижелер ұлттық құндылықтарды оқыту үдерісіне жүйелі түрде енгізу қажеттігін көрсетеді. Педагогтердің пікірінше, бұл бағытта нақты бағдарламалар мен әдістемелік құралдардың болуы – тиімділіктің басты кепілі. Сонымен қатар ұлттық құндылықтарды оқушылардың санасына сіңіру үшін оқу-тәрбие процесі тек мектеп қабырғасында ғана емес, отбасы мен қоғам аясында да жалғасын табуы тиіс.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мұғалімнің тұлғалық үлгісі – балалар үшін аса маңызды. Мұғалім ұлттық құндылықтарды өзі ұстанып, оны күнделікті әрекетінде көрсете білсе, оқушыларға да бұл тәрбие түрі әсерлі әрі нанымды болады. Мұндай жағдайда ұлттық құндылықтар тек сөз жүзінде емес, іс жүзінде жүзеге асады.

Сонымен қатар пәнаралық байланыс та ұлттық құндылықтарды тиімді меңгерудің бір жолы ретінде қарастырылады. Мәселен, әдебиет, тарих, музыка, көркем еңбек, өзін-өзі тану пәндерінде ұлттық тақырыптар мен мазмұндарды біріктіре отырып, оқушылардың ұлттық болмысын қалыптастыруға болады. Бұл – оқушы дүниетанымының кеңеюіне, ұлттық сана-сезімінің дамуына ықпал етеді [7].

Сабақтан тыс уақыттағы іс-шаралар да оқушылардың ұлттық құндылықтарды жете меңгеруіне жағдай жасайды. Бұл іс-шаралар арқылы оқушылар тек білім алып қана қоймай, өз халқының мәдени мұрасын, салт-дәстүрін, тұрмыс-тіршілігін тәжірибе арқылы үйренеді. Мысалы, ұлттық мейрамдарды тойлау, салт-дәстүр көріністерін сахналау, ұлттық ойындар мен байқаулар ұйымдастыру оқушылардың рухани-адамгершілік дамуын жандандырады.

Осылайша ұлттық құндылықтарды бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік тәрбиесіне енгізу – олардың тұлғалық дамуы мен рухани байытуына зор ықпал ететін кешенді үдеріс болып табылады. Бұл үдерісте мұғалім, ата-ана және оқу ортасы арасындағы ынтымақтастық шешуші рөл атқарады.

Ұлттық құндылықтардың негізінде адамгершілік тәрбие беруге бағытталған іс-шаралардың көрінісі 2-суретте көрсетілген.

Ұлттық құндылықтар баланың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Олар оқушыларға өз халқының тарихы мен мәдениеті, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары туралы терең білім береді. Әсіресе, ұлттық құндылықтардың рухани жақтары – патриотизм, адалдық, шыншылдық, ынтымақ пен бірлік, үлкендерге құрмет көрсету сияқты қасиеттер баланың жеке тұлғалық дамуына ықпал етеді [8].

2-сурет – Ұлттық құндылықтардың негізінде адамгершілік тәрбие беруге бағытталған іс-шаралар

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде қолдану бастауыш сынып оқушыларының тұлғалық дамуында нақты әрі жүйелі оң өзгерістерге әкеледі. Бұл өзгерістер тек білім беру процесінде ғана емес, оқушылардың мінез-құлқында, бір-бірімен қарым-қатынасында және қоршаған ортаға деген көзқарасында да байқалады.

Ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбиенің нәтижесінде балалар өз ұлтының тарихын құрметтеп, отансүйгіштік сезімі мен адамгершілік ұстанымдары қалыптасады. Олардың бойында жауапкершілік, еңбекқорлық, үлкенге құрмет, кішіге қамқор болу сияқты асыл қасиеттер орнығады. Бұл оқушылардың жалпы

әлеуметтену деңгейіне, мектеп ұжымындағы қарым-қатынасына және отбасылық байланыстарына оң әсер етеді.

Сонымен қатар ұлттық құндылықтарды жүйелі түрде оқу-тәрбие процесіне енгізу арқылы балалардың өз халқының рухани мұрасына деген қызығушылығы артып, мәдени сәйкестілігі дамиды. Бұл құндылықтар бала бойында ұлттық сана мен өзіндік болмысты қалыптастыруға ықпал етеді. Сәйкесінше баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы мен өзін-өзі тану, бағалау қабілеттері артады.

Осы тұста ұлттық құндылықтар арқылы адамгершілікке тәрбиелеу үдерісі тек мұғалімнің емес, бүкіл мектеп ұжымының және ата-аналардың бірлескен еңбегін қажет етеді. Бұл үдеріс жүйелі түрде құрылғанда ғана нәтижелі болады. Яғни ұлттық құндылықтар бастауыш сынып оқушысының жан-жақты дамуына негіз болатын маңызды рухани тірек болып табылады.

Ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде пайдалану – бұл тек оқу бағдарламасының бір бөлігі ғана емес, сонымен қатар оқушының өмір салтына, күнделікті әрекеттеріне айналуы тиіс үздіксіз үдеріс. Бұл тұрғыда бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай, тәрбиелік жұмыс ойын түрінде, шығармашылық тапсырмалар мен рөлдік сахналық көріністер арқылы жүзеге асырылуы тиімді. Мысалы, ұлттық ертегілерді сахналау, мақал-мәтелдерден көрме ұйымдастыру, ұлттық тағам дайындау шеберлік сабақтары оқушылардың қызығушылығын арттырып, ұлттық мәдениетке деген құрметін қалыптастырады [9].

Сонымен қатар ата-аналармен бірлескен жұмыстар, отбасылық тапсырмалар мен жобалар оқушының ұлттық құндылықтарды тек мектепте ғана емес, үйде де меңгеруіне септігін тигізеді. Мұндай тәсілдер баланың бойында рухани тұтастық пен ұлттық бірегейлік сезімін дамытады.

Ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген бала тек рухани бай адам ғана емес, сонымен қатар айналасына жаңашырлықпен, ізгі ниетпен қарайтын тұлға болып өседі. Ол үлкенді сыйлап кішіге қамқор болуды, қоғамда әділ болуды, өз отбасын қадірлеуді үйренеді. Сонымен қатар ұлттық құндылықтар-баланың туған жеріне, халқына, мемлекеттік тілі мен мәдениетіне деген құрметін оятатын құрал [10].

Зерттеу нәтижелері мен тәжірибелік байқаулар көрсеткендей, оқушылар ұлттық құндылықтарды адамгершілік қасиеттермен ұштастыра білген жағдайда олардың мінез-құлқында жағымды өзгерістер байқалады. Сондықтан ұлттық құндылықтарды тәрбие құралы ретінде жүйелі, кешенді және ынтымақтастық негізінде қолдану – бүгінгі күннің басты талабы.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбие құралы ретінде қолданудың бастауыш сынып оқушыларының тұлғалық дамуына оң

ықпал ететінін нақты дәлелдеді. Эксперименттік жұмыс барысында оқушыларға арнайы ұйымдастырылған тәрбие сағаттары, ұлттық мазмұндағы сабақтар мен шығармашылық тапсырмалар арқылы ұлттық құндылықтар сіңірілді. Сонымен қатар оқушылар мен олардың ата-аналарымен жүргізілген сауалнама мен сұхбаттар ұлттық тәрбиенің мектеп пен отбасы арасындағы тығыз байланысты қажет ететінін көрсетті.

Экспериментке қатысқан оқушылардың басым көпшілігі ұлттық дәстүрлер мен адамгершілік қасиеттерге оң көзқарас танытып, оларды күнделікті өмірде қолдануға ұмтылыс білдірді. Мұғалімдердің пікірлері де бұл бағыттағы тәрбиелік жұмыстың жоғары нәтиже беретінін растады. Сауалнама қорытындысы бойынша, мұғалімдердің 95%-ы ұлттық құндылықтарды бастауыш білім беру мазмұнына жүйелі енгізудің қажеттілігін атап өтті.

Мақалада ұсынылған тәрбиелік тәсілдер – ұлттық әдебиет пен өнер, халық ойындары, шығармашылық жобалар, пәнаралық байланыс және мұғалімнің үлгісі – оқушылардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда тиімділігін дәлелдеді. Эксперимент барысында бұл құралдардың оқушылардың ішкі сенімдері мен мінез-құлқына нақты әсері байқалды.

Жалпы алғанда, ұлттық құндылықтарды адамгершілік тәрбиенің іргетасы ретінде пайдалану – оқушылардың рухани дүниесін байытып қана қоймай, олардың ұлттық болмысын сақтауға, патриоттық сезімдерін тәрбиелеуге негіз болады. Сондықтан бұл бағыттағы жұмыс кешенді, ғылыми-әдістемелік және тәжірибелік тұрғыдан жалғасуы қажет. Ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбиенің оқушы тұлғасының дамуына ықпалы – олардың дүниетанымдық көзқарасы, моральдық ұстанымдары мен әлеуметтік мінез-құлқында көрініс береді. Баланың үлкенді құрметтеу, кішіге қамқор болу, адалдық, әділдік, ұлтжандылық сынды асыл қасиеттерді бойына сіңіруі оның қоғамға пайдалы, мәдени-рухани дамыған тұлға болып қалыптасуына алғышарт болмақ.

Қорыта келгенде, ұлттық құндылықтар – адамгершілік тәрбиенің тірегі ғана емес, сонымен бірге оқушының ішкі жан дүниесін байытып, оның ұлттық болмысын қалыптастыратын маңызды рухани-мәдени ресурс. Сондықтан бұл құндылықтарды оқу-тәрбие процесіне жүйелі әрі кешенді түрде енгізу қазіргі білім беру жүйесінің стратегиялық басымдығына айналуы тиіс.

Мақала авторларының қосқан үлестері:

Гөкбулут Я. – ұлттық құндылықтардың педагогикалық мәнін ғылыми тұрғыдан ашып көрсетуге және мақала мазмұнының ғылыми сапасын қамтамасыз етуге жетекшілік етті. Автор ұлттық құндылықтар мен адамгершілік тәрбиенің өзара бай-

ланысын талдай отырып, зерттеудің концептуалдық шеңберін қалыптастырды және алынған нәтижелерге интерпретация беруге қатысқан..

Тулеутемирова А.А – әдебиеттерге теориялық шолу жасап, халықаралық зерттеу контекстін енгізу арқылы жұмыстың ғылыми маңызын арттырды және ол бастауыш сынып оқушыларына адамгершілік тәрбие берудегі ұлттық құндылықтардың рөлін зерттеуге арналған тәжірибелік бөлімді әзірлеп, сауалнама, бақылау, сұхбат және тәрбиелік іс-шараларды ұйымдастырып өткізді. Сонымен қатар зерттеу нәтижелерін жинақтап, талдау, визуализация (диаграммалар, кестелер) және қорытындылаумен айналысты. Мақала мәтінін жазу, практикалық әдістерді сипаттау және ұсыныстарды әзірлеу жұмыстары да осы автордың жауапкершілігінде болды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Білім туралы Қазақстан Республикасының Заңы. – [Электронды ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319>.
2. Elci, E., Uzunboyly, H. The development of a universal and cultural values scale for values education [Electronic resource] // South African Journal of Education. – 2020. – №1. – P. 1-8. – URL: <https://dx.doi.org/10.15700/saje.v40ns1a1850>
3. Старовойтова, Е.Н. Концепции духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина России [Текст] // Система ценностей современного общества. – 2014. – №38. – С. 66-69.
4. Сластенин, В.А., Исаев, И.Ф., Шиянов, Е.Н. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений [Текст]. – Москва: Издательский центр «Академия», 2002. – 321 с.
5. Мырзахметов, М. Қазақ этнопедагогикасы [Мәтін]. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 265 б.
6. Сәрсенбаев, Т. Ұлттық тәрбиенің негіздері [Мәтін]. – Алматы: Паритет, 2016. – 198 б.
7. Құдиярова, Ж.М. Ұлттық құндылықтар және тәрбие [Мәтін]. – Алматы: Білім, 2015. – 147 б.
8. Нұрмұхамбетова, Қ. Қазақ ұлттық тәрбиесі: тарихы мен қазіргі жағдайы [Мәтін]. – Астана: Фолиант, 2017. – 201 б.
9. Шаханов, Т. Жас ұрпаққа ұлттық тәрбие беру жолдары [Мәтін]. – Алматы: Мектеп, 2013. – 185 б.
10. Жүсіп, Ж. Ұлттық рух және ұрпақ тәрбиесі [Мәтін]. – Алматы: Санат, 2008. – 212 б.

References

1. Bilim turaly Kazakstan Respublikasynyn Zany [Law of the Republic of Kazakhstan on Education] [Electronic resource]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319> [In Kazakh]
2. Elci, E., Uzunboyly, H. The development of a universal and cultural values scale for values education [Electronic resource] // South African Journal of Education. – 2020. – №1. – P. 1-8. – URL: <https://dx.doi.org/10.15700/saje.v40ns1a1850>.
3. Starovoitova, E.N. Konceptii duhovno-nravstvennogo razvitiya i vospitaniya lichnosti grazhdanina Rossii [Concepts of spiritual and moral development and education of the personality of a citizen of Russia] [Text] // Sistema cennostej sovremennogo obshchestva. – 2014. – №38. – P. 66-69 [in Russian].

4. **Slastenin, V.A., Isaev, I.F., Shiyanov, E.N.** Pedagogika: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij [Pedagogy: a teaching aid for students of higher pedagogical educational institutions] [Text]. – M.: Publishing center «Akademiya», 2002. – 321 p. [in Russian].
5. **Myrzakhmetov, M.** Kazak etnopedagogikasy [Kazakh ethnopedagogy] [Text]. – Almaty: Kazakh University, 2014. – 265 p. [in Kazakh].
6. **Sarsenbaev, T.** Ulttyq tarbienin negizderi [Basics of national education] [Text]. – Almaty: Rarity, 2016. – 198 p. [in Kazakh].
7. **Kudiyarova, Zh. M.** Ulttyq qundylwtar zhane tarbie [National values and education] [Text]. – Almaty: Education, 2015. – 147 p. [in Kazakh].
8. **Nurmukhambetova, K.** Qazaq ulttyq tarbiesi: tarihy men kazirgi zhagdajy [Kazakh national education: history and current situation] [Text]. – Astana: Foliant, 2017. – 201 p. [in Kazakh].
9. **Shakhanov, T.** Zhas urpaqqa ulttyk tarbie beru zhaldary [Ways of providing national education to the younger generation] [Text]. – Almaty: School, 2013. – 185 p. [in Kazakh].
10. **Zhusip, Zh.** Ulttyq ruh zhane urpaq tarbiesi [National spirit and Generation Education] [Text]. – Almaty: Sanat, 2008. – 212 p. [in Kazakh].

Я. Гокбулут¹, А.А. Тулеутемирова^{2*}

¹Токатский университет Газиосманпаша, Токат, Турция

²Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
Павлодар, Казахстан

Национальные ценности как средство нравственного воспитания младших школьников

Аннотация. В данной научной статье всесторонне рассматривается особое место и глубокое значение национальных ценностей в нравственном воспитании младших школьников. Глубоко раскрывается сущность национальных ценностей, широко анализируется их влияние на нравственное становление и духовный рост молодого поколения. Кроме того, будут изучены эффективные способы приобщения младших школьников к добродетели через привитие национальных ценностей. На конкретных примерах демонстрируется большая важность тесного взаимодействия семьи, школы и общественных организаций в этом процессе. В статье раскрывается богатое наследие национальной литературы, эстетическое влияние национального искусства, воспитательное значение национальных игр и огромная роль творческих работ в личностном развитии учащихся. Научно доказывается актуальность и важность воспитания в современном обществе духовно богатого, высоконравственного поколения, глубоко владеющего национальными ценностями. Показаны пути нравственного воспитания младших школьников через национальные ценности, значение совместной работы с семьей, школой и общественными организациями. Определяется роль национальной литературы, искусства, национальных игр и творческих работ в личностном развитии учащихся. Статья раскрывает важные аспекты воспитания детей хорошими гражданами на основе национальных ценностей.

Ключевые слова: национальные ценности, нравственное воспитание, начальный класс, методы обучения, воспитательные средства.

Y. Gokbulut¹, A.A. Tuleutemirova^{2*}¹ Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey² Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan**National values as a means of moral education
of younger school children**

Annotation. This scientific article comprehensively examines the special place and deep significance of national values in the moral education of younger schoolchildren. The essence of national values is deeply revealed, their influence on the moral formation and spiritual growth of the younger generation is widely analyzed. In addition, effective ways of introducing younger students to virtue through the inculcation of national values will be explored. Concrete examples demonstrate the great importance of close cooperation between family, school and public organizations in this process. The article reveals the rich heritage of national literature, the aesthetic influence of national art, the educational value of national games and the huge role of creative work in the personal development of students. The relevance and importance of educating a spiritually rich, highly moral generation with deep knowledge of national values in modern society is scientifically proven. The ways of moral education of younger schoolchildren through national values, the importance of working together with family, school and public organizations are shown. The role of national literature, art, national games and creative works in the personal development of students is determined. The article reveals important aspects of raising children as good citizens based on national values.

Keywords: national values, moral education, elementary school, teaching methods, educational tools.

Мақала тарихы:

Алынған күні: 19.03.2025

Қабылданды: 04.06.2025

Авторлар туралы мәлімет:

Ясин Гөкбүлут – философия докторы (PhD), профессор, Токат Газиосманпаша Университеті, Токат, Түркия. E-mail: yasin_gokbulut@gop.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8554-1102>

Түлеутемирова Алина Азаматовна – хат-хабар үшін автор, магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77711721040. E-mail: Alina_makhanova@mail.ru

Information about the authors:

Yasin Gokbulut – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey. E-mail: yasin_gokbulut@gop.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8554-1102>

Tuleutemirova Alina Azamatovna – the author is for correspondence, Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77711721040. E-mail: Alina_makhanova@mail.ru

Информация об авторах:

Ясин Гокбулут – доктор философии (PhD), профессор, Токатский университет Газиосманпаша, Токат, Турция. E-mail: yasın_gokbulut@gop.edu.tr; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8554-1102>

Түлеутемирова Алина Азаматовна – автор для корреспонденции, магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77711721040. E-mail: Alina_takhanova@mail.ru

*Мақаланы рәсімдеу үшін қойылатын талап
(үлгіні пайдаланыңыз):*

Редакциялық алқа журналдың ғылыми-педагогикалық бағыты бойынша бұрын жарияланбаған мақалаларды қабылдайды. Мақала электрондық форматта (doc, .docx) тек журналдың ресми сайтына жүктеу арқылы <https://vestnik.ppu.edu.kz/> ұсынылады.

Шрифт кеглі – 12 (кесте мәтініне – 10 рұқсат етіледі), шрифт – Times New Roman, түзету – мәтін ені бойынша, интервал – бір, абзац шегінісі – 1,25 см, өрістері: жоғарғы және төменгі – 2 см, сол және оң – 2 см.

Суреттер, кестелер, графиктер, диаграммалар және т.б. нөмірлері мен атауын көрсете отырып, тікелей мәтінде ұсынылады (мысалы, 1 – сурет (кесте) – суреттің атауы). Кестенің атауы кестенің жоғарғы жағында абзацтан, суреттің атауы суреттің төменгі жағында ортадан көрсетіледі. Суреттер, кестелер, графиктер мен диаграммалар саны мақаланың барлық көлемінің 20%-нан аспауы тиіс.

Мақаланың көлемі (атауын, авторлар туралы мәліметтерді, аннотацияны, кілтті сөздерді, библиографиялық тізімді есепке алмағанда) кемінде 3000 сөзді құрауы және 5000-нан аспауы тиіс.

Мақаланы жариялау құны 8600 тг, Әлкей Марғұлан атындағы ППУ қызметкерлеріне 4300 тг құрайды және төлем, мақала баспаға қабылданғаннан кейін төленеді. Шетелдік авторлар (ҚР авторларының) – тегін.

Мақала құрылымы:

Бірінші жол – ЭОЖ нөмірі, (әмбебап ондық жіктеу) түзету – сол жақ шетінен, шрифт – жартылай қалың.

Екінші жол – FTAMP нөмірі (ғылыми техникалық ақпараттың мемлекетаралық рубрикаторы), түзету – сол жақ шеті бойынша, шрифт – жартылай қалың.

Бір бос орын (пробел)

Мақаланың авторы(лары) – аты-жөні мен тегі көрсетіледі отырып, бірнеше автор болған кезде жұмыс орындары реттік нөмірлері бар тізім түрінде көрсетіледі (үстеме), қала, мемлекет. Бұдан әрі – жеке жолда автордың e-mail көрсетіледі: бірнеше автор болған жағдайда тек қана корреспондент автордың e-mail көрсетіледі. Корреспондент автор* белгісімен белгіленеді. Рәсімдеуді мақала үлгісінен қараңыз.

Бір бос орын (пробел)

Мақаланың атауы (тақырыбы) мақаланың мәні мен мазмұнын көрсетіп, оқырманның назарын аударуы және қысқа және мазмұнды болуы керек. Тақырыптың оңтайлы ұзындығы – 7–13 сөз. Мақаланың атауы мақала тілінде ұсынылуы керек. Мақаланың атауы жартылай қалың шрифтпен, бас әріптермен, түзету ортасында ұсынылады.

Бір бос орын (пробел)

Мақала тілінде 150–250 сөзден тұратын аннотация (басқа екі тілде әдебиеттер тізімінен кейін мақаланың соңында беріледі).

Аннотация құрылымы келесі МІНДЕТТІ тармақтарды қамтиды:

- Зерттеу тақырыбы туралы кіріспе сөз.
 - Ғылыми зерттеудің мақсаты, негізгі бағыттары мен идеялары.
 - Жұмыстың ғылыми және практикалық маңыздылығының қысқаша сипаттамасы.
 - Жүргізілген зерттеудің құндылығы (осы жұмыстың тиісті білім саласына қосқан үлесі).
- Кілтті сөздер/сөз тіркестері – мақала тілінде 5–7 сөз.

Аннотация мен кілтті сөздер жартылай қалың шрифтпен, кіші әріптермен, курсивпен ұсынылады. Аннотацияның мазмұны және кілтті сөздер қарапайым қаріппен, кіші әріптермен, курсивпен жазылады.

Бір бос орын (пробел)

Мақала мәтіні

Мақала мәтіні келесі бөліктерді қамтуы керек:

Кіріспе

Тақырыпты таңдауды негіздеу; тақырыптың немесе мәселенің өзектілігі. Осыдан бұрын болған тәжірибелерді сипаттау негізінде тақырыпты таңдауды негіздеуде проблемалық жағдайдың болуы (қандай да бір зерттеулердің болмауы, жаңа объектінің пайда болуы және т.б.) туралы хабарланады. Зерттеудің мақсаты мен міндеттерінің қысқаша сипаттамасы, осы жұмыстың нәтижесін басқа авторлар алған нәтижелерден, зерттеу тақырыбы мен объектісінен, таңдалған саладағы зерттеулердің жалпы тенденцияларын көрсете отырып, проблеманың даму дәрежесінен, зерттеу теориясында, әдіснамасында, практикасында немесе қорытындыларында бар қайшылықтардан, зерттеулердегі немесе ғылыми мектептердегі олқылықтардан, перспективалардан ажырататын зерттеу тақырыбын дамытатын ғылыми жаңалық ұсынылады. Тақырыптың өзектілігі осы объектіні зерттеуге деген жалпы қызығушылықпен анықталады, бірақ бар сұрақтарға толық жауаптардың болмауы тақырыптың теориялық немесе практикалық маңыздылығымен дәлелденеді.

Материалдар мен әдістер

Бөлімде зерттеудің жүйелілігі сипатталады және зерттеуде қолданылатын әдістерді таңдау негізделеді. Зерттеу материалына сипаттама беріледі.

Нәтижелерді алу үшін қолданылған әдістемені, зерттеуде қолданылатын нақты әдістерді сипаттау ұсынылады. Егер деректерді алудың стандартты емес, инновациялық әдістері қолданылса, бұл бөлімді әсіресе мұқият сипаттау керек.

Нәтиже және талқылау

Негізгі бөлімде деректерді талдау, жалпылау және түсіндіру арқылы жұмыс гипотезасын (гипотезаларын) дәлелдеу қажет. Көлемі бойынша бұл бөлім мақалада орталық орын алады. Жүргізілген зерттеудің негізгі нәтижелерінің дәлелді баяндамасы, алынған нәтижелердің күтілетін нәтижелерге сәйкестігін сипаттау, зерттеудің қойылған мақсатына қол жеткізудің дәлелі ұсынылады. Алынған нәтижелердің ғылым мен практикада қолданылуының дәлелі келтіріледі. Бөлім нақты авторлық аналитикалық, жүйеленген материалдан тұрады. Қажет болған жағдайда сипаттамасы бар кестелермен, графиктермен, суреттермен қамтамасыз етіледі.

Қорытынды

Бөлімде алынған нәтижелерді жүйелеу көрсетіледі. Зерттеу нәтижелерінің қысқаша тұжырымдамасы, олардың маңыздылығын негіздеу беріледі. Нәтижелердің ғылыми жаңалығы сипатталады, оларды қолданудың мүмкін салалары, практикалық және ғылыми маңыздылығы көрсетіледі. Бөлімге қарастырылған мәселелердің даму болжамын енгізу, зерттеудің негізгі мәселесін одан әрі дамыту перспективаларын ұсыну қажет.

Қаржыландыру туралы ақпарат (бар болса).

Бір бос орын (пробел)

Мақала авторларының қосқан үлестері

Бір бос орын (пробел)

Пайдаланылатын әдебиеттер тізімі

Мақалада қолданылуына қарай [тік жақша арқылы] сілтемелер жасалады, әдебиеттердің саны 10-нан кем және 20-дан аспайтын атауынан тұрады. Сондай-ақ автордың өтініші бойынша

зерттелетін мәселе бойынша қосымша ақпарат алу үшін ұсынылатын 10-нан артық емес дереккөздер қосылуы мүмкін.

Дереккөздердің сипаттамасы MEMC 7.1-2003 сәйкес жүзеге асырылады.

Әдебиеттер тізімі екі нұсқада ұсынылуы керек: біріншісі – түпнұсқада, екіншісі – романизацияланған (транслитерация <http://www.translit.ru>). Ағылшын тіліндегі мақалалар ерекшелік болып табылады, оларда әдебиеттерді ағылшын тілінде беруге рұқсат етіледі, алайда басылыс тілді көрсету керек.

Романизацияланған әдебиеттер тізімі келесідей болуы керек: автор (лар), транслитерацияланған нұсқадағы тақырып [мақала атауын жақшадағы ағылшын тіліне аудару], ағылшын тіліндегі белгілері бар.

Транслитерация мысалы:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

Ағылшын тіліндегі мақаланың әдебиетін рәсімдеу мысалы:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. The concept of «Self» as a subject of study in psychology [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

Әдебиеттер тізімі мақалада қолданылу реті бойынша ұсынылады.

Бұл бөлімде ескеру қажет:

- ғылымның осы саласында қолданылатын негізгі ғылыми жарияланымдар, зерттеудің озық әдістері келтіріледі;

- 2 дереккөзден артық емес;

- соңғы 20 жылдағы әдебиет көздерін пайдалану қажет;

- библиографиялық тізімде зерттеушілер мақаланың тақырыбы бойынша жариялаған іргелі және өзекті еңбектер болуы керек;

- мәтінде келтірілген жұмыстарға сілтемелер [төртбұрышты жақшада] берілген;

Бір бос орын (пробел)

Мақала тілінен басқа екі тілдегі тақырып, авторлар, андатпа және кілт сөздер

Reference-тен кейін мақала тілінен басқа екі тілде (қазақ / орыс / ағылшын) орналастырылады.

Бір бос орын (пробел)

Авторлар туралы мәліметтер 3 тілде беріледі, қамтиды:

Тегі Аты Әкесінің аты (толық), ғылыми дәрежесі, атағы, лауазымы, ұйымы, мекен-жайы, мемлекет. e-mail телефон (хат-хабар автор үшін), ORCID: (болған жағдайда)

Мысалы:

Матаев Берік Айтбайұлы - философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Ахметова Динара Салкеновна – хат-хабар үшін автор, магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5109>

*Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д.С. Ахметова¹*

*¹ Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан*

*² Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария
matayevba@pspu.kz*

COVID-19 КЕЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДЕ «МЕН» ТҰЖЫРЫМДАМАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация. Дистанционды оқыту жағдайында «Педагогика және психология» мамандығы бойынша бакалавриат студенттерін кәсіби даярлаудың заманауи психологиялық-педагогикалық зерттеулері «Мен» тұжырымдамасы саласындағы зерттеулердің өзектілігін арттырады. ...

Кілтті сөздер: «Мен» тұжырымдамасы, кәсіби дайындық, студент, тұлға, болашақ маман.

Кіріспе

Self-realization of a future specialist is impossible without creating your own life and professional strategy. Therefore, it is necessary to develop the skills of self-realization and management of individual actions, as society puts forward new requirements for a person – a modern professional, as an active, creative thinker, able to transform his moral potential in changing conditions.

Материалдар мен әдістер

Many researchers describe two types of «Self» – real and ideal, and already a certain type of the «Self» concept can be attributed to the student professional «Self» concept. The concept of the real «Self» corresponds to the idea of «who I am», and the «ideal» – «what I want to be». In many cases, the real and ideal «Self» concept is different, which can lead to both negative consequences (intrapersonal conflict) and positive ones.

Нәтиже және талқылау

The ascertaining experiment was carried out on paper in the period from January to April 2020. The participants of the experiment were provided with forms in Kazakh/Russian. All respondents were familiarized with the purpose and objectives of the experiment and warned about the publication of the research results in a generalized analysis of the dissertation work, scientific journals, conferences, etc.

Қорытынды

To identify shifts in the above-mentioned criteria for the formation of the «Self» concept of students after the formative experiment, a control experiment will be conducted using the following methods: The methodology «Studying the motives of students' educational activities» by A.A. Rean, the Methodology «Unfinished sentences», the Methodology of M. Kuhn, T. McPartland «Who am I?», the author's questionnaire, essay, «I am the past, I am the present, I am the future» and A.S. Budassi «Self-assessment of personality» on digital media or through the use of various WEB programs. The estimation of the significance of the shifts was studied using the nonparametric Wilcoxon T-test and the sign criterion. Statistical data processing was carried out using the SPSS Statistics 21 program.

Мақала авторларының қосқан үлестері:

Б.А. Матаев – зерттеу жұмысының жалпы ғылыми тұжырымдамасын қалыптастырды, кәсіби өзін-өзі бағалау ұғымының теориялық негізін халықаралық тәжірибе тұрғысынан талдап, шетелдік әдебиеттерге шолу жасады. Сонымен қатар, зерттеудің әдіснамалық негіздерін таңдауға және алынған нәтижелерді салыстырмалы тұрғыда талдауға жетекшілік етті.

К.К. Шалгынбаева – әдебиет көздерін жүйелеп, кәсіби өзін-өзі бағалау мәселесіне қатысты отандық және шетелдік зерттеулерге аналитикалық шолу жасады. Алынған нәтижелерді талдап, олардың білім беру жүйесіндегі практикалық маңызын сипаттады. Автор сондай-ақ мақаланың қазақ тіліндегі ғылыми стилін жетілдіруге және терминологиялық нақтылыққа назар аударды.

З.К. Кульшарипова – зерттеу дизайнын әзірледі, эмпирикалық деректерді жинақтап, психологиялық диагностикалық әдістемелерді таңдады. Студенттермен жүргізілген сауалнама мен психологиялық талдаудың нәтижелерін өңдеп, статистикалық қорытынды жасады. Сонымен қатар, мақаланың құрылымын үйлестіріп, мазмұндық бөлігін жүйелеуге белсенді атсалысты.

Барлық авторлар зерттеу нәтижелерін талқылауға, қорытынды тұжырымдарды қалыптастыруға және мақаланы баспаға дайындауға бірлесіп қатысқан.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. **Матаев, Б.А.** Кәсіби даярлау жағдайында студенттердің «Мен» концепциясын қалыптастырудың ғылыми негіздері: 6D010300: док. PhD ... дис. [Мәтін] – Нұр-Сұлтан, 2022. – 176 б.

2. **Матаев, Б.А., Тулекова, Г.М.** «Мен» концепция психологиядағы зерттеу пәні ретінде [Мәтін] // С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің ғылыми журналы. – 2019. – №4. – Б. 264-275.

3. **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4. **Бодалев, А.А. Столин, В.В. Аванесов, В.С.** Общая психодиагностика. [Текст] – СПб.: Речь, 2006. – 440 с.

5. **Сидоров, К.Р.** Методика Дембо-Рубинштейн и её модификация [Текст] // Вестник Удмуртского университета. – 2013. – №1. – С. 40-43.

References

1 **Matayev, B.A.** Kasibi dayarlau zhagdaiynda studentterdin «Men» koncepciyasyn kalyptastyrudyn gylymi negizderi: dissertaciya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya [Scientific foundations of the formation of the concept of «Self» of students in the conditions of professional training: 6D010300: Doc. PhD ... dis.] [Text] – Nur-Sultan, 2022. – 176 p.

2 **Matayev, B.A., Tulekova, G.M.** «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

3 **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4 **Bodalev, A.A., Stolin, V.V., Avanesov, V.S.** Obshchaya psihodiagnostika [General psychodiagnostics] [Text] – SPb.: Rech, 2006. – 440 p.

5 **Sidorov, K.R.** Metodika Dembo-Rubinshtejn i eyo modifikaciya [Dembo-Rubinstein technique and its modification] [Text] // Bulletin of the Udmurt University. – 2013. – №1. – P. 40-43.

Б.А. Матаев^{*1}, Ю. Дончева², Д. Ахметова¹

¹ Павлодарский педагогический университет
имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан

² Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария

**Особенности формирования «Я» концепции
у студентов во время covid-19**

Аннотация. Современные психолого-педагогические исследования профессиональной подготовки студентов бакалавриата по специальности «Педагогика и психология» в условиях дистанционного обучения повышают актуальность исследований в области «Я» концепции. ...

Ключевые слова: «Я» концепция, профессиональная подготовка, студент, личность, будущий специалист.

B. Matayev^{*1}, J. Doncheva², D. Akhmetova¹

¹ Pavlodar Pedagogical University
named after Alkei Margulan, Pavlodar, Kazakhstan

² Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria

**Features of the formation of the «Self»
concept of students during the Covid-19**

Annotation. Modern psychological and pedagogical studies of professional training of undergraduate students in the specialty «Pedagogy and Psychology» in online learning conditions increase the relevance of research in the field of the «Self» concept. ...

Keywords: «Self» concept, professional training, student, personality, future specialist.

Авторлар туралы мәлемет:

Матаев Берік Айтбайұлы – хат-хабар үшін автор, философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – философия докторы (PhD), профессор, Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Information about the authors:

Matayev Berik – the author is for correspondence, Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Doncheva Juliya – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Akhmetova Dinara – Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Информация об авторах:

Матаев Берик Айтбаевич – автор для корреспонденции, доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – доктор философии (PhD), профессор, Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

*Требование для оформления статьи
(используйте шаблон):*

Редакционная коллегия принимает ранее не опубликованные статьи по научно-педагогическому направлению журнала. Статья представляется в электронном формате (.doc, .docx,) **ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО** путем загрузки материала на официальный сайт журнала <https://pedvestnik.ppu.edu.kz/>

Кегль шрифта – 12 (в таблицах допускается – 10), шрифт – Times New Roman, выравнивание – по ширине текста, интервал – одинарный, абзацный отступ – 1,25 см, поля: верхнее и нижнее – 2 см, левое и правое – 2 см.

Рисунки, таблицы, графики, диаграммы и др. представляются непосредственно в тексте с указанием нумерации и заглавия (Например, Рисунок (Таблица) 1 – Название рисунка). Название таблицы указывается сверху таблицы с абзаца, название рисунка указывается снизу рисунка по центру. Количество рисунков, таблиц, графиков и диаграмм не должно превышать 20% от всего объема статьи.

Объем статьи (без учета названия, сведений об авторах, аннотации, ключевых слов, библиографического списка) должен составлять от 3000 слов до 5000 слов.

Оплата за публикацию статьи составляет 8600 тенге, для сотрудников ППУ им. Э. Марғұлан 4300 тенге и вносится после одобрения материала научным редактором. Зарубежные авторы без соавторства с отечественными учеными публикуются бесплатно.

Структура статьи:

Первая строка – номер УДК, (универсальная десятичная классификация) выравнивание – по левому краю, шрифт – полужирный.

Вторая строка – номер МРНТИ (Межгосударственный рубрикатор научной технической информации), выравнивание – по левому краю, шрифт – полужирный.

Один пробел

Автор(ы) статьи – с указанием инициалов и фамилии, при наличии нескольких авторов места работы указываются в виде списка с порядковыми номерами (надстрочный), город, страна. Далее – на отдельной строке указывается e-mail автора: при наличии нескольких авторов указывается e-mail только корреспондирующего автора. Корреспондирующий автор обозначается значком*. Оформление смотрите в образце статьи.

Один пробел

Название статьи (Заголовок) – лаконичное и информативное, отражающее содержание статьи, дающее возможность определить направление изучаемой проблемы. Оптимальная длина заголовка: 7–13 слов. Используется полужирный шрифт, буквы прописные, выравнивание – по центру. Название пишется на языке статьи. Название статьи представляется полужирным шрифтом, ПРОПИСНЫМИ буквами, выравнивание – по центру.

Один пробел

Аннотация – объем 150–250 слов, составляется на языке статьи (на двух других языках предоставляется в конце статьи после списка литературы).

Структура аннотации включает в себя следующие **ОБЯЗАТЕЛЬНЫЕ** пункты:

- Вступительное слово о теме исследования.
- Цель, основные направления и идеи научного исследования.
- Краткое описание научной и практической значимости работы.
- Ценность проведенного исследования (вклад, внесенный проведенным исследованием в соответствующую научную область).

Ключевые слова/словосочетания – количеством 5–7 на языке статьи.

Для заголовков «Аннотация» и «ключевые слова» используется полужирный шрифт, буквы строчные, курсив. Для текста аннотации и для ключевых слов используются простой шрифт, строчные буквы и курсив. Выравнивание – по ширине.

Один пробел

Текст статьи

Текст статьи должен включать следующие части:

Введение

Во введении раскрывается актуальность выбранной проблемы исследования, необходимость поиска путей ее решения, степень разработанности. Наряду с этим определяется степень важности ее решения в данный момент, способность результатов работы быть применимыми для решения значимых научно-практических задач. Представляется краткое описание цели и задач исследования, научная новизна, которая отличает результат данной работы от результатов, полученных другими авторами, предмет и объект исследования, степень разработанности проблемы с указанием общих тенденций исследований в выбранной сфере, имеющиеся конфликты в теории, методологии, практике или выводах исследований, пробелы в исследованиях или научных школах, перспективы развития темы исследования. При этом необходимо кратко описать наиболее авторитетные исследования казахстанских ученых, исследователей ближнего и дальнего зарубежья по рассматриваемой теме с указанием обязательных ссылок, отразить исходные гипотезы.

Материалы и методы

В разделе описывается последовательность выполнения исследования и обосновывается выбор методов, применённых в исследовании. Дается описание материала исследования.

Рекомендуется описать методологию, которая применялась для получения результатов, конкретные методы, применимые в исследовании. Если применены нестандартные, инновационные методы получения данных, данный раздел необходимо описать особенно тщательно.

Результаты и обсуждение

Основной раздел, в котором при помощи анализа, обобщения и разъяснения данных необходимо доказать рабочую гипотезу (гипотезы). По объему данный раздел занимает центральное место в статье. Представляется аргументированное изложение основных результатов проведенного исследования, описание соответствия полученных результатов ожидаемым, доказательство достижения поставленной цели исследования. Приводятся доказательства применимости полученных результатов в науке и практике. Раздел состоит из собственно авторского аналитического, систематизированного материала. При необходимости сопровождается таблицами, графиками, рисунками с последующим описанием.

Заключение

В разделе представлена систематизация полученных результатов. Дается краткая формулировка результатов исследования, обоснование их значимости. Описывается научная новизна результатов, указываются возможные сферы их применения, практическая и научная значимость. В раздел необходимо включить прогноз развития рассмотренных вопросов, представить перспективы дальнейшей разработки основной проблемы исследования.

Информация о финансировании (при наличии).

Один пробел

Вклад авторов

Один пробел

Список используемой литературы

Состоит из 10–20 наименований литературы, на которую делались ссылки по мере употребления в статье.

Также по желанию автора можно включить не более 10 источников, рекомендуемых для получения дополнительных сведений по исследуемой проблеме.

Описание источников осуществляется в соответствии с ГОСТ 7.1-2003

Список литературы необходимо представить в двух вариантах: первый – в оригинале, второй – романизированным алфавитом (транслитерация <http://www.translit.ru>). Исключением являются статьи на английском языке, в них допускается предоставление литературы на английском языке с указанием языка публикации.

Романизированный список литературы должен выглядеть в следующем виде: автор(-ы), название в транслитерированном варианте [перевод названия статьи на английский язык в квадратных скобках], выходные данные с обозначениями на английском языке.

Пример транслитерации:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

Пример оформления литературы статьи на английском языке:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. The concept of «Self» as a subject of study in psychology [Text] // Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

Список литературы представляется по мере использования в статье.

В данном разделе необходимо учесть, что:

- цитируются основные научные публикации, передовые методы исследования, которые применяются в данной области науки;

- допускается самоцитирование не более 2 источников;
- допускается использование источников, опубликованных за последние 20 лет;
- библиографический список должен содержать фундаментальные и наиболее актуальные труды, опубликованные исследователями по теме статьи;

- ссылки на цитируемые работы в тексте даются в [квадратных скобках];

Один пробел

Название, авторы, аннотация и ключевые слова на двух языках, отличных от языка статьи

Размещается после *Reference* на двух языках, отличных от языка статьи (казахском / русском / английском).

Один пробел

Сведение об авторах на трех языках, включают в себя:

Фамилия Имя Отчество (полностью), ученая степень, звание, должность, организация, адрес, страна. e-mail, телефон (только для автора корреспондента), ORCID: (при наличии)

Например:

Матаев Берик Айтбаевич – доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Ахметова Динара Салкеновна – автор для корреспонденции, магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан. Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5109>

*Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д.С. Ахметова¹*

*¹ Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
Павлодар, Казахстан*

*² Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария
matayevba@pspu.kz*

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ «Я» КОНЦЕПЦИИ У СТУДЕНТОВ ВО ВРЕМЯ COVID-19

***Аннотация.** Современные психолого-педагогические исследования профессиональной подготовки студентов бакалавриата по специальности «Педагогика и психология» в условиях дистанционного обучения повышают актуальность исследований в области «Я» концепции. ...*

***Ключевые слова:** «Я» концепция, профессиональная подготовка, студент, личность, будущий специалист.*

Введение

Self-realization of a future specialist is impossible without creating your own life and professional strategy. Therefore, it is necessary to develop the skills of self-realization and management of individual actions, as society puts forward new requirements for a person – a modern professional, as an active, creative thinker, able to transform his moral potential in changing conditions.

Материалы и методы

Many researchers describe two types of «Self» – real and ideal, and already a certain type of the «Self» concept can be attributed to the student professional «Self» concept. The concept of the real «Self» corresponds to the idea of «who I am», and the «ideal» – «what I want to be». In many cases, the real and ideal «Self» concept is different, which can lead to both negative consequences (intrapersonal conflict) and positive ones.

Результаты и обсуждение

The ascertaining experiment was carried out on paper in the period from January to April 2020. The participants of the experiment were provided with forms in Kazakh/Russian. All respondents were familiarized with the purpose and objectives of the experiment and warned about the publication of the research results in a generalized analysis of the dissertation work, scientific journals, conferences, etc.

Заключение

To identify shifts in the above-mentioned criteria for the formation of the «Self» concept of students after the formative experiment, a control experiment will be conducted using the following methods: The methodology «Studying the motives of students' educational activities» by A.A. Rean, the Methodology «Unfinished sentences», the Methodology of M. Kuhn, T. McPartland «Who am I?», the author's questionnaire, essay, «I am the past, I am the present, I am the future» and A.S. Budassi «Self-assessment of personality» on digital media or through the use of various WEB programs. The estimation of the significance of the shifts was studied using the nonparametric Wilcoxon T-test and the sign criterion. Statistical data processing was carried out using the SPSS Statistics 21 program.

Вклад авторов:

Б.А. Матаев - сформировал общенаучную концепцию исследовательской работы, проанализировал теоретическую основу понятия профессиональной самооценки с точки зрения международного опыта и дал обзор зарубежной литературы. Кроме того, руководил подбором методологических основ исследования и сравнительным анализом полученных результатов.

К.К. Шалгынбаева - систематизировала литературные источники и провела аналитический обзор отечественных и зарубежных исследований, касающихся проблемы профессиональной самооценки. Проанализировав полученные результаты, охарактеризовал их практическое значение в системе образования. Автор также обратил внимание на совершенствование научного стиля статьи на казахском языке и терминологическую точность.

З.К. Кульшарипова - разработала дизайн исследования, обобщила эмпирические данные и выбрала методики психологической диагностики. Обработал результаты анкетирования и психологического анализа студентов и сделал статистические выводы. Кроме того, активно участвовал в согласовании структуры и систематизации содержательной части статьи.

Все авторы совместно участвовали в обсуждении результатов исследования, формировании заключительных выводов и подготовке статьи к изданию.

Список использованной литературы

1 **Матаев, Б.А.** Кәсіби даярлау жағдайында студенттердің «Мен» концепциясын қалыптастырудың ғылыми негіздері: 6D010300: док. PhD ... дис. [Мәтін] – Нұр-Сұлтан, 2022. – 176 б.

2 **Матаев, Б.А., Тулекова, Г.М.** «Мен» концепция психологиядағы зерттеу пәні ретінде [Мәтін] // С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің ғылыми журналы. – 2019. – №4. – Б. 264-275.

3 **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4 Бодалев, А.А. Столин, В.В. Аванесов, В.С. Общая психодиагностика. [Текст] – СПб.: Речь, 2006. – 440 с.

5 Сидоров, К.Р. Методика Дембо-Рубинштейн и её модификация [Текст] // Вестник Удмуртского университета. – 2013. – №1. – С. 40-43.

References

1 Matayev, B.A. Kasibi dayarlaw zhagdaynda studentterdin «Men» koncepciyasyn kalypstarydyn gylymi negizderi: dissertaciya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya [Scientific foundations of the formation of the concept of «Self» of students in the conditions of professional training: 6D010300: Doc. PhD ... dis.] [Text] – Nur-Sultan, 2022. – 176 p.

2 Matayev, B.A., Tulekova, G.M. «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

3 Staines, J.W. The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4 Bodalev, A.A., Stolin, V.V., Avanesov, V.S. Obshchaya psihodiagnostika [General psychodiagnostics] [Text] – SPb.: Rech, 2006. – 440 p.

5 Sidorov, K.R. Metodika Dembo-Rubinshtejn i eyo modifikaciya [Dembo-Rubinstein technique and its modification] [Text] // Bulletin of the Udmurt University. – 2013. – №1. – P. 40-43.

Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д. Ахметова¹

¹ Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан

² Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария

**Covid-19 кезінде студенттерде «Мен»
тұжырымдамасын қалыптастыру ерекшеліктері**

Аннотация. Дистанционды оқыту жағдайында «Педагогика және психология» мамандығы бойынша бакалавриат студенттерін кәсіби даярлаудың заманауи психологиялық-педагогикалық зерттеулері «Мен» тұжырымдамасы саласындағы зерттеулердің өзектілігін арттырады. ...

Кілтті сөздер. «Мен» тұжырымдамасы, кәсіби дайындық, студент, тұлға, болашақ маман.

B. Matayev*¹, J. Doncheva², D. Akhmetova¹

¹ Pavlodar Pedagogical University
named after Alkei Margulan, Pavlodar, Kazakhstan

² Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria

**Features of the formation of the «Self»
concept of students during the Covid-19**

Annotation. Modern psychological and pedagogical studies of professional training of undergraduate students in the specialty «Pedagogy and Psychology» in online learning conditions increase the relevance of research in the field of the «Self» concept. ...

Keywords: «Self» concept, professional training, student, personality, future specialist.

Информация об авторах:

Матаев Берик Айтбаевич – автор для корреспонденции, доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – доктор философии (PhD), профессор, Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Авторлар туралы мәлімет:

Матаев Берік Айтбайұлы – хат-хабар үшін автор, философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – философия докторы (PhD), профессор, Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Information about the authors:

Matayev Berik – the author is for correspondence, Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Doncheva Juliya – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Akhmetova Dinara – Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

*Requirement for to format the article
(Use a template):*

The Editorial Board accepts previously unpublished articles in the scientific-pedagogical direction of the journal. Articles are submitted in electronic format (.doc, .docx,) ONLY by uploading them via the journal website <https://pedvestnik.ppu.edu.kz/>

The font size is 12 (the text of the tables may be 10), the font is Times New Roman, alignment – to the text width, single spacing, paragraph indent – 1.25 cm, margins: upper and lower – 2 cm, left and right – 2 cm.

Figures, tables, graphs, diagrams, etc. should be presented directly in the text, indicating the numbering and title (e.g., Figure (Table) 1 – Figure name). The name of the table is indicated at the top of the table, the name of the figure is indicated at the bottom of the figure. The number of figures, tables, graphs and diagrams should not exceed 20% of the total volume of the article.

The volume of the article (not including the title, information about the authors, abstract, keywords, bibliography list) should be at least 3000 words and should not exceed 5000.

The fee for the publication of the article is 8600, for employees of the A. Margulan PPU 4300 tng. and is paid by the author after approval by the scientific editor. Foreign authors, if they are published free of charge without co-authorship with domestic scientists.

Structure of the article:

First line – UDC number, (Universal Decimal Classification) alignment – on the left edge, font – bold.

Second line – IRSTI number (Interstate Rubricator of Scientific and Technical Information), left-alignment, bold font.

Single gap

The author(s) of the article – with initials and surname, if there are several authors, the places of work should be indicated as a list with ordinal numbers (superscript) in the sequence corresponding to the list of authors, city, country. Further, on a separate line indicate the author's e-mail: if there are several authors, only the e-mail of the corresponding author is indicated. The corresponding author is marked by *. For the design, see the sample article.

Single gap

The title of the article (Title) should reflect the essence and content of the article and catch the reader's attention. The title should be local and informative. The optimal length of the title is 7-13 words. The title should be presented in the language of the article. The title should be written in bold letters, in capital letters, centred and aligned.

Single gap

An abstract of 150-250 words in the language of the article (in the other two languages, it is provided at the end of the article after the list of references).

The structure of the abstract includes the following MUST paragraphs:

- Introduction about the topic of the research.
- Purpose, main directions and ideas of scientific research.
- Brief description of the scientific and practical importance of the work.
- The value of the research undertaken (the contribution made by the work to the relevant field of knowledge).

Keywords/phrases – number of 5–7 in the language of the article.

The annotation and keywords are presented in bold, lower case letters, italics. The very content of the annotation and the keywords themselves are in simple font, lowercase letters, italics.

Single gap

Article text

The text of the article should include the following parts:

Introduction (rationale for the choice of topic; relevance of the topic or problem. In the rationale for the choice of topic, based on the description of the experience of predecessors, a problem situation is reported (lack of any research, emergence of a new object, etc.). The relevance of the topic is determined by the general interest in the study of the given object, but the lack of exhaustive answers to the available questions, it is proved by the theoretical or practical significance of the topic).

Materials and methods (should consist of a description of the materials and progress of the work, as well as a full description of the methods used. The characterisation or description of the research material includes its presentation in qualitative and quantitative terms. The characterisation of the material is one factor that determines the validity of the conclusions and research methods. It should also cover the fundamental and new works on the topic researched by domestic and foreign scientists (at least 10 works), analysis of these works in terms of their scientific contribution, as well as gaps in research, which you complete in your article).

Results and discussion (provide an analysis and discussion of your research findings. Conclusions are given on the results of the study, and the main point is made. This is one of the most important sections of your paper. It should include an analysis of your work and a discussion of your findings in comparison with previous work, analyses and conclusions.)

Conclusion (summarising and summarising the work at this stage; confirming the truth of the assertion made by the author and the author's conclusion on the change in scientific knowledge in the light of the results obtained. The conclusions should not be abstract, they should be used to summarise the results of the research in a particular scientific field, with a description of suggestions or possibilities for further work).

Funding information (if available).

Single space

Contribution of the authors.

Single space

References

consists of 10–20 titles of literature to which references were made as they were used in the article. Also, at the request of the author not more than 10 recommended sources for additional information on the problem under study.

The description of the sources is made in accordance with State Standard 7.1-2003.

The list of references should be presented in two versions: the first – in the original, the second – in romanized alphabet (transliteration <http://www.translit.ru>). The exception is articles in English, where it is allowed to provide literature in English with an indication of the language of publication.

The Romanized list of references should look as follows: author(s), title in transliterated variant [translation of the title of the article into English in square brackets], the output data with designations in English.

Example of transliteration:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

An example of the design of the literature of an article in English:

Matayev, B.A., Tulekova, G.M. The concept of «Self» as a subject of study in psychology [Text]
// Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275. [In Kazakh]

The list of references is presented as the article is used.

This section should take into account:

- main scientific publications, advanced research methods that are applied in the given field of science are cited;
- self-citations not more than 2 sources;
- it is necessary to use sources of literature for the last 20 years;
- the bibliography list should contain fundamental and most relevant works published by researchers on the topic of the article;
- the references to the cited papers in the text should be given in [square brackets];

Single space

Title, authors, abstract and keywords in two languages other than the language of the article is placed after *Reference* in two languages other than the language of the article (Kazakh / Russian / English).

One space

Information about the authors include

Full name, academic degree, title, position, organization, address, country. E-mail, phone (only for the correspondent's author), ORCID: (if available)

For example:

Matayev Berik - Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Akhmetova Dinara - the author is for correspondence, Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5109>

B. Matayev ^{*1}, J. Doncheva ², D. Akhmetova ¹

*¹Pavlodar Pedagogical University named after Alkei Margulan,
Pavlodar, Kazakhstan*

*²Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria
matayevba@pspu.kz*

FEATURES OF THE FORMATION OF THE «SELF» CONCEPT OF STUDENTS DURING THE COVID-19

Annotation. *Modern psychological and pedagogical studies of professional training of undergraduate students in the specialty «Pedagogy and Psychology» in online learning conditions increase the relevance of research in the field of the «Self» concept. ...*

Keywords: *«Self» concept, professional training, student, personality, future specialist.*

Introduction

Self-realization of a future specialist is impossible without creating your own life and professional strategy. Therefore, it is necessary to develop the skills of self-realization and management of individual actions, as society puts forward new requirements for a person – a modern professional, as an active, creative thinker, able to transform his moral potential in changing conditions.

Materials and methods

Many researchers (Baumeister et al., 1989; Burns, 1979; Rogers, et al., 1957) describe two types of «Self» – real and ideal, and already a certain type of the «Self» concept can be attributed to the student professional «Self» concept. The concept of the real «Self» corresponds to the idea of «who I am», and the «ideal» – «what I want to be». In many cases, the real and ideal «Self» concept is different, which can lead to both negative consequences (intrapersonal conflict) and positive ones.

Results and discussion

The ascertaining experiment was carried out on paper in the period from January to April 2020. The participants of the experiment were provided with forms in Kazakh/Russian. All respondents were familiarized with the purpose and objectives of the experiment and warned about the publication of the research results in a generalized analysis of the dissertation work, scientific journals, conferences, etc.

Conclusion

To identify shifts in the above-mentioned criteria for the formation of the «Self» concept of students after the formative experiment, a control experiment will be conducted

using the following methods: The methodology «Studying the motives of students' educational activities» by A.A. Rean, the Methodology «Unfinished sentences», the Methodology of M. Kuhn, T. McPartland «Who am I?», the author's questionnaire, essay, «I am the past, I am the present, I am the future» and A.S. Budassi «Self-assessment of personality» on digital media or through the use of various WEB programs. The estimation of the significance of the shifts was studied using the nonparametric Wilcoxon T-test and the sign criterion. Statistical data processing was carried out using the SPSS Statistics 21 program.

Contribution of the authors:

B. Matayev – was responsible for the theoretical foundation of the study. She conducted a comprehensive review of the existing literature on emotional intelligence and its relevance to scientific and professional competencies. She contributed to the development of the research framework, defining key constructs, hypotheses, and conceptual models, and helped formulate the methodological strategy for the study.

K. Shalgynbayeva – coordinated the empirical research phase, organized and conducted the pedagogical experiment, and ensured ethical compliance during data collection. He managed collaboration with participating universities, oversaw data gathering (questionnaires, interviews), and contributed significantly to the structuring and writing of the manuscript, integrating theoretical and empirical findings.

Z. Kulsharipova – conducted the data processing and statistical analysis, applying regression analysis and interpreting the findings. She was responsible for visualizing the results and drawing practical conclusions. Akhmetova also developed and tested training modules and interactive tasks to foster emotional intelligence, and provided the final recommendations for educational practices based on the research outcomes.

References

1 **Matayev, B.A.** Kasibi dayarlau zhagdaynda studentterdin «Men» koncepciyasyn kalypstastyrudyn gylymi negizderi: dissertatsiya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya [Scientific foundations of the formation of the concept of «Self» of students in the conditions of professional training: 6D010300: Doc. PhD ... dis.] [Text] – Nur-Sultan, 2022. – 176 p.

2 **Matayev, B.A., Tulekova, G.M.** «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

3 **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.

4 **Bodalev, A.A., Stolin, V.V., Avanesov, V.S.** Obshchaya psihodiagnostika [General psychodiagnostics] [Text] – SPb.: Rech, 2006. – 440 p.

5 **Sidorov, K.R.** Metodika Dembo-Rubinshtejn i eyo modifikatsiya [Dembo-Rubinstein technique and its modification] [Text] // Bulletin of the Udmurt University. – 2013. – №1. – P. 40-43.

Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д. Ахметова¹

¹ Өлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан

² Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария

**Covid-19 кезінде студенттерде «Мен»
тұжырымдамасын қалыптастыру ерекшеліктері**

Аннотация. Дистанционды оқыту жағдайында «Педагогика және психология» мамандығы бойынша бакалавриат студенттерін кәсіби даярлаудың заманауи психологиялық-педагогикалық зерттеулері «Мен» тұжырымдамасы саласындағы зерттеулердің өзектілігін арттырады. ...

Кілтті сөздер. «Мен» тұжырымдамасы, кәсіби дайындық, студент, тұлға, болашақ маман.

Б.А. Матаев*¹, Ю. Дончева², Д. Ахметова¹

¹ Павлодарский педагогический университет
имени Өлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан

² Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария

**Особенности формирования «Я»-концепции
у студентов во время covid-19**

Аннотация. Современные психолого-педагогические исследования профессиональной подготовки студентов бакалавриата по специальности «Педагогика и психология» в условиях дистанционного-обучения повышают актуальность исследований в области «Я» концепции. ...

Ключевые слова: «Я»-концепция, профессиональная подготовка, студент, личность, будущий специалист.

Information about the authors:

Matayev Berik – the author is for correspondence, Philosophy Doctor (PhD), Associate Professor of the Higher School of Pedagogy, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Doncheva Juliya – Philosophy Doctor (PhD), Professor, Angel Kanchev university of Ruse, Ruse, Bulgaria. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Akhmetova Dinara – Master's student, Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan, Pavlodar, Kazakhstan. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Авторлар туралы мәлімет:

Матаев Берік Айтбайұлы – хат-хабар үшін автор, философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің қаумдастырылған профессоры, Өлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

Дончева Юлия – философия докторы (PhD), профессор, Ангел Кънчев Русе университеті, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Информация об авторах:

Матаев Берик Айтбаевич – автор для корреспонденции, доктор философии (PhD), ассоциированный профессор высшей школы педагогики, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. Tel. +77773179995. E-mail: matayevba@pspu.kz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0610-5108>

Дончева Юлия – доктор философии (PhD), профессор, Русенский университет Ангел Кънчев, Русе, Болгария. E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3148-3220>

Ахметова Динара Салкеновна – магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, Павлодар, Казахстан. E-mail: dinaraakhmetova11@gmail.com

Компьютерде терген: С. Пилипенко

Басуға 27.06.2025 ж. қол қойылды.
Форматы 70×100 1/16. Кітап-журнал қағазы.
Көлемі 7,3 шартты б.т. Таралымы 300 дана.
Бағасы келісім бойынша.
Тапсырыс № 1549

Компьютерная верстка: С. Пилипенко

Подписано в печать 27.06.2025 г.
Формат 70×100 1/16. Бумага книжно-журнальная.
Объем 7,3 уч.-изд. л. Тираж 300 экз.
Цена договорная.
Заказ № 1549

Редакционно-издательский отдел
Павлодарского педагогического университета имени Әлкей Марғұлан
140002, г. Павлодар, ул. Олжабай батыр, 60.